

BURANJIBODHI.

(LESSONS ON HISTORY OF ASSAM)

Rai Saheb Padmanath Gohain Barooah M R A S
Special Literary Pensioner

~~THIRD~~
FIFTH EDITION—1929

বুৰঞ্জীবোধ ।

(অসম-বুৰঞ্জীমূলক পাঠ্যমালা ।) ।

সাহিত্যিক পেন্সনাৰ,

শ্রীযুত পদ্মনাথ গোহাঁঞি-বৰুৱা, এম, আই, এ, এচ,
প্ৰণীত ।

পঞ্চম ভাৰণ, ১৮৫০ নং ।

বেচ, ৮০ তিনি সিকি ।

All rights reserved.

তেজপুৰ,
দীপ-প্ৰকাশক পৰা প্ৰকাশিত

সংস্কৰণ এণ্ড কে',
“ভাৰতমিহিৰ প্ৰেছ”,
প্ৰিণ্টাৰ,—শ্ৰীমৰ্কেষৰ “দ্বাৰাৰ্থী”
২নং বেথুন ৰো, কলিকতা।

উছର୍ণ ।

—

প্রাচীন

১৯১৩

এই নব সঙ্কলনটি ১৯১৩ খ্রিঃ, ১৯১৩ খ্রিঃ

১৯১৩ খ্রিঃ, ১৯১৩ খ্রিঃ

১৯১৩ খ্রিঃ, ১৯১৩ খ্রিঃ

১৯১৩

অগস্ট ১৯১৩ খ্রিঃ

১৯১৩

— ০ —

১৯১৩

সাহিত্যিক পেন্সনাব শ্রীযুত পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা ।

(১৯ বছৰীয়া বয়সত) ।

প্ৰথমবাৰৰ পাতনি ।

এই লিখকৰ “অসমৰ বুৰঞ্জী” অসম উপত্যকা বিভাগৰ পড়াশালি বিলাকত পাঠ্যৰূপে চলি আছে । পিচে, অসমৰ কুল-ইন্স্পেক্টেৰ্ছ মিচ্ গেৰেট্ মহোদয়ৰ পৰামৰ্শ আৰু অনুৰোধ কৰুনাৰ, এই “বুৰঞ্জীবোধ” লিখিবলৈ হাতত লোৱা হয় । ইয়াক ছোৱালীৰ পাঠ্যোপযোগীকৈ চমু কৰিবৰ উদ্দেশ্যে, ডাক্তৰ খনৰ বাহুল্য কথা ইয়াত চপাই ধৰা হৈছে ; কিন্তু লাগতিয়াল কথা এৰা পৰা নাই, বৰঞ্চ ছেগ বুজি ছোৱালীৰ মনত-লগা কথাৰ বৰ্ণনা বহুলাই হে দিয়া গৈছে । সৰু সৰু লৰা-ছোৱালীয়ে সহজে বুজিব পৰাকৈ এই পুথিৰ বিষয় আৰু ভাষা পাৰ্থায়েনে পোন্ আৰু উজ্জ্বল কৰি দিয়া গৈছে । এতিয়া, ই শিক্ষাবিভাগীয় কৰ্তৃপক্ষৰপৰা সঁহাৰুভূতি টানিব পাৰে যদি, আগলৈ ইয়াৰ বহুল উন্নতি সাধিবলৈ বাঞ্ছা থাকিল । ইতি ।

তেজপুৰ, অসম ।

লিখক;

১ আছাৰ, ১৮৪০ শঁক ।

শ্ৰীপদ্মনাথ গোহাঞি-বৰুৱা ।

২য়,—৪ৰ্থ, পাতনি ।

এই তিনি ডাক্তৰণত পুথিৰ বাঞ্ছা ভিতৰে ভালেখিনি ক্ৰমোন্নতি সাধন কৰা হৈছে । ইতি

তেজপুৰ,

১৮৪০—৪৮ শঁক ।

গ্ৰন্থকাৰ ।

পঞ্চমবাৰৰ পাতনি ।

শিশু-ছাত্ৰৰ মনোৰঞ্জনার্থে এইবাৰ গদ্যপাণি কোৱঁৰ, মহাৰাজ কুৱসিংহ আৰু গ্ৰন্থকাৰৰ ছাত্ৰজীৱনৰ ছবি এই তিনিটা নতুনকৈ লগাই দিয়াৰ উপৰি, কিতাপৰ আখৰ আগতকৈ ডাক্তৰ কৰা গৈছে । গতিকে, পুথিৰ কলেবৰো অলপ বাঢ়িল, কিন্তু বেচ আগৰ সমানেই থাকিল । ইতি

তেজপুৰ, অসম ।

১ চ'ত, ১৮৫০ শঁক ।

গ্ৰন্থকাৰ ।

মুচীপাত ।

—০—

আদিছোৱা ।

বিষয় ।	পৃষ্ঠা ।
১ম, পাঠ ।—জতীজৰ কথা ।	১
২য়, পাঠ ।—আবিমুক্ত বজাৰ কথা ।	৫
৩য়, পাঠ ।—অসমত মহলমানৰ কথা ।	৯

মাজছোৱা ।

১ম, পাঠ ।—টাই জাতিৰ কথা ।	১৪
২য়, পাঠ ।—আহোমৰ দিনৰ আৰম্ভণ ।	১৭
৩য়, পাঠ ।—আহোমৰ দিনৰ উন্নতি ।	২০
৪র্থ, পাঠ ।—আহোমৰ দিনৰ গোঁৱৰ ।	২৫
৫ম, পাঠ ।—আহোমৰ দিনৰ কীৰ্ত্তি ।	৩৫
৬ষ্ঠ, পাঠ ।—আহোমৰ দিনৰ অন্তৰ্ভাষ ।	৪৯
৭ম, পাঠ ।—আহোমৰ দিনৰ সামৰণি,—মানৰ দিন ।	৫৫
৮ম, পাঠ ।—আহোমৰ শাসন-বিধি ।	৬৬
৯ম, পাঠ ।—ছুতীয়া বজাৰ কথা ।	৭০
১০ম, পাঠ ।—কছাৰি বজাৰ কথা ।	৭৫
১১ম, পাঠ ।—কোচ বজাৰ কথা ।	৮০
১২ম, পাঠ ।—সকল বজাৰ কথা ।	৮৬

শেষছোৱা ।

১ম, পাঠ ।—ৰোম্পানীৰ দিন ।	৯০
২য়, পাঠ ।—চীফ্ কমিচনাৰৰ গৱৰ্ণমেণ্ট ।	৯৫
৩য়, পাঠ ।—লেফ্ টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰৰ গৱৰ্ণমেণ্ট ।	১০০
৪র্থ, পাঠ ।—কাউন্সিলে সৈতে চীফ্ কমিচনাৰৰ গৱৰ্ণমেণ্ট ।	১০২
৫ম, পাঠ ।—কাউন্সিলে সৈতে গৱৰ্ণৰৰ গৱৰ্ণমেণ্ট ।	১০৫

বুৰঞ্জীবোধ ।

(অসম-বুৰঞ্জীমূলক পাঠমালা)

আদিছোৱা ।

১। পাট ।

অতীজৰ কথা ।

অতীজত অসম দেশ এতিয়াৰ নিচিনা নাছিল । অতি আগৰ দিনত এই দেশৰ দীঘ পূবে শদিয়া অঞ্চলৰ দিকবাই নৈৰপৰা পছিমে ভাটী ৰংপুৰৰ কৰতোৱা নৈলৈকে আছিল । তেতিয়া এই সীমাৰ ভিতৰৰ দেশখন চাৰি ভাগে ভগোৱা হৈছিল । সেই চাৰি ভাগক চাইটা পীঠ বোলা হৈছিল ; যেনে,—কামপীঠ, ৰত্নপীঠ, স্বৰ্ণপীঠ আৰু সৌমাৰপীঠ । কৰতোৱাৰপৰা সোণকোষ নৈলৈকে কামপীঠ, সোণকোষৰপৰা ৰূপহী নৈলৈকে ৰত্নপীঠ, ৰূপহীৰপৰা ভৈৰবী নৈলৈকে স্বৰ্ণপীঠ, আৰু ভৈৰবীৰপৰা দিকবাই নৈলৈকে সৌমাৰপীঠ বোলা হৈছিল । আৰু, এতিয়াৰ দৰে তেতিয়া এই দেশৰ নাম ‘অসম’ নাছিল ; ওপৰত কোৱা সীমাৰ ভিতৰৰ গোটেইখন দেশৰ নাম তেতিয়া ‘কামৰূপ’ আছিল । আগৰ কালত

এই দেশত হিন্দু আৰু বৌদ্ধ ধৰ্মী মানুহ হে আছিল ; তেতিয়া ইয়াত মহলমান আৰু খ্ৰীষ্টান ধৰ্মী মানুহ নাছিল । এতিয়াৰ দৰেই তেতিয়া এই দেশৰ পৰ্বতীয়া আৰু হাবিয়লীয়া অসভ্য জাতিবোৰৰ কোনো নামলগা ধৰ্ম নাছিল ; সিহঁতে গছ, শিল, ভূত, প্ৰেত, পিশাচ ইত্যাদিক পূজা কৰিছিল । পিদ্ধন-উৰণতো সেই অসভ্য জাতিৰ মানুহবোৰৰ এভাগ গোটেই নাক্ষৰ্ণ আৰু এভাগ আধানাক্ষৰ্ণ আছিল ।

অতি পুৰণি কালত এই দেশত দানৱ আৰু অশ্বৰবংশী ৰজাই ৰাজত্ব কৰিছিল । সিবিলাকৰ বিষয়ে বহুল বিবৰণ পাবলৈ নাই । কিয়নো, তেতিয়া বুৰঞ্জী লিখাৰ নিয়ম চলা নাছিল । সেই কাৰণে, এতিয়া পুৰণি পুথিত সিবিলাকৰ নাম মাথোন পোৱা যায় ।

অহীৰজ ।—তেওঁ এজন দানৱবংশী ৰজা আছিল । তেওঁক এই দেশৰ আদি-ৰজা বুলিব পাৰি । কিয়নো, তেওঁৰ আগেয়ে হোৱা এই দেশৰ ৰজাৰ নাম এতিয়ালৈকে ওলোৱা নাই । মহীৰজৰ পাচত, তেওঁৰ পো-নাতিসকলে ভালেমান বছৰ এই দেশত ৰাজপাট খাইছিল । সিবিলাকৰ ভিতৰত হতকাম্বৰ, সম্বাস্বৰ আৰু বহ্মাস্বৰ এই কেইজনৰ নাম পুথিত পোৱা যায় ।

নৰকাস্বৰ ।—তেওঁ এজন অশ্বৰবংশী প্ৰতাপী ৰজা আছিল । তেওঁ আগেয়ে বিদেহ দেশৰ অধিপতি জনক নামে ৰজাৰ ঘৰত পোহপাল গৈ আছিল । এতিয়াৰ উত্তৰ-বিহাৰেই সেই বিদেহ দেশ । তাৰপৰা আহি হে নৰকাস্বৰ এই দেশত ৰজা হয় । তেওঁ ইয়াত ৰজা হৈয়ে কামপীঠত এখন বিতোপন ৰাজধানী

পাতিলে । তাৰ নাম প্রাগ্জ্যোতিষপুৰ আছিল । এতিয়া তাৰ নাম গুৱাহাটী হৈছে । নৰকাসুৰ বৰ প্রজাপী বজা আছিল । তেওঁ নিজ ক্ষমতাৰে সৈতে ভালেমান অসাধ্য কাম সাধিছিল । আৰু, পাচলৈ তেওঁ কাকো গণিতা নকৰা হৈ উঠিছিল । পিচে, দ্বাৰকাৰ বাদৱ কোৱঁৰ শ্ৰীকৃষ্ণই নৰকাসুৰৰ সেই গণ্ডপ্ ভাঙ্গিবৰ মনেৰে এই দেশ আক্ৰমণ কৰেহি । সেই আপাহতে, শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু নৰকাসুৰৰ মাজত এখন বৰ ডাঙ্গৰ বণ লাগিছিল । বণত শ্ৰীকৃষ্ণই নৰকাসুৰক হৰুৱাই বধ কৰি তেওঁৰ ঠাইত তেওঁৰ বৰপুতেক ভগদত্তক বজা পাতি থৈ স্বদেশলৈ উলটি গল ।

ভগদত্ত ।—তেওঁ এজন ডাঙ্গৰ বজা আছিল, আৰু ভালেমান সজ্জকৰ্ম কৰি প্ৰখ্যাত হৈ উঠিছিল । তেওঁ প্ৰজাক বৰ মৰমেৰে পালন কৰিছিল । সেই কাৰণে, প্ৰজাবিলাকেও তেওঁক বৰ প্ৰীতি-ভক্তি কৰিছিল । কুৰুক্ষেত্ৰৰ বণত ভগদত্তই এক অক্ষৌহিণী সেনাৰে সৈতে কোঁৱৰক সহায় কৰিছিলগৈ । সেই বণতে তেওঁৰ মৰণ মিলিল । তেওঁৰ পাচত, কামৰূপত তেওঁৰ ভায়েক বজ্জদত্ত বজা হয় । তেওঁৰ পাচতো এই দেশত নৰকাসুৰৰ বংশৰ ভালেমান বজাই সুখ্যাতিৰে সৈতে ৰাজত্ব কৰিছিল ।

ভীষ্মক ।—নৰকাসুৰৰ সমনোয়া এজন বজাই একেসময়তে এই দেশৰ পূব ভাগত বিদৰ্ভ ৰাজ্যত ৰাজত্ব কৰিছিল । তেওঁৰ নাম ভীষ্মক বজা । এতিয়াৰ শদিয়া অঞ্চলেই তেতিয়াৰ বিদৰ্ভ ৰাজ্য আছিল । সেই ৰাজ্যৰ ৰাজধানীৰ নাম আছিল কুণ্ডিল-নগৰ । এতিয়া তাৰ নাম শদিয়া হৈছে । কন্সিণী আৰু কন্সবীৰ নামে

বুবজীবোধ

ভীষ্মক বজ্জাৰ এটি কন্যা আৰু এটি পুত্ৰ আছিল। কৰ্ম্মিণী অতি
ৰূপহী চোৱালী। তেওঁ যুৱতী হোৱাৰ পাচত, পিতাক ভীষ্মক
ৰজাই তেওঁৰ সয়ম্বৰ পাতিলে। কিন্তু, তাৰ আগতে শ্ৰীকৃষ্ণই
কৰ্ম্মিণীক হৰণ কৰি গান্ধৰ্ব-বিয়া কৰালেহি। সেই কথাত বিতুষ্ট হৈ
ৰুক্মবোৰে শ্ৰীকৃষ্ণৰে সৈতে ৰণ পাতিলে। কিয়নো, সয়ম্বৰত
কৰ্ম্মিণীয়ে শিশুপাল নামে আন এজন ৰজাক বৰিব বুলি তেওঁ
ভাবিছিল। পিচে, শ্ৰীকৃষ্ণ ৰণত জিকিল; আৰু তেওঁ কৰ্ম্মিণীক
লৈ নিজৰ ৰাজ্য দ্বাৰকালৈ গুচি গল।

২৭।—কামপীঠত যেতিয়া নৰকাসুৰৰ নাতি ৰজা আছিল;
স্বৰ্ণপীঠত তেতিয়া বাণ নামে এজন ৰজা প্ৰখ্যাত হৈ উঠিছিল।
তেওঁৰ ৰাজধানীৰ নাম শোণিতপুৰ আছিল। এতিয়া তাক
তেজপুৰ বোলা হৈছে। বাণ ৰজাৰ বহু পুত্ৰ আৰু এটি
মাধোন কন্যা আছিল। কন্যাটিৰ নাম উষা। উষাদেৱী অতি ৰূপহী
আৰু গুণৱতী চোৱালী। তেওঁ যুৱতী হ'লত, পিতাক বাণ ৰজাই
তেওঁৰ সয়ম্বৰ পাতিবলৈ দিহা কৰিছিল; পিচে, এনেতে সখীয়েক
চিত্ৰলেখাৰ বুদ্ধি-কৌশলত শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাতি অনিৰুদ্ধ কুমাৰৰে সৈতে
উষাদেৱীৰ গান্ধৰ্ব-বিয়া হল। সেই কথাত কষ্ট হৈ, বাণ ৰজাই
অনিৰুদ্ধ কুমাৰক বন্দী কৰে, আৰু সেই অপাহতে শ্ৰীকৃষ্ণৰে
সৈতে তেওঁ এখন তয়াময় ৰণ পাতে। ৰণত বাণ-ৰজা ঘাটিল, আৰু
অলেখ মানুহ পৰিল। এনে কি, মানুহৰ তেজেৰে নৈ বৈ গৈছিল।
সেই কাৰণে, উষা-নগৰক শোণিতপুৰ বোলা হৈছিল। এতিয়া,
সেই একে অৰ্থতে, তাৰ নাম তেজপুৰ হৈছে; আৰু এতিয়া য'ত

তেজপুৰ-কাছাৰিঘৰ বহিছে, সেই ভেঁটিতে উষাদেবীৰ অন্তঃপুৰ আছিল ।

মুঠ-কথা ।—আগৰ দিনত অসম দেশৰ দীঘ শদিয়াৰপৰা ভাটী বংপুৰলৈকে আছিল । তেতিয়া সেই গোটেইখন দেশকে কামৰূপ বোলা হৈছিল । অতীতত এই দেশত দানৱ আৰু অন্তৰংগী বজা আছিল । সিবিলাকৰ ভিতৰত মহাবল দানৱ, নৰকাসুৰ, ভগদত্ত, ভীষ্মক-বজা আৰু বাণ-বজা এই কেইজন প্ৰধান আৰু প্ৰখ্যাত । ভীষ্মক বজাৰ জীয়াৰী কল্লিনী দেবীক দ্বাৰকাৰ শ্ৰীকৃষ্ণই হৰি নি গান্ধৰ্ব-বিয়া কৰায় । বাণ বজাৰ জীয়াৰী উষাদেবী । তেওঁৰ সখীয়া চিত্ৰলেখা । চিত্ৰলেখাই বৰ্ণনা শুনি স্বৰূপ চিত্ৰ আঁকিব পাৰিছিল । তেওঁ অঁকা চিত্ৰ চায়েই উষাদেবীয়ে অনিৰুদ্ধ কোৱঁৰক নিজৰ মনতে স্বামী-বৰণ কৰে । তাৰ পাচত, সিবিলাকৰ গান্ধৰ্ব-বিয়া হয় ।

২। পাঠ ।

—•—

আৰিমন্ত বজাৰ কথা ।

দানৱ আৰু অন্তৰংগ বংশৰ পাচত, এই দেশত আন কেইবাটাও বংশৰ বজা হৈছিল । সেইবিলাকৰ ভিতৰত দেবেশ্বৰ, নৰশঙ্কৰ, সঙ্কল, কুমাৰ ভাস্কৰ বন্দা এই কেইজন বজা প্ৰধান আৰু প্ৰখ্যাত ।

দেবেশ্বৰ এজন শূদ্ৰ ৰজা । নবশঙ্কৰ লোহিত্যপুৰৰ ৰজা আছিল । তেজপুৰৰ বিশ্বনাথৰ ওচৰত প্ৰতাপগড় নামে ঠাইত যি নাগশঙ্কৰ দেৱালয় আছে, সেই দেৱালয় নবশঙ্কৰেই সজাইছিল । তেওঁ দান কৰা দেৱোত্তৰ মাটি নাগশঙ্কৰ দেৱালয়ৰ নামে এতিয়াও আছে । সঙ্কল ৰজা এই দেশৰ আদিবাসী লোক আছিল । তেওঁ নিজ বাহুবলেৰে নানা ফালে দেশ জয় কৰি ফুৰিছিল । তাস্কৰ বৰ্ম্মা কুমাৰ-বংশী ৰজা । তেওঁৰ দিনতে হিয়ণচাং নামে চীন দেশৰ প্ৰখ্যাত পৰিব্ৰাজক এজন এই দেশলৈ আহিছিল ।

ৰামচন্দ্ৰ ।—তাৰ পাচত, এই দেশত জীতাৰি বংশৰ ধৰ্ম্ম-পাল নামে এজন ৰজা হয় । তেওঁ জাতত ক্ষত্ৰিয় আছিল । তেওঁ ৰজা হৈয়ে পশ্চিমবপৰা কেইঘৰমান বামুণ আনি এই দেশত পাতিিলে । এই দেশলৈ বামুণ অহাৰ সেয়ে সূত্ৰপাত । ধৰ্ম্মপালৰ পাচত আক ভালেমান ৰজা হৈ গল । তাৰ পাচত, সেই বংশৰে ৰামচন্দ্ৰ নামে এজন ৰজা প্ৰখ্যাত হৈ উঠিল । তেওঁৰ আন এটা নাম প্ৰতাপচন্দ্ৰ । আক, তেওঁৰ সেই নাম অনুসাৰেই বিশ্বনাথৰ অন্তৰ্গত প্ৰতাপগড়ৰ নাম হৈছে । তেওঁৰ ৰাজ্য লুইত আক ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজৰ মাজুলীলৈকে বাঢ়িছিল । মাজুলীত ৰত্নপুৰ নামে তেওঁৰ ৰাজধানী আছিল । প্ৰখ্যাত আৰিমত্ত ৰজা সেই ৰামচন্দ্ৰ ৰজাৰে পুতেক ।

আৰিমত্ত ।—এওঁৰ কাহিনীত ভালেমান আচৰিত কথা আছে । এসময়ত ৰামচন্দ্ৰই ৰাজযজ্ঞ পাতি নিজৰ মহিষীক ব্ৰহ্ম-পুত্ৰত উছৰ্গা কৰি ভুবত তুলি উটুৱাই দিছিল । তেতিয়া ৰাণী

গুৰ্ভাৱতী আছিল। কালত বাণীৰ এটি লৰা হয়। লৰাটি আৰিমুৰায়া আছিল। গতিকে, তেওঁৰ নাম আৰিমন্ত ৰখা হয়।

উত্তৰপাৰে উজনিৰ ৰামচন্দ্ৰ ৰজা হৈ থাকোঁতেই, দক্ষিণপাৰে নামনিৰ আৰিমন্ত ৰজা হয়। কালত আৰিমন্ত এজন প্ৰতাপী ৰজা হৈ উঠিল। তেওঁ চাৰিওফালে দেশ জয় কৰি ফুৰি ফুৰি, অৱশেষত ৰামচন্দ্ৰৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলেগৈ। সেই আপাহতে, দুই ৰজাৰ মাজত এখন ৰণ লাগিল। ৰণত ৰামচন্দ্ৰ হাৰিল, আৰু আৰিমন্তই তেওঁক নিজ হাতে বধ কৰিলে। তেতিয়ালৈকে ৰামচন্দ্ৰৰ আঁতি-শুৰিৰ কথা আৰিমন্তই একো জনা নাছিল। পিচে, যেতিয়া তেওঁ মাকৰ মুখে সমুদায় বৃত্তান্ত শুনিলে, তেতিয়া আৰিমন্ত শোকত বিহ্বল হল, আৰু তেওঁ পিতৃবধ-পাপ খণ্ডাবৰ অৰ্থে যাগ-যজ্ঞ পাতি দান-দক্ষিণাদি দিয়াৰ দিহা কৰিলে। কিন্তু, সেই দান-দক্ষিণা কেৱে গ্ৰহণ নকৰিলে। শেহান্তৰত তেওঁ সেই দান-বস্তুবোৰ নৈত অৰ্পণ কৰিলে। এনে প্ৰবাদ আছে যে, নৈয়েও হেনো সেই পাপৰ দান-দক্ষিণা গ্ৰহণ নকৰি চৌৰ কোবত পাৰলৈ দিয়াই পেলালে, আৰু কোনো কোনো নৈয়ে দিয়াই পেলাব নোৱাৰি নিজৰ গতিকে সলালে; শিৱসাগৰৰ মৰিদিখৌ বোলে তাৰে এটা প্ৰমাণ হৈ আছে। অন্তত, তেওঁ হতাশ হৈ ৰাজভোগ এৰি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দাঁতিত তপস্বী কৰিবলৈ ধৰিলে। আৰু, তাতে ঘটনাক্ৰমে নিজৰ পুতেক জোঙ্গালৰ হাতত তেওঁৰ মৰণ মিলিল।

ৰত্নসিংহ আৰু জোঙ্গাল-বলছ নামে আৰিমন্ত ৰজাৰ দুজন পুতেক আছিল। ৰজা ভাগিবৰ সময়ত আৰিমন্তই তেওঁৰ ৰাজ্য

দুই পুতেকৰ মাজত ভগাই দি যায়। তেওঁৰ দিহা মতেই তেওঁৰ
ৰাজ্যৰ পশ্চিম ভাগত বহুসিংহ আৰু পূব ভাগত জোঙ্গাল-বলু
ৰজা হয়। কিন্তু, অলপ দিন মাথোন ৰজা হোৱাৰ পাচত,
দুয়োজন অকালতে ঢুকাল। আৰু, সিবিলাকৰ লগতে জীতাৰি
বংশী ৰজাৰ ৰাজত্ব অন্ত পৰিল।

মুঠ-কথা।—দানৱ আৰু অনুৰবংশী ৰজাৰ পাচত এই
দেশত যিবিলাক ৰজা হৈছিল, সিবিলাকৰ ভিতৰত নৰশঙ্কৰ, সঙ্কল,
ভাস্কৰবৰ্ম্মা, ৰামচন্দ্ৰ, আৰিমন্ত এই সকলেই প্ৰধান আৰু প্ৰখ্যাত
আছিল। আৰিমন্ত ৰজাৰ কাহিনী ভালেমান আচৰিত ঘটনাৰে
সৈতে পূৰ্ণ। পিতৃবধ-পাপৰ যে পৰাচিত নাই, আৰিমন্ত ৰজাই তাৰ
জ্বলি থকা পটন্তৰ। তেওঁৰ বিষয়ে আগৰ দিনৰ বুঢ়া মানুহৰ মুখে
বহুলাই শুনিবলৈ পোৱা যায়। শিৱসাগৰৰ কুঁজীবাৰিৰ
কিলাকুটীয়া দক্ষিণ সীমাত মৰিদিখৌৰ যি ছোৱা এৰাশুঁতি আছে,
সেই ছোৱাত হেনো আৰিমন্ত ৰজাই নৈক দান দিয়া সোণ-ৰূপেৰে
ভৰা দুখন গুলৈয়া নাও এতিয়াও পিটনীত পোত গৈ আছে।
তাহানিতে বোলে এবাৰ নাজিৰাৰ “অসম-কোম্পানীৰ” গৰাকী
চাহাবসকলে নাও কেইখনৰ টিঙ্গত শিকলি লগাই হাতীৰে সৈতে
টনাই চাইছিল। পিচে, পাৰলৈ তুলিবৰ সাধ্য নহল হেনো।
তেজপুৰৰ ন-দুৱাৰ অঞ্চলত পিঠাদ’ল গোটাডিয়েকেও আৰিমন্তৰ
দান-ঘতেৰ চিন্ বাখিছে বুলি মানুহে কয়।

৩। পাঠ।

—ঃঃ—

অসমত মহলমান।

—*—

পাল আৰু খেন বংশী বজা।

আৰিষত বজাৰ বংশ লোপ পোৱাৰ পাচত, এই দেশত পালবংশী বজাই দুশমান বছৰ ৰাজত্ব কৰিছিল। পালবংশী ভালেমান বজাৰ নাম পোৱা যায়; তাৰ ভিতৰত ব্ৰহ্মপাল, বহুপাল, পুৰন্দৰপাল, ইন্দ্ৰপাল, কুমাৰপাল, ধৰ্ম্যপাল এই কেইজন প্ৰধান আৰু প্ৰখ্যাত।

শীলধ্বজ।—পালবংশী বজাৰ পাচত, এই দেশত খেনবংশী বজা হয়। নীলধ্বজ এই বংশৰ আদি-বজা। তেওঁ মেছ জাতৰ এটা টোকোনা মানুহৰ লৰা। সৰুতে তেওঁৰ নাম কান্তনাথ আছিল। কান্তনাথৰ বাপেকৰ নাম ভক্তেশ্বৰ, আৰু মাকৰ নাম অঙ্গনা। কান্তনাথৰ নিচেই লৰাকালতে বাপেক চুকাল। গতিকে, তেওঁৰ দুখ-আগতকৈও বাঢ়িল। বাঁৱা মাকে তৰিবিৰ আন উপায় নাপাই কান্তক এজন বায়ুণৰ ঘৰত গৰখীয়া দিলেগৈ। কান্তনাথ বৰ শুল্কগীণা, বুদ্ধিয়ক আৰু সজ চৰিত্ৰৰ লৰা আছিল। তেওঁ সেই গৰখীয়া অৱহাৰপৰা নিজৰ বুদ্ধি, চৰিত্ৰ আৰু ভাগ্যৰ বলত ক্ৰমাৎ উদগতি কৰিবলৈ ধৰিলে; আৰু কালত তেওঁ এই দেশৰ বজা হৈ

উঠিল। কাস্তানাথে বজা হৈয়ে নীলধ্বজ নাম ললে, আৰু যাঁৰ ঘৰত তেওঁ গৰখীয়া আছিল, সেই বামুণক মন্ত্ৰী পাতিলে। তাৰ পাচত, নীলধ্বজ বজাই প্ৰাগ্‌জ্যোতিষ্পুৰৰপৰা ৰাজধানী তুলি নি কমতাপুৰত পাতিলেগৈ। সেই আপাহতে তেওঁক কমতেশ্বৰ নামেও জনা যায়। নীলধ্বজ বজাৰ আমোলতে এই দেশলৈ পোন-প্ৰথমে মহলমান আহে। আৰু, তেওঁৰ দিনতে অগা-পিচাকৈ তিনিবাৰ মহলমানে এই দেশ আক্ৰমণ কৰেহি।

মহলমানৰ প্ৰথম আক্ৰমণ।—খ্ৰীঃ ১২০৪ চনত দিল্লীৰ সম্ৰাট মহম্মদ গোৰীয়ে কামৰূপ আক্ৰমণ কৰিবলৈ বক্তিয়াৰ খিলিজিক পঠিয়ায়। বক্তিয়াৰ খিলিজি তেতিয়া বঙ্গদেশৰ চুবাদাৰ আছিল। তেওঁ সেই উদ্দেশে দহ দিন উজাই আহি যেতিয়া কামৰূপৰ পৰ্বতৰ ঠেকত সোমালহি, তেতিয়া নীলধ্বজ বজাৰ সৈন্যে তাতে তেওঁক বেৰি ধৰিলেগৈ। তাতে দুয়োপক্ষৰ মাজত এখন বণ লাগিল। বক্তিয়াৰ বণত ঘাটি পলাই সাৰিল; কিন্তু তেওঁৰ সৈন্যবিলাকৰ এভাগ বন্দী হৈ বল। সিবিলাকৰপৰাই এই দেশত মহলমান বসতিৰ আৰম্ভ হয়। আৰু, মহম্মদ গোৰীৰ মানুহ কাৰণে, সিবিলাকক “গোৰীয়া” বোলা হয়।

মহলমানৰ দ্বিতীয় আক্ৰমণ।—বক্তিয়াৰ খিলিজি মৰাৰ পাচত, গিয়াছুদ্দিনক বঙ্গদেশৰ চুবাদাৰ পতা হয়। তেওঁ ১২২৮ খ্ৰীষ্টাব্দত এই দেশ দ্বিতীয়বাৰ আক্ৰমণ কৰেহি।

এই আক্ৰমণত তেওঁ নীলধ্বজ বজাৰ ৰাজ্যৰ এছোৱা দখল কৰি তাৰপৰা ৰাজহ আদায় কৰিছিল।

মহলমানৰ তৃতীয় আক্ৰমণ।—গিয়াছুদ্দিনৰ পাচত, ইখ্‌টীয়াউদ্দিন মল্লিক যুজবেক নামে আন এজন বঙ্গদেশৰ চুবাঁদাৰে ১২৫৭ খ্ৰীষ্টাব্দত এই দেশ আক্ৰমণ কৰেহি। তেতিয়া খৰালি। বতৰৰ সূচল পাই প্ৰথম হেঁচাত তেওঁ প্ৰাগজ্যোতিম্-পুৰ দখল কৰি বহিছিল। কিন্তু, যেতিয়া বাৰিষা পৰিল, তেতিয়া মহলমান সেনাক নানা তৰহৰ অন্তৰিধাই বেৰি ধৰিলে। সেই ছেগতে নীলধ্বজ ৰজাৰ সৈন্যবিলাকেও উলটি সিবিলাকক হেঁচি ধৰিলেহি। এনে অৱস্থাত সৈন্য-সমলৰে সৈতে মল্লিক কামৰূপৰ সেনাপতিৰ হাতত বন্দী হল, আৰু কিছুমান দিনৰ পাচত তাতে তেওঁ নৰিয়া পৰি মৰিল।

নীলাম্বৰ।—নীলধ্বজৰ পাচত, পুতেক দুৰ্জনাৰায়ণ, তেওঁৰ পাচত তেওঁৰ পুতেক চক্ৰধ্বজ ৰজা হয়। চক্ৰধ্বজ ৰজা ঢুকালত তেওঁৰ পুতেক নীলাম্বৰ ৰাজপাটত উঠিল। নীলাম্বৰ বৰ পৰাক্ৰমী ৰজা আছিল। তেওঁ নিজ বিক্ৰমেৰে পিতাকৰ দিনৰ ৰাজ্য ভালেমানলৈকে বহলালে। আন কি, তেওঁ বঙ্গদেশৰো এছোৱা তেওঁৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰ কৰি লৈছিল। কিন্তু, অৱশেষত তেওঁৰ দিনতে পিতৃৰাজ্য ধ্বংস হয়, আৰু মহলমানে ঠগ্ কৰি এই দেশ গোটেইখন তেওঁৰপৰা কাঢ়ি লয়।

মহলমানৰ চতুৰ্থ আক্ৰমণ।—নীলাম্বৰ ৰজাৰ দিনতে মহলমানে চতুৰ্থবাৰ এই দেশ আক্ৰমণ কৰেহি। ইয়াৰ

গুৰি হল গৃহ-কন্দল । নীলান্বৰ বজাৰ ঘাই মন্ত্ৰী শচাপাত্ৰৰ এজন পুতেক আছিল । তেওঁৰ নাম মনোহৰ । মনোহৰ বৰ ৰূপহ ডেকা আছিল । পিচে, একেৰিমান ভিতৰুৱা কথাত তেওঁৰ ওপৰত চোভা কৰি ৰজা বিতুষ্ট হল । সেই আপাহতে, তেওঁক বধ কৰাই তেওঁৰ মাংস গোপনে ৰন্ধাই পিতাকক খুউৱা হল । পাচত, সেই কথাৰ সন্তোদ্ পাই, মন্ত্ৰী শচাপাত্ৰই বৰ বেজাৰ পালে । আৰু, তাৰ প্ৰতিশোধ দিবৰ মনেৰে তেওঁ গোপনে গৌৰ দেশৰ নবাব হোচেনচাহৰ কাষ চাপিলগৈ । তাৰ পাচত, ১৪৯৮ খ্ৰীষ্টাব্দত ভালেমান মহলমান ৰণুৱাৰে সৈতে শচাপাত্ৰই নীলান্বৰৰ ৰাজধানী কমতাপুৰ আক্ৰমণ কৰিলেহি । দুয়ো পক্ষৰ মাজত তয়াময়া ৰণ লাগিল । অন্তত, বলেৰে নোৱাৰি, মহলমান সেনাপতিয়ে ছলেৰে ৰণত জিকি নীলান্বৰক বন্দী কৰিলে । কমতাপুৰত মহলমান অধিপতি হল ।

মুঠ-কথা ।—জীতাৰি বংশৰ পাচত, এই দেশত পালবংশী ৰজাই দুশ বছৰ ৰাজত্ব কৰে । তাৰ পাচত খেন বংশী ৰজা হয় । নীলান্বৰজ খেন বংশৰ আদি-ৰজা । তেওঁ গৰখোৱা লৰাৰপৰা ৰজ হৈছিলগৈ । এই বংশৰ ৰজাৰ দিনতে মহলমানে পোন্-প্ৰথম চাৰিবাৰ এই দেশ আক্ৰমণ কৰেহি । প্ৰথমবাৰত যিবিলাক মহলমান ইয়াত বন্দী হৈ ৰৈছিল, সিবিলাকেই এই দেশৰ মহলমানৰ আদিপুৰুষ । সিবিলাক দিল্লীৰ সম্ৰাট মহম্মদ গোৰীৰ মানুহ ; সেই আপাহতে সিবিলাকক “গোৰীয়া” বোলা হয় । আৰু কোনোৱে কয় যে, মহলমানৰ এই আদিপুৰুষসকল গোৰদেশৰ মানুহ

কাৰণে সিবিলাকক আৰু সিবিলাকৰ নাতি-পুতিসকলক “গোৰীয়া” বোলা যায় । যি হওক, তেনে এটা কাৰণতে অসমৰ মহলমান-সকল চহা মানুহৰ মাজত অদ্যাপি “গৰীয়া” নামে খ্যাত । এই নামত কোনোৱে ওপকৰাকৈ চাই বেয়া আখ্যা দিব পাৰে; কিন্তু ইয়াৰ আঁতি-গুৰি বিচাৰি চালে দেখা যায় যে, ই এটা ওখখাপৰ বুৰঞ্জীমূলক নাম । অসম দেশৰ “অসম” নামৰ মূল “অহম” নামত আহোমসকলৰ বিগোঁৱৰ, “গোৰীয়া” নামতো অসমৰ মহলমান-সকলৰ সেই গোঁৱৰ বৈছে ।

মাজছোৱা ।

—৪৫৫—

১। পাট ।

—:—

টাই জাতিৰ কথা ।

টাই জাতি বৰ্মাদেশৰ ভিতৰৰ শ্যাম প্ৰদেশৰ পুৰণিকলীয়া মানুহ । খ্ৰীঃ ১০০০ চনত সেই জাতিৰ খুনলুং আৰু খুনলাই নামে দুজন ৰাজ-কোৱঁৰ দেশ জয় কৰিবৰ উদ্দেশ্যে উত্তৰলৈ উজাই আহে । সিবিলাক দুজন ভাই-ককাই আছিল । দুয়ো উজাই আহি পাত্কাই পৰ্ব্বতৰ উত্তৰ-পূবে ভৈয়ামত এখন ৰাজ্য পাতিলেহি । সেই ৰাজ্যৰ নাম মুংৰিমুংৰাম । তাতে ভালেমান বছৰ খুনলুং ৰজা আৰু খুনলাই যুৱৰাজ হৈ মিল-প্ৰীতিৰে আছিল । পিচে, কিবা কথাত সিবিলাকৰ মাজত ঘৰুৱা কন্দল লাগি উঠিল । সেই কথাত ককায়েক খুনলুংগে খং কৰি চীন দেশলৈ গুচি যায় ; আৰু তাত তেওঁ স্কীয়াতকৈ এখন ৰাজ্য পাতিলেগৈ । সেই ৰাজ্যকে থেহদেশ বোলা হয় । তাৰ পাচত, ভায়েক খুনলাই মুংৰিমুংৰাম ৰাজ্যতে ভালেমান বছৰ ৰজা হৈ আছিল । কিন্তু, তেওঁৰ সন্তান নাছিল । সেই কাৰণে, তেওঁ চুকাঁলত ককায়েক খুনলুংৰ কৈদৰ কোৱঁৰ আনি মুংৰিমুংৰামত ৰজা পতা হল ।

টাই জাতিৰ মানুহ বৰ বলী, সাহী আৰু ৰগুৱা আছিল । সিবিলাকে ৰজাক ঈশ্বৰ-যেনকৈ মানিছিল । সিবিলাকৰ ৰাজতন্ত্ৰ

জতি সবল আৰু গভীৰ আছিল। ৰজাৰ হৈ ৰণ দিবলৈ সিবিলাক সদায় সাজু। সিবিলাকে কাৰ্কাই-ধেমু, নাকৈ-দা, চাল-তৰোৱাল, কাঁড়-ধেমু, যাঠী, বৰছা, বাক এইবোৰ অন্ত্ৰেবে ৰণ কৰিছিল। সিবিলাকৰ ৰণ কৰাৰ নিয়ম জতি বিতোপন আছিল। সিবিলাকে একে খেপতে আটাইবিলাক বগুৱা ৰণত নলগাইছিল। ঠায়ে-ঠায়ে বগুৱা ৰখাৰ কোঁঠ আছিল। এটা কোঁঠৰ বগুৱাই আন কোঁঠৰ বগুৱাক সহায় কৰিব পৰাকৈ দিহাকৰণ হৈছিল। শত্ৰুৰ আলেখ-লেখ বুজি বতৰা দিবলৈ চোৰাংচোৱা, চৰায়া, ৰিপুৱা এনেবিলাক কৰ্মচাৰী আছিল। আৰু, ঘোঁৰাৰ ডাকেৰে ৰণৰ বাতৰি ৰজাক নিতৌ জনাই থকাৰ নিয়ম আছিল।

টাই জাতিৰ মানুহ বৌদ্ধ ধৰ্ম্মী আছিল। সিবিলাকে এজন ঈশ্বৰক মাথোন মানিছিল। “অহিংসা পৰম ধৰ্ম্ম” এই বাক্য সিবিলাকৰ ধৰ্ম্মৰ মূলমন্ত্ৰ আছিল। কিন্তু, দেশ জয় কৰাৰ উদ্দেশ্যে সিবিলাক উত্তৰলৈ উজাই আহোঁতে, সেই অঞ্চলৰ পাহাৰী প্ৰজা-বিলাকেৰে সৈতে লগালগি হোৱাৰ বাবে পাচলৈ সিবিলাকৰ সেই ধৰ্ম্ম-আচৰণত ভাঁজ লাগিছিল।

টাই জাতিৰ সুকীয়া সাহিত্য আছিল। টাই ভাষাত সকলো বিষয়ৰ পুথি লিখা হৈছিল। সেই পুথিবিলাক পয়াৰ ছন্দত ৰচনা কৰা হৈছিল। জ্যোতিষ শাস্ত্ৰৰ চৰ্চ্চাত টাই জাতি বৰ পাকৈত আছিল। সিবিলাকৰ জ্যোতিষ-গণনা বৰ ঠিক আছিল। বুৰঞ্জী লিখাৰ পাকত টাই জাতি পৃথিৱীৰ সত্য জাতিৰ মাজত এটা জিলিকি

থকা জাতি । টাই ভাষাত লিখা বুৰঞ্জী পুথি এতিয়াও অলেখ আছে । আগৰ দিনত টাই জাতিৰ নিচিনাকৈ বুৰঞ্জীৰ মেল বুজা জাতি পৃথিবীত নিচেই তাকৰ হে আছিল । নিৰ্ম্মল পানীৰ মেল টাই জাতিয়ে ভালকৈ বুজিছিল । পানী নিকা ৰাখিবলৈ বহুতলা প্ৰথা সিবিলাকৰ স্ককোয়া আছিল । সেই কাৰণে, সিবিলাকৰ যতে বসতি, ততে বহুতলা পুখুৰী আছিল । সিবিলাকৰ এৰা-ৰাজ্যত আজিকালিও হাবিয়ে-বননিয়ে বহুতলা পুখুৰী দেখিবলৈ পোৱা যায় । তাৰ পানী অতাপি নিকা । পাচলৈ টাই জাতিক অসম বা অহম বোলা হয় । আজিকালি সেই অহম জাতিকে আহোম বোলা হৈছে । আৰু সেই অহম নাম অনুসাৰেই আজিকালি এই দেশৰ নাম অসম বা আসাম হৈছে । আৰু, সেই টাইভাষাকে আজিকালি আহোম ভাষা বোলে ।

মুঠ-কথা ।—টাই জাতি শ্যাম প্ৰদেশৰ মানুহ । শ্যাম প্ৰদেশ বৰ্ম্মা দেশৰ ভিতৰত । টাই জাতিৰ মানুহ বৰ বলো, সাহী আৰু বগুৱা আছিল । সিবিলাক বৰ ৰাজভক্ত । ৰজাক সিবিলাকে ঈশ্বৰয়েন জ্ঞান কৰিছিল । টাই জাতি বৌদ্ধ ধৰ্ম্মী আছিল । সিবিলাকৰ স্ককোয়া সাহিত্য আছিল । টাই ভাষাত অলেখ বুৰঞ্জী আৰু ধৰ্ম্ম-পুথি আছে । এই পুথিবিলাক পয়াৰ ছন্দত ৰচনা কৰা হৈছিল । টাই জাতিয়েই অসমদেশৰ আহোম জাতিৰ আঁতি-গুৰি । আৰু, টাই-ভাষাই আহোম-ভাষা । ইয়াৰ পাচৰ পাঠত এই বিষয়ে ভাঙ্গি কোৱা হৈছে ।

২। পাঠ।

—*—

আহোমৰ দিনৰ আৰম্ভণ।

চুকাফা।—এই দেশৰ ঠিক উত্তৰ-পূব সীমাত পাত্কাই পৰ্বত। তাৰ পূবে ভৈয়ামত আগৰ দিনত মুংবিমুংৰাম ৰাজ্য আছিল। সেই ৰাজ্যত টাই জাতিৰ কোৱঁৰ খুনলুঙ্গৰ বংশৰ ৪০ জন ৰজা হৈ যোৱাৰ পাচত, সেই বংশৰে বিখ্যাত চুকাফা কোৱঁৰ ৰজা হয়। তাত তেওঁ ৰজা হৈ ১৮ বছৰ আছিল। তাৰ পাচত, তেওঁ দেশ জয় কৰিবৰ উদ্দেশে পাত্কাই পাৰ হৈ, ১২২৯ খ্ৰীষ্টাব্দত সোমাবত সোমায়হি। চুকাফা ৰজাই লগত বুঢ়াগোহাঞি আৰু বৰগোহাঞি এই দুজন ডাঙ্গৰীয়া বা মন্ত্ৰী, ৮ জন বিষয়া, ১০৮০ জন মাটি-ৰণুৱা, ৩০০ ঘোঁৰা-ৰণুৱা আৰু দুটা হাতী আনিছিল। তাৰে সৈতেই তেওঁ সোমাবৰ ভিতৰ সোমাই তাৰ আদি জাতিৰ সৰু-সৰু ৰজাবিলাকক জিনি নামৰূপ, টিপাম, অভয়পুৰ, হাবুং, নামদাং এইবোৰ ৰাজ্য দখল কৰিলে। তাৰ পাচত, তেওঁ চৰাইদেউ পাহাৰত নগৰ পাতি লৈ, তাৰপৰা লাহে-লাহে তেওঁৰ ৰাজ্য বঢ়াবলৈ ধৰিলে। এই দৰেই অলপ কালৰ ভিতৰতে তেওঁ গোটেই সোমাব খণ্ড জয় কৰি ললে। চুকাফা বৰ পৰাক্ৰমী ৰজা আছিল। তেওঁ সোমাবৰ অধিপতি বিলাকৰ যাক যেতিয়াই আক্ৰমণ কৰিছিল,

তেওঁক তেতিয়াই বগত ঘটাই তলতীয়া কৰিছিল। সেই কাৰণে, সৌমাৰৰ মানুহে চুকাফা অসম (অৰ্থত, যাৰ সমান নাই) বজা বুলিমানিবলৈ ধৰিলে। সেই আপাহতে, তেওঁ বিমানলৈকে ৰাজ্য বঢ়ালে, সিমানলৈকে তেওঁৰ নামেই ‘অসম-দেশ’ নাম হল। টাই জাতিৰ মানুহৰ মুখত ‘স’ আখৰটো ‘হ’ ৰূপে উচ্চাৰিত হৈছিল। সেই কাৰণে, এই ‘অসম’ নাম সিবিলাকৰ মুখত ‘অহম’ হয়, আৰু তাৰপৰাই ‘আহোম’ নাম ওলায়। পাচলৈ চুকাফা ৰজা আৰু তেওঁৰ লগত অহা টাই জাতিৰ মানুহক আৰু সিবিলাকৰ বংশ-পৰিয়ালক ‘অহম’ বা ‘আহোম’ বোলা হয়। আৰু, আগৰ সেই ‘অসম’ দেশৰ নাম এতিয়া বুটিচ ৰজাৰ দিনত ‘আসাম’ হৈছে।

চুকাফা স্বৰ্গদেৱৰ বৰ জ্ঞানী ৰজা আছিল। ৰাজনীতিত তেওঁৰ বৰ ভাল জ্ঞান আছিল। ৰাজ্য কেনেকৈ শাসন কৰিব লাগে আৰু প্ৰজাক কেনেকৈ পালন কৰিব লাগে, সেই বিষয় তেওঁ ভালকৈ জানিছিল। ওপৰত উল্লিখিত হৈছে যে, চুকাফা স্বৰ্গদেৱৰ লগত আহোম মানুহ সবহ অহা নাছিল। গতিকে, তাকৰীয়া মানুহৰ ভাষাৰে সৈতে সেই ভাষা নজনা নতুন দেশৰ প্ৰজা চলাবলৈ স্কুল নহল। সেই দেখি, তেওঁ প্ৰজাৰ ভাষাকে ৰাজভাষা কৰিলে। আহোম ভাষাৰ ব্যৱহাৰ কেৱল ধৰ্ম্মপুথি আৰু বুৰঞ্জীত হে বল। চুকাফা স্বৰ্গদেৱ অসমদেশত আহোমৰ আদি-ৰজা। তেওঁৰপৰাই এই দেশত ‘আহোমৰ দিন’ আৰম্ভ হয়। তেওঁ অসমত ৪০ বছৰ নাম জ্বলাই ৰাজপাট থাইছিল। তাৰ পাচত, ১২৬৮ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ স্বৰ্গী হয়।

চুকাফা স্বৰ্গদেৱৰ পাচত, তেওঁৰ বংশৰ চুতেউকা, চুৰ্শিগফা, চুখাংফা, চুখাংফা আৰু চুতুফা এই পাঁচজন ৰজা হয়। তাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৩৭৬ চনৰপৰা ১৩৮০ চনলৈকে চাৰি বছৰ ৰজা নপতাকৈয়ে মন্ত্ৰীসকলেই ৰাজ্য চলাইছিল। কাৰণ, শেহৰ জন ৰজাই মন্ত্ৰীসকলক অমাগ্ন কৰি চলিছিল, আৰু প্ৰজাই দুখ পোৱা ভালেমান অহাৰ কাম কৰিছিল। সেইমইমতীয়া কামৰ ভিতৰত মন্ত্ৰীসকলৰ মত নোলোৱাকৈ চুতুফা স্বৰ্গদেৱে ছুটীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰা কামেই ঘাই।

মুঠ কথা।—চুকাফা স্বৰ্গদেৱেই আহোমৰ আদিৰজা। সেই কালত তেওঁৰ সমান পৰাক্ৰমী ৰজা আৰু নাছিল। সেই কাৰণে তেওঁক ‘অসম’ ৰজা বোলা হৈছিল। সেই ‘অসম’ শব্দৰপৰা ‘অহম’ হয়; আৰু তাৰপৰা ‘অহোম’ নামৰ উৎপত্তি হয়। পাচত, তাৰপৰাই “অসমদেশ” নাম হয়। এতিয়া সেই নাম ‘আসাম’ হৈছে। চুকাফা স্বৰ্গদেৱ বৰ উদাৰ চিতীয়া আৰু ৰাজ-নীতিৰ বহুল-জ্ঞান থকা পুৰুষ আছিল। দেশৰ মঙ্গল আৰু প্ৰজাৰ উপকাৰৰ নিমিত্তে তেওঁ নিজৰ মাতৃভাষাক পিচ পেলাই প্ৰজাৰ ভাষাক আগ কৰিছিল। তেওঁ প্ৰতাপী ৰজা হৈও ৰাজ-কাৰ্য্যত নিজৰ মাতৃভাষা নচলাই প্ৰজাৰ ভাষাকে ৰাজভাষা ৰূপে গ্ৰহণ কৰাটো বৰ ডাঙৰ কথা। তেনে উদাৰনীতি আজিকালি বৰ ওখ খাপৰ সত্য ৰজাৰ মাজতো পাবলৈ নাই। আহোম প্ৰজায়ে মুকলি মনেৰে লগৰীয়া অসমীয়া প্ৰজাৰ ভাষা শিকি লৈ ৰাজকাৰ্য্যত যোগ দিছিল। তেতিয়াৰপৰাই অসমীয়া ভাষাই

আহোমৰ আদৰ পাই আহিছে । আহোম ভাষা কেৱল আহোমৰ ধৰ্মপুথি আৰু বুবঞ্জী লিখাত হে চলতি হ'ল । আৰু, দেওখাই-সকলত বাজে আনে ইয়াৰ চৰ্চ্চা নাৰাখিছিল । গতিকে, আজিকালি আহোম ভাষা জনা লোক নোহোৱা হৈছেহি । সেই কাৰণে, আগৰ দিনৰ আহোম ধৰ্মপুথি আৰু বুবঞ্জীবিলাক উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰাত দেশৰ মহৎ ক্ষতি হৈছে ।

৩। পাউ ।

আহোমৰ দিনৰ উন্নতি ।

বিশ্বস্থাতত্ত্ব ।—ৰজা নোহোৱাকৈ ৰাজ্য চলাবলৈ অনুচল দেখি, মন্ত্ৰীসকলে আকৌ আগৰ ৰাজবংশৰ ত্যাওখামুখি কোৱঁৰক ৰজা পাতিলে । কিন্তু, তেওঁৱেঁ ককায়েকৰ দৰেই মইমতীয়া হৈ উঠিল । গতিকে, তেওঁক ছল-বুধিকৈ বধ কৰা হয় ; আৰু খ্ৰীঃ ১৬৮৯ চনৰপৰা ১৭৯৮ চনলৈকে ৯ বছৰ ৰজা নোহোৱাকৈয়ে মন্ত্ৰীসকলে ৰাজ্য চলায় । তাৰ পাচত, আকৌ তেওঁৰ পুতেক চুড়াংফা কোৱঁৰক ৰজা পতা হ'ল । তেওঁক সৰুতে এজন বামুণে তুলি লৈছিল । সেই আপাহতে, তেওঁক “বামুণী কোৱঁৰ” নামেও জনা যায় । এই জনা স্বৰ্গদেৱেই পোন-প্ৰথমে শিঙ্গবিষৰত উঠি আহোম বিধি মতে ৰজা হয় । তেওঁ ৯ বছৰ ৰাজপাট খাই স্বৰ্গী হোৱাৰ

পাচত, খ্ৰীঃ ১৪০৭ চনৰপৰা ১৪১৭ চনলৈকে এই ১০ বছৰৰ ভিতৰত চুড়াংকা, চুকাংকা, চুনেংকা, চুহান্কা আৰু চুপিংকা এই পাঁচজন বজা আহোম ৰাজপাটত উঠে। সিবিলাকৰ আমোলত বহলাই কবলগীয়া লাগতিয়াল কথা নাই; মুঠেই চুহান্কা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত কোচ ৰজা বিন্ধসিংহই আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিছিলহি। কিন্তু, তেওঁ ৰণত ঘাটি উলটি যাব লগা হয়।

—স্বৰ্গনাৰায়ণ।—তাৰ পাচত, চুপিংকা স্বৰ্গদেৱৰ পুতেক চুহুং কোৱঁৰ ৰজা হয়। এই জনা ৰজাক স্বৰ্গনাৰায়ণ নামেও জনা যায়। স্বৰ্গনাৰায়ণ ৰজাৰ আমোলত ভালেমান ডাঙ্গৰ ঘটনা হৈছিল। তাৰ ভিতৰত বৰপাত্ৰ-গোহাঁঞি ডাঙ্গৰীয়াৰ বিষয় স্মৃতি, আইতনোয়া বিদ্ৰোহ, ছুটীয়া ৰাজ্য দখল, মহলমানৰ পঞ্চম আক্ৰমণ বা ^{কলিয়াবৰৰ প্ৰথম ৰণ} কলিয়াবৰৰ প্ৰথম ৰণ, কছাৰি-ৰণ, মহলমানৰ বৰ্ঠা, আক্ৰমণ বা দিকৰাইমুখৰ ৰণ, মৰীয়াৰ উৎপত্তি এইনোবেই ঘাই।

মহলমানৰ ৫ম, আৰু ৬ষ্ঠ, আক্ৰমণ।—সেই সময়ত আহোম ৰজা কেইবাখনো ৰণত লাগি জুৰুলা হৈছিল। তাৰ গম পাই, ১৫২৭ খ্ৰীষ্টাব্দত মহলমান সেনাপতি তুৰ্বকে অসম দেশ আক্ৰমণ কৰেহি। সেই আক্ৰমণ ওফৰাবলৈ ধৰাত আহোম আৰু মহলমানৰ মাজত এখন ৰণ লাগিল। ৰণত আহোম সেনাপতি ^{১৫৬৪ খ্ৰীঃ} বৰগোহাঁঞি ডাঙ্গৰীয়া পৰিল, আৰু মহলমান সেনাপতিয়ে ভালেমান ধন-বস্তু লুটি লৈ নিজ দেশলৈ উলটি গল। সেয়ে মহলমানৰ ৫ম, আক্ৰমণ। সেইবাৰ নটা পাই গৈ, ১৫৩২ খ্ৰীষ্টাব্দত তুৰ্বকে আকৌ অসম দেশ আক্ৰমণ কৰেহি। তেওঁ

কলিয়ব্বলৈকে উজাই আহি দিকৰাইমুখতে অসম বজাৰ বণুৱাৰে
সৈতে ভেটাভেটি হল, আৰু তাতে এখন বৰ ডাঙ্গৰ বণ লাগিল।
সেই বণত কনুচেং বৰপাত্ৰ-গোহাঞি ডাঙ্গৰীয়া আহোমৰ ঘাই
সেনাপতি আছিল। আৰু, বৰগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াৰ বিধৱা পত্নী
মুলা গাভৰুৱে পতিবৈৰী তুৰ্ব্বকক প্ৰতিশোধ দিবৰ হেঁপাহেৰে নিজে
অস্ত্ৰ ধৰি বণ কৰিছিলগৈ। বণত মুলা গাভৰু আৰু তুৰ্ব্বক দুয়ো
পৰিল। বাকী পাঠান মহলমানবিলাকক কনুচেং ডাঙ্গৰীয়াই
কৰতোৱা নৈ পাৰ কৰি থেদি থৈ আহিলগৈ। সেই বণত
মহলমানৰ ভালেমান বন্দুক আহোমৰ হাতত বৈ যায়। অসমত
বন্দুকৰ আমদানী সেয়ে প্ৰথম। আৰু, সেয়ে অসমত মহলমানৰ
ওষ্ঠ, আক্ৰমণ।

অশ্বশী — মহলমানৰ ৫ম, আৰু ওষ্ঠ, আক্ৰমণৰ আগে-আগে
আহোম বজাই খনচেৰেক ডাঙ্গৰ বণ দিব লগা হৈছিল; তাৰ
ভিতৰত ছুটীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ আৰু কছাৰি-বণ এই দুখন ঘাই।
১৫১৩ খ্ৰীষ্টাব্দত ছুটীয়া ৰজাৰ সেনাপতি এজন বণৰ সাজেৰে
ব্ৰহ্মপুত্ৰে দি ভটীয়াই আহিছিল। পিচে, তেওঁ আহি দিখৌমুখ
পাওঁতেই আহোম সেনাপতি কনুচেং বৰপাত্ৰ-গোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই
তেওঁক আগচি ধৰিলে। তাতে দুইবোৰ ভিতৰত এখন বণ
লাগিল। বণত ছুটীয়া সেনাপতি ঘাটিল, আৰু তেওঁক আহোম
ৰজধানীলৈ বন্দী কৰি নিয়া হল। তাৰ দহ বছৰৰ পাচত,
ছুটীয়া ৰজা নীতিপালৰ অনীতি-অধৰমত ছুটীয়া ৰাজ্য জুকলা হৈ
পৰিল। আহোম ৰজাই সেই কথাৰ সন্তোদ পাই ছুটীয়া ৰাজ্য

দখল কৰিবলৈ আকৌ কনচেং ডাঙ্গৰীয়াক সৈন্য-লমল দি পঠিয়ালে। অকল ছুটীয়া ৰাজ্য দখল কৰাই উদ্দেশ্য নাছিল; সাধনী নামে নীতিপাল ৰজাৰ এগৰাকী পৰম ৰূপৱতী ৰাণী আছিল, তেওঁক লাভ কৰাও আহোম ৰজাৰ আন এটা উদ্দেশ্য আছিল। সাধনী ৰাণী যেনে ৰূপৱতী, তেনে গুণৱতী; আৰু তেওঁ মহাসতী নাৰী আছিল। নীতিপাল ৰজা বগত পৰিলত, সাধনী ৰাণীয়ে চন্দনগিৰিৰ টিহুৰপৰা তলৰ কুণ্ডলৈ জাঁপমাৰিপৰি, শত্ৰুৰ হাতৰপৰা নিজৰ গা সৰুৱালে। ছুটীয়া ৰাজ্য আহোম ৰাজ্যৰ লগত চামিল হল।

কছাৰি-ৰণ।—ছুটীয়া-বগৰ আঁঠু বছৰৰ পাচত, ১৫৩১ খ্ৰীষ্টাব্দত কছাৰি ৰণ লাগিল। আহোম ৰজাই মৰঙ্গিত এটা কোঁঠ ৰাইছিল। সেই কথাত কছাৰি ৰজাৰ বৰ খং উঠিল। তেওঁ কোঁঠ ভাঙ্গি আহোমক তাৰপৰা খেদি পঠিয়াবলৈ বগুৱা পাটিলে। তাতে তুয়ো পক্ষৰ মাজত এখন ৰণ লাগিল। বগত কছাৰিবিলাক ঘাটি পলাবলৈ ধৰিলে। আহোমৰ সেনাই সিবিলাকক খেদি নি ডিমাপুৰ সোমালেগৈ। তাতো এখন ডাঙ্গৰ ৰণ লাগিছিল। সেই ৰণতো ঘাটিলত কছাৰি ৰজাই আহোম ৰজাৰে সৈতে সন্ধি কৰিলে।

অম্বীক্ষা।—মহলমানৰ ওষ্ঠ, অক্ৰমণত যিবিলাক মহলমান সেনা বন্দী হৈ বল, সিহঁতক পোনতে ৰজাৰ হাতীঘাঁহী পতা হৈছিল। পিচে, সিহঁতে আগেয়ে হাতী নেদেখাৰ কাৰণে, কোন কালে মুখ ঠিক কৰিব নোৱাৰি, নেগুৰৰ ফালে ঘাঁহ গুজি কেইবাটাও হাতী মাৰিলে। তাৰ পাচত, সেই কামৰপৰা একুৱাই নি সিহঁতক

ৰজাৰ খুতত খেতি কৰিবলৈ দিয়া হল । তাতো সিহঁতে নিলগৰপৰা বোকা কঢ়িয়াই কঠীয়া কৰি ন-শ মানুহে ছ-শ ডাঙ্গৰি মাথোন খান আৰ্জিলে । সেই কাৰণে, সিহঁতক একেবাৰে অকামিলা ভাবি এৰি দিয়া হল । আৰু, পাচলৈ সিহঁতে পিতলৰ লোটা, কলহ, চৰিয়া এইবোৰ সঁজুলী সাজি তাকে সলাই ভাত মোকলাবলৈ ধৰিলে । সিহঁতৰ বংশৰ মানুহকে আজিকালি মৰায়া বোলে ।

স্বৰ্গদেৱ স্বৰ্গনাৰায়ণ এজন অতি বিচক্ষণীয়া ৰজা আছিল । তেওঁৰ আমোলত ভালেমান ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ ঘটনা হৈছিল । আৰু তেওঁৰ দিনত “আহোমৰ দিন”ৰ বহুল উন্নতি হৈছিল । এই জনা স্বৰ্গদেৱে ৪২ বছৰ ৰাজপাট খাইছিল । তেওঁ ১৫৩৯ খ্রীষ্টাব্দত স্বৰ্গী হয় ।

মুঠ-কথা ।—স্বৰ্গদেৱ চুড়াংকা বা বামুণী কোৱঁৰ দিনৰপৰা শিজিৰিঘৰ উঠাৰ নিয়ম চলে । স্বৰ্গনাৰায়ণ ৰজাৰ দিনত ভালেমান ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ ঘটনা হয় । তাৰ ভিতৰত ছুটীয়া ৰাজ্য দখল, কছাৰি-দমন, মঙলমানৰ ৫ম, আৰু ৬ষ্ঠ, আক্ৰমণ এই কেইটা ঘাই । এই জন ৰজাৰ আমোলত, খ্রীঃ ১৪৯৭ চনৰপৰা ১৫৩৯ চনলৈকে, আহোমৰ দিনৰ বহুল উন্নতি হয় । এওঁৰ দিনতে আহোমৰ ৰাজত্ব বামুণৰ প্ৰতিপত্তিৰ সূত্ৰপাত হয় । যি জন হাবুদায়া বামুণৰ ঘৰত চুড়াংকা স্বৰ্গদেৱ অগ্ৰত অৱস্থাত ডাঙ্গৰ-দাঘল হৈছিল, সেই বামুণক ঘৰোৱাহিকৈ ৰজাৰ নগৰলৈ তুলি অনা হয় । সেই আপাহতে, সেই বামুণৰ লৰাহঁকো পাচলৈ “বামুণী কোৱঁৰ” বোলা হয় ।

৪। পাভি।

আহোমৰ দিনৰ গোঁৱৰ।

গড়গঞা বজাৰ।—স্বৰ্গদেৱ স্বৰ্গনাৰায়ণৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক চুক্ৰেনমুং কোৱঁৰ বজা হয়। তেওঁক ‘গড়গঞা বজা’ নামেও জনা যায়। কিয়নো, আহোম বজাৰ প্ৰখ্যাত ৰাজধানী গড়গাওঁ-নগৰ তেওঁৰেই পাতিছিল। এই জনা বজাৰ দিনতে কোচ বজাৰ সেনাপতি প্ৰখ্যাত বীৰ চিলাৰায়ে আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেহি। তেওঁ উত্তৰ পাৰে উজাই দিকৰাই নৈলৈকে আহোম ৰাজ্য দখল কৰিছিলহি। তাৰ লগে লগে কোচ বজাই তেওঁৰ ৰাজধানী কোচবিহাৰৰপৰা সোমৰাৰ নাৰায়ণপুৰলৈকে এটা বৰ ডাঙ্গৰ ৰাজ-আলি বন্ধাইছিল। সেই আলি “গোহাঁই-কমলা-আলি” নামে জনা যায়। কিয়নো, ইয়াক নৰনাৰায়ণ বজাৰ ভায়েক গোহাঁইকমলাই বন্ধাইছিল। পিচে, আহোম বজাই ভালেমান কাকুৰা বগুৱাৰে সৈতে পিছলা নৈৰ পাৰত এটা কোঁঠ মৰাই লৈ কোচ সেনাপতিক আগভেটি ধৰিলেগৈ। ইয়াতে চিলাৰায় আৰু গড়গঞা বজাৰ মাজত এখন তয়াময়া বণ লাগিল। বণত চিলাৰায় ঘাটি স্বদেশলৈ উলটিল। আহোম বজাই নিজৰ ৰাজ্য আকোঁ উদ্ধাৰ কৰি ললে। এয়ে আহোম ৰাজ্যত কোচৰ প্ৰথম আক্ৰমণ। ইয়াকে “পিছলাপৰীয়া বণ” বোলে।

খোৰা-বজা।—গড়গঞা বজাৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক চুখাম্ফা কোৱঁৰ বজা হয়। তেওঁ হাতীৰপৰা পৰি খোৰা হোৱাৰ কাৰণে, তেওঁক “খোৰা-বজা” নামেও জনা যায়। আহোম বজাৰ ভিতৰত এই জনা বজাই আটাইতকৈ অধিক কাল ৰাজপাট খাইছিল। খ্ৰীঃ ১৫৫২ চনৰপৰা ১৬১১ চনলৈকে খোৰাবজাদেৱে পুৰা তিনি কুৰি বছৰ ৰাজত্ব কৰিছিল। তেওঁৰ দিনত ভালেমান ডাঙ্গৰ ঘটনা হৈছিল; তাৰ ভিতৰত কোচৰ দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় আক্ৰমণ, ছুটীয়া বিদ্ৰোহ, ঢেকেৰী-বিদ্ৰোহ, নৰা বজাৰ আক্ৰমণ, সলাল-গোহাঞিৰ বিষয় পাতন, ১৫৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ডাঙ্গৰ ভূইকঁপ; মছলমানৰ সপ্তম আৰু অষ্টম আক্ৰমণ এইবোৰেই প্ৰধান।

—‘পিছলাপৰীয়া’ বণত ঘাটি যোৱাৰ অপমান গুচাবৰ মনেৰে, ১৫৬২ খ্ৰীষ্টাব্দত চিলাৰায়ে আকৌ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে। এইবাৰ আহোম সেনাপতিয়ে ছল কৰি, তেওঁৰ বাৰ-বৰগীয়া সেনাবিলাকক লগুণ পিন্ধাই কপিলা গৰুৰ ওপৰত তুলি ৰণলৈ পঠিয়ালে। সেই সেনাবিলাক গৈ সমুখ হোৱাত, বামুণ আৰু কপিলা বধৰ পাপলৈ ভয় কৰি, চিলাৰায়ে বণ নকৰি উলটি গুচি গল। ইফালে বণজয়ৰ বঁটা স্বৰূপে সেই বামুণ-সজা সৈন্য-বিলাক বামুণ হৈয়ে থাকিল। কিন্তু, দেশলৈ উলটি গৈ চিলাৰায়ে সেই ভুৱা দিয়া কথা জানিবলৈ পালে। সেই কাৰণে, তেওঁ ১৫৬৩ খ্ৰীষ্টাব্দত আহোম ৰাজ্য আকৌ আক্ৰমণ কৰিলে। এইবাৰ খোৰা-বজা ঠাৱৰিব নোৱাৰি হুঁহুকি পৰিল, আৰু উত্তৰ-

পৰীয়া ৰাজ্য শত্ৰুক এৰি দি গড়গাঁও নগৰলৈ গুচি আহিল ।
পিচে, চিলাৰায়ে নাৰায়ণপুৰত এটা কোঠ মাৰি থৈ উলটি গলগৈ ।
তাৰ পাচত, আহোম ৰজাই আকৌ এখন ৰণ দি কোচৰপৰা সেই
ৰাজ্য কাঢ়ি ললে । এয়ে কোচৰ ২য় আৰু ৩য় আক্ৰমণ ।

বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ ।—খোৱা-ৰজাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৬১১
চনৰপৰা ১৬৫৪ চনলৈকে এই ৪৩ বছৰৰ ভিতৰত চুচেংফা,
চুৰম্ফা আৰু চুতিংফা এই তিনিজন ৰজা হয় । ইবিলাকৰ ভিতৰত
চুচেংফা স্বৰ্গদেৱ প্ৰখ্যাত আছিল । তেওঁক বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ
নামেও জনা যায় । তেওঁৰ দিনত ভালেমান ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ ঘটনা
হৈছিল । তাৰ ভিতৰত মহলমানৰ নৱম আৰু দশম আক্ৰমণ,
আৰু কছাৰি-ৰণ এই দুটা ঘাই । এই জন ৰজাৰ দিনতে
বৰফুকন আৰু বৰবৰুৱা বিষয়ৰ সৃষ্টি হয় । ইয়াত বাজেও,
তেওঁ ভালেমান আলি, গড়, দৌল, পুখুৰী আদি কৰাই আহোম
ৰাজ্যৰ বহুল উন্নতি কৰিছিল । ✕

জয়ধ্বজসিংহ ।—১৬৫৪ খ্ৰীষ্টাব্দত চুতিংফা স্বৰ্গদেৱক
ভাদ্ৰি তেওঁৰ পুতেক চুতামলা কোৱঁৰ ৰজা হয় । তেওঁ
ৰাজপাটত উঠিয়েই তামৰ কলিত লিখাইদি, বহুত দেৱোত্তৰ আৰু
ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি দান কৰি নিৰঞ্জন নামে ৰাপুত শৰণ লয় । তাৰ
পাচত, হিন্দুমতে তেওঁৰ নাম জয়ধ্বজসিংহ হয় । আহোম ৰজাৰ
ভিতৰত তেওঁৰেই পোনপ্ৰথমে হিন্দুমতে শৰণ লয়, আৰু তেওঁৰ
দিনৰপৰাই তামৰ কলি চলিত হয় । ✕

✓ **নিৰঞ্জনাৰ আক্ৰমণ** ।—জয়ধ্বজসিংহ ৰজাৰ দিনতে,

১৬৬১. খ্রীষ্টাব্দত দিল্লীৰ সম্রাট আওৰেংজেবৰ সেনাপতি মিবজুলাই অসম দেশ আক্ৰমণ কৰেহি। মছলমান সেনা আহি মুমলিগড় পাওঁতেই সেই ঠাইৰ কোঠ-বখীয়া অসমীয়া সেনা পলাই কাট মাৰিলে। মিবজুলাই কোনো হকাৰখা নোপোৱাকৈ গড়গাওঁ-নগৰ সোমালগৈ। জয়ধ্বজসিংহ ৰজাই ভয়ত চৰাইখোৰোং নামে পাহাৰত ঠাই ললেগৈ। মিবজুলাই গোটেই অসম দেশত ৰাজক্ষমতা চলাই এবছৰ গড়গাঁওত প্ৰভুত্ব কৰিছিল। তাৰ পাচত, তেওঁ আহোম ৰজাৰে সৈতে সন্ধি পাতি স্বদেশলৈ উলটি যাবলৈ মন কৰিলে। সেই সন্ধি মতে জয়ধ্বজ-সিংহ ৰজাই অনেক ধন-বস্তু আৰু লগুৱা-লিগিৰি যোতকত দি, ৰাজ-জীয়াৰা ৰমণী গাভৰুক দিল্লীৰ বাদচাহৰ লগত বিয়া দিবৰ

গড়গাওঁৰ কাৰেংঘৰ ।

নিৰ্মিতে অৰ্পণ কৰি, বছৰি ২০টা হাতী আৰু পেচুৰুৰ বাবে তিনি লাখ টকা আৰু ২০টা হাতী চই শোধাবলৈ গাত লৈ, মিৰজুল্লাক বিদায় দিলে। এয়ে অসমত মহলমানৰ ১১শ, আক্ৰমণ।

জয়ধ্বজসিংহৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক এজনো বজা হব নোৱাৰিলে। সিবিলাকৰ চৰিত্ৰ পিতাকৰ দৰেই দুৰ্বল দেখি ডাঙ্গৰীয়াসকলে সিবিলাকৰ এজনকো ৰাজপাটৰ নিৰ্মিতে মনোনীত নকৰিলে। গতিকে, আহোম ৰাজবংশৰ আন এটা ফৈদ দেওবজাৰ নাতি চুপুংমুং কোৱঁৰক ১৬৬৩ খ্ৰীষ্টাব্দত বজা পতা হয়। হিন্দুমতে তেওঁ চক্ৰধ্বজসিংহ নাম লয়। তেওঁৰ দিনত হোৱা ঘটনাৰ ভিতৰত নগা-দমন, মিৰি-বিদ্ৰোহ আৰু 'শৰাইঘাটৰ ৰণ' এই কেইটাই থাকে।

শৰাইঘাটৰ ৰণ।—মিৰজুল্লাৰ লগত হোৱা সন্ধি মতে, জয়ধ্বজসিংহ ৰজাই দিল্লীৰ সম্ৰাটক যি পেচুৰু আৰু চই দিবলৈ গাত লৈছিল, তাৰে ১২,০০০ টকা আৰু ৫০টা হাতী শোধাবলৈ বাকী বৈছিল। তাকে সাধি গুৱাহাটীৰপৰা মহলমান ফোজ্জাৰ ফিক্ৰজ্জ্-খাঁ আহোম ৰজালৈ কটকোৰ মুখে টান কথা কৈ পঠিয়ালে। চক্ৰধ্বজসিংহ বৰ সাহী আৰু অভিমানী ৰজা আছিল। তেওঁ মহলমানৰ সেই টান কথা সহিব নোৱাৰি খঙ্গত বাকী থকা চইৰ সলনি ৰণ দিবলৈ ওলাল। গতিকে, দুইপক্ষৰ মাজত এখন তয়াময়া ৰণ লাগিল। এই ৰণ দুবাৰ হয়। প্ৰথম বাৰত চৈয়দ চানা আৰু চৈয়দ ফিক্ৰজ্জ্-সেনাপতিৰ তলে মহলমানে বাঁহবাৰী, কাঁজলিমুখ ইটাখলি,

বৰনক্ষীমুখ আৰু গুৱাহাটী এই পাঁচ ঠাইত বণ দিয়ে। সেই কেইওখন ঠাইত আহোমৰ সেনাৰ হাতত মহলমান বিধমকৈ ঘাটিল। এই বণত লাহিত বৰফুকন আহোমৰ ঘাই সেনাপতি আছিল। তেওঁ বণত জিকি, মহলমানক মানাহা নৈৰ মুখলৈকে খেদি নি, তাৰপৰা চৈয়দ চানা আৰু চৈয়দ ফিকজক বন্দী কৰি আনি গড়গাওঁ নগৰলৈ পঠিয়ায়। গড়গাওঁৰত সিবিলাকক বধ কৰা হয়। এই বণজয়ত গুৱাহাটী আকৌ আহোম ৰজাৰ দখললৈ আহিল, আৰু মহলমানৰ বণৰ সঁজুলী ভালেমান আহোমৰ হাতত বল।। পিচে, এই পৰাজয়ৰ বাতৰি পাই দিল্লীত আওৰেংজেব বাদশাহ খঙ্গত জ্বলি উঠিল। তেওঁ ততালিকে আহোম ৰজাৰ লগত আকৌ বণ দিবলৈ সাজু হল। প্ৰথমে ৩০০০ ঘোঁৰা-বগুৱা, ১৮,০০০ পাঠান মাটি-বগুৱা আৰু ১৫,০০০ কোচবেহাৰী বগুৱা লগত দি, ৰজা ৰামসিংহক ঘাই সেনাপতি পাতি বণলৈ পঠিওৱা হয়। তাৰ পাচত, নচৰখাঁ, বঘুনাথসিংহ, বচিদ খাঁ এই তিনিজন পালি সেনাপতিৰ তলত ভালেমান বগুৱা দি ৰজা ৰামসিংহক সহায় কৰা হয়। ইফালে আহোম ৰজা চক্ৰধ্বজসিংহয়ো বৰসেনাপতি লাহিত বৰফুকনক ভালেমান বাহুক বনোৱা পৈগত আৰু কাজুৱা বগুৱাৰে সৈতে সাজু কৰি বাখিছিল। বৰফুকনে শৰাইঘাটত শকত আৰু ডাঙ্গৰকৈ এটা কোঁঠ মৰাই লৈ মহলমানলৈ বাট চাই আছিল। ৰজা ৰামসিংহ আহি গুৱাহাটীৰ সীমা পোৱা মাত্ৰে লাহিত বৰফুকনে আগটি ধৰিলে। দুয়ো পক্ষৰ মাজত তয়াময়াকৈ বগু লাগি উঠিল। এনে সময়তে, গড়গাওঁ-নগৰৰ পৰা চক্ৰধ্বজসিংহ

স্বৰ্গদেৱে বুঢ়াগোহাঞি, বৰগোহাঞি, পানীফুকন ইত্যাদি
 গায়পতি ভালেমান কাজুৱা বগুৱা দি বৰফুকনক সহায় কৰিবলৈ
 পঠিয়ালে । সিফালে মহলমানৰো পাঁচৰ খেপত পঠিওৱা সৈন্যৰ
 ফোঁজে লগ ধৰিলেহি । এনে আয়োজনেৰে দুই পক্ষৰ ভিতৰত
 এখন মহাৰণ চলিবলৈ ধৰিলে । এনেতে, অকস্মাতে নৰিয়া পৰি
 চক্ৰধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱ তুফাল, আৰু তেওঁৰ ভায়েক উদয়াদিত্য
 কোৱঁৰ নতুনকৈ বজা হল । এই দুৰ্ঘটনাই আহোম বিষয়াসকলক
 ভিতৰি হতাশ কৰি পেলাইছিল । কিন্তু, এনে বিপদেও মহাবীৰ
 লাচিত বৰফুকনৰ মন ভাঙ্গিব নোৱাৰিলে । তেওঁ নতুন বজা
 আৰু পালি সেনাপতিসকলক নিজৰ সাহেবে সাহ দি, প্ৰাণটাকি
 বণ চলাবলৈ ধৰিলে । একেৰাহে ছমাহ তৰে-পানীয়ে তয়াময়াটক
 এই মহাৰণ চলিয়েই আছে, কিন্তু কোনো পক্ষৰে জয় হোৱা নাই ।
 পাচলৈ মহলমান সেনাপতি এজন-এজনকৈ বণত পৰিবলৈ
 ধৰিলে । অলেখ মহলমান বগুৱা বণত পৰিল আৰু বন্দী হল ।
 আহোম সেনাপতিৰ বিক্ৰম সহিব নোৱাৰি মহলমানৰ ঘাই
 সেনাপতি বজা বামসিংহ ভটায়াই পলাব লগা হল । তাৰ পাচত,
 লাচিত বৰফুকনে বণত জয়লাভ কৰি, মানাহা নৈলৈকে আহোমৰ
 ৰাজ্য বঢ়াই, তাতে সীমা পাতি চকি বহুৱালে । ১৬৭০ খ্ৰীষ্টাব্দত
 এই মহাৰণৰ অন্ত পৰে । ইয়াকে “শৰাইঘাটৰ বণ” বোলে ।
 আৰু, এয়ে অসমত মহলমানৰ ১২শ, আক্ৰমণ । এই বণতে
 “আহোমৰ দিনৰ গোবৰ” অতিকৈ চৰিছিল । এনে কি, শত্ৰুৰ
 মুখেও সেই গোবৰৰ কথা শুনা গৈছিল । মহলমান সন্মোটেৰে মহা

অভিমানী সেনাপতি বজা বামসিংহই এই বণত ঘাটি উলটি যাবৰ সময়ত এই দৰে কৈছিল, “মই ভাৰতবৰ্ষৰ ভালেমান ঠাইত ভালেমান ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ বণ কৰল, কিন্তু এনে ডাঙ্গৰ বণ কেতিয়াও কতো কৰ নাছিল।” অসমীয়া সেনাপতিৰ সাহ আৰু বণ-কৌশল দেখি স্তম্ভিত হ'ল। অসমীয়া বগুৱাৰ পাৰ্গতালি নশলাগি নোৱাৰি। একেবিধ অসমীয়া বগুৱাই মাটিয়ে, পানীয়ে আৰু ঘোঁৰাত উঠি বণ দিব পাৰে! সেই একে অসমীয়া বগুৱাই মাটি কাটিব পাৰে, গড় বান্ধিব পাৰে, মাল-ঘুঁজিব পাৰে, বন্দুক মাৰিব পাৰে, বৰতোপ মাৰিব পাৰে !! অসমত বাজে ভাৰতবৰ্ষৰ আন কোনোবা দেশত এনে পৈণত বগুৱা আছে যদি মই নাজানোঁ। ই নিশ্চয় আহোম বজাৰ গোঁৱৰৰ চিন্।”

লাহিত বৰফুকন।—তেওঁ এজন আচল বীৰপুৰুষ আছিল। সৰুবেপৰা তেওঁৰ চৰিত্ৰত বীৰৰ চিন্ দেখা গৈছিল। ডেকা বয়সত তেওঁক পোনতে ঘোঁৰা-বন্ধাৰ বাব দিয়া হৈছিল। মিৰজুৱাৰ অসম আক্ৰমণৰ সময়ত লাহিত বৰফুৱাই যি বীৰৰ চিনাকি দিলে তাত সকলোৰে চকু পৰিল। সেই বাবেই তেওঁ একে চিপে বৰফুকনৰ পদলৈ উঠিল। তেতিয়া বৰফুকনৰ ৰাজধানী কলিয়াবৰ আছিল। “শৰাইবাটৰ বণ” ঘোষণা কৰিয়েই স্বৰ্গদেৱে তেওঁক কলিয়াবৰত বৰফুকন পাতি ঘাই সেনাপতিৰ বাব দিলে। সেই বণত তেওঁৰ বীৰত্ব আৰু বণ-কৌশল দেখি শত্ৰুপক্ষ স্তম্ভিত হৈছিল। তেওঁ এনে চোকা আৰু টানমুখীয়া সেনাপতি আছিল যে, শৰাইবাটৰ বণত সময়মতে এটা গড় মৰাই উলিয়াব নোৱাৰাৰ বাবে তেওঁ

নিজ হাতে নিজৰ মোমায়েকক ছুটুকুৰাকৈ কাটি পেলালে। সেই গড় আজিকোপতি “মোমাই-কটা-গড়” নামে জনা পায়। তাৰ চিন্ কামৰূপ জিলাত এতিয়াও আছে। “শৰাইবাটৰ বণ”ত হৰা-জিকাৰ বিঘম দোমোজাত লাচিত বৰফুকনৰ হঠাৎ তীবৰকৈ পে জ্বৰ উঠিল; তেওঁ নৰায়-পাটীৰপৰা উঠিব নোৱাৰা হল। এনে বিঘম বিপাকত পৰি অসমীয়া বগুৱা সকলো বিমোৰ হল। কিন্তু, লাচিত বীৰ তেতিয়াও হতাশ নহল, তেওঁ উপস্থিত বুদ্ধি খটাই, নৰিয়াত পৰি থকা ছালপিৰাই সৈতে তেওঁক মাৰনাৰত তুলি শত্ৰুৰ সমুখে ভটিয়াই এৰি দিবলৈ আজ্ঞা দিলে। ততালিকে সেই মতে কাম কৰা হল। পিচে, তেওঁক সেই অৱস্থাত শত্ৰুৰ মুখলৈ আগবঢ়া দেখি আন আটাইবিলাক সেনাপতি দহগুণে উত্তেজিত হল, আৰু একে চিপে আটাইবিলাক শত্ৰুৰ ওপৰত উৰুবিধাই পৰিল গৈ। মছলমান সেনা আৰু সেনাপতি বিচূৰ্তি হল। সেই ছেগতে অসমীয়া বগুৱাই শত্ৰুক কাটি-মাৰি উহন্ নিউৱাৰ নিচিনা কৰিলে, আৰু মহাবীৰ লাচিত বৰফুকনে নৰায়-পাটীৰপৰা বণত জয় লাভ কৰিলে। এনে উপস্থিত-বুদ্ধি আৰু অদ্ভুত কৌশল কেইজনৰ আছে? বাস্তৱতে লাচিতৰ নিচিনা বীৰ আৰু বণ-পণ্ডিত পৃথিবীত অতি বিৰল।

মুন্সী-কথা।—চুৱেন্‌মুং বজাৰ দিনত, ১৫৪০ খ্ৰীষ্টাব্দত আহোম বজাৰ প্ৰখ্যাত ৰাজধানী গড়গাওঁ-নগৰ পতা হয়। তেওঁৰ আয়োজনেত কোচ সেনাপতি চিলাৰায়ে আহোম ৰাজ্য পোন-প্ৰথমে আক্ৰমণ কৰেহি। চুখাম্‌ফা বা ‘খোৰা-বজাৰ’ ৰাজৰ আটাইতকৈ

দীঘল। তেওঁ পূৰ্বা তিনিকুৰি বছৰ বজা হৈছিল। জয়ধ্বজসিংহ
 বজাই পোন-প্ৰথমে হিন্দুতে শৰণ লয়। তেওঁৰ দিনতে
 মিৰ্জুলাই অসম দেশ আক্ৰমণ কৰেহি। চক্ৰধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ
 আমোলতে বিখ্যাত “শৰাইঘাটৰ মহা বণ” লাগে। এই বণেই
 “আহোমৰ দিনৰ গোঁৱৰ” বৰকৈ চৰাইছিল। এই বণতে মহাবীৰ
 লাহিত বৰফুকনৰ বীৰত্ব আৰু বণকৌশলৰ ভাল চিনাকি পোৱা
 গৈছিল। এই বণ একেবাহে ছমাহ চলিছিল। বিখ্যাত বগুৱা
 বজা ৰামসিংহ এই বণত মছলমানৰ ঘাই সেনাপতি আছিল। তেওঁ
 আহোমৰ ঘাই-সেনাপতি লাহিত বৰফুকনৰ হাতত বিষমকৈ ঘাটি
 উলটি যাব লগা হয়। আৰু, এই পৰাজয়তে অভিমানী
 আওৰেংজেৰ সত্ৰাটৰ গণ্ডপ্ মসৌমুৰ হয়। লাহিত বৰফুকন
 বাস্তৱতে এজন মহাবীৰ আৰু বিচক্ষণীয়া বণ-পণ্ডিত আছিল।
 আগৰ দিনীয়া অসমীয়া সেনাবিলাক বণবিজ্ঞাত সকলো পাকে পৈণত
 আছিল। একে অসমীয়া সেনাই মাটি-বগুৱা, পানী-বগুৱা আৰু
 ঘোঁৰা-বগুৱাৰ কাম দিব পাৰিছিল। মাটি কটা, গড় মৰা, হিলৈ
 মৰা, মাল-ঘুঁজা, চোৰাং-চোৱা, ডাক চলোৱা সকলোবিধ বণৰ
 লাগতিয়াল কামত অসমীয়া সেনা পৈণত আছিল। আন কি,
 বণ-নলগা শাস্তিৰ দিনত অসমীয়া বগুৱাই খেতি-বাতি, বেছা-বেপাৰ
 আৰু বিবিধ ঘৰুৱা কাম-কাজ কৰিব লগাও হৈছিল। আগৰ
 দিনৰ আগছোৱা আৰু মাজছোৱাত আহোম বজা-দিনীয়া অসমীয়া
 সেনাৰ নিচিনা সববৰহী সেনা পৃথিবীৰ ভিতৰতে বিৰল আছিল।

৫১ পাঠ্য।

আহোমৰ দিনৰ কীৰ্ত্তি।

মহামতী জয়মতী।

জয়মতী কুঁৱৰী।

শৰাইঘাটৰ বৰ্ণত যশস্তা লাভ কৰাৰ পাচত আহোম-জয়মতী
সকলৰ গা উঠিল; সিবিলাকে নিজ-নিজক প্ৰধান বোলাবলৈ নিলৈ

ভিতৰতে *অৰিয়া-অৰি লগাবলৈ ধৰিলে। সেই আপাহতে, খ্ৰীঃ ১৬৭২ চনৰপৰা ১৬৭৯ চনলৈকে এই সাত বছৰৰ ভিতৰত ছজন ৰজাক ভঙ্গা-পতা কৰা হয়। কিয়নো, সেই কালত ৰজা হবৰ যোগ্য কোৱঁৰ ভালেমান আছিল। কেইজনমান ডাঙ্গৰীয়া-বিয়য়া এজনৰ ফলীয়া হলে, আন কেইজনমান আন এজনৰ ফলীয়া হয়। একপক্ষৰ এজন কোৱঁৰ ৰজা হলে, আন পক্ষে তেওঁক চক্ৰাস্ত কৰি বধি আৰু আন এজনক ৰজা পাতে। এই নিচিনা অৰিয়া-অৰিত ভালেমান নিৰ্দোষী কোৱঁৰ অকালত মৰা পৰিল। যি দলৰ কোৱঁৰ ৰাজপাটত উঠে, সেই দলৰে ক্ষমতা আৰু মৰ্যাদা বাঢ়ে। সেই হেতুকে মজ্জীসকলৰ অৰিয়া-অৰিত অলপ কালৰ ভিতৰতে অগা-পিচাকে ছজন কোৱঁৰে অকালত আৰু অব্যবত প্ৰাণ দিব লগা হয়। পাচলৈ ৰজা হবলৈ কোনো নোলোৱাত পৰিল; যাকে আগ বঢ়োৱা যায়, সেয়ে প্ৰাণৰ মমতাত পিচহোঁহকা মাৰে। শেহান্তৰত চামণ্ডৰীয়া কৈদৰ চুলিক্কা কোৱঁৰক বহুত বুজাই-বৰাই ১৬৭৯ খ্ৰীষ্টাব্দত ৰজা পতা হয়। তেওঁ নিচেই লৰাকালতে ৰজা হোৱাৰ কাৰণে, তেওঁক “লৰা-ৰজা” নামেও জনা যায়।

লৰা-ৰজাৰ আমোলত যিবিলাক ঘটনা হৈছিল, তাৰ ভিতৰত মহলমানৰ ১৩শ, আক্ৰমণ বা “ৰঙ্গামাটিৰ ৰণ”, আৰু স্বামীৰ হৈ প্ৰাণ দিয়া মহাসতী জয়মতীৰ তনুত্যাগ এই দুটাই ঘাই।

আহোম ৰাজ্যত ৰজা ভঙ্গা-পতাৰ উৎপাত লগাব হৈছে মুক্তি মহলমানে ১৬৮০ খ্ৰীষ্টাব্দত অসমদেশ আকৌ আক্ৰমণ কৰিলেহি।

কোর'ব লাক্ষি গদাপাণি।

প্ৰথমতে গুৱাহাটীৰ লালুকসোলা বৰফুকনে গোপনে সন্ধি পাতি বঙ্গামাটিৰ নবাব আজমতৰাক গুৱাহাটী এৰি দিবলৈ ফন্দ পাতিছিল। সেই কথা জনাজাত হোৱাত, তেওঁক ভাঙ্গি বন্দৰক বৰফুকন পাতি বণ দিবলৈ পঠিওৱা হয়। বঙ্গামাটিতে ছয়োপক্ষৰ মাজত এখন বণ লাগে। পিচে, মছলমান বণত ঘাটি তাৰেপৰা উলটি পলাই গল, আৰু বন্দৰ বৰফুকন গুৱাহাটীত নিগাজী হৈ বল।

গদাপাণি নামে তুঙ্গস্খীয়া কৈদৰ এজন বৰ বাহুবলী কোৱাৰ আছিল। জয়মতী কুৰ'বী তেওঁৰে মৰমৰ ভাৰ্য্যা। স্বামীৰ প্ৰতি জয়মতীৰ অগাঢ় ভক্তি আছিল। স্বামীক তেওঁ নিজৰ প্ৰাণতকৈও অধিক দেখিছিল। কোৱাৰৰ সুখেই তেওঁৰ সুখ, আৰু কোৱাৰৰ দুখেই তেওঁৰ দুখ হৈছিল। গদাপাণি কোৱাৰেও তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক বৰ আদৰ কৰিছিল। কোনো কথাত তেওঁ ভাৰ্য্যাক অসন্তোষ নিদিছিল। ভাৰ্য্যাক সন্তোষ দিয়াটো তেওঁ জীৱনৰ এটা ঘাই কাম বুলি মানিছিল। জয়মতী কুৰ'বীৰ অনুৰোধ ৰাখিবলৈ গদাপাণি কোৱাৰে সততে প্ৰাণপণে যত্ন কৰিছিল। এনে মিলা-প্ৰীতিৰ ওপৰত সিবিলাকৰ সুখৰ সংসাৰ চলিছিল। এই সংসাৰত সিবিলাকৰ দুটি পুত্ৰ লাভ হয়। পুত্ৰ দুটিৰ এটিৰ নাম লাই, আনটিৰ নাম লেচাই। লাই গোহাঞিদেৱেই মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ; আৰু লেচাই গোহাঞিদেৱ ককায়েকৰ ৰাজ্যতে নামকপীয়া 'ৰজা' হয়। এই বিষয়ে পাচত বহলাই কোৱা হয়।

লৰা-ৰজাক ৰজা পাতোঁতে যদিও অভয় দিয়া হৈছিল, তথাপি

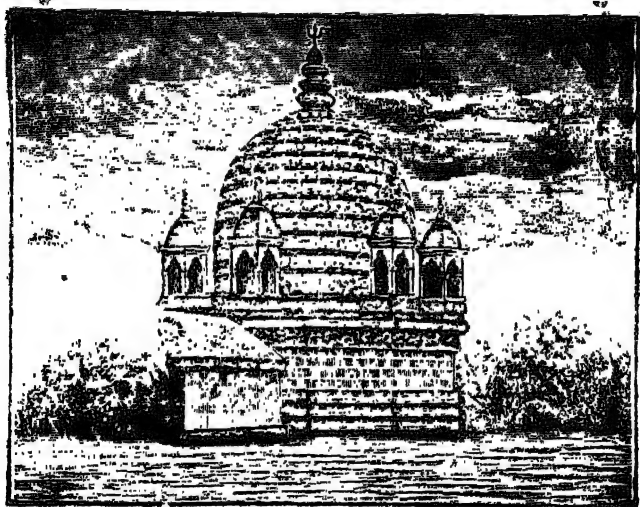
ভিত্তিৰ তেওঁৰ মনৰ আশঙ্কা গুচা নাছিল। তেওঁ সদায় পেটে-পেটে ভয় কৰিছিল, জানোবা তেওঁকো আগৰ বজাসকলৰ দৰেই কেতিয়াবা কোনোবাই বধ কৰে। সেই কাৰণে, তেওঁৰ সেই আশঙ্কা গুচাবলৈ বজা হবৰ যোগ্য কোৱঁৰবিলাকক তেওঁ ধৰাই আনি সুগ্ লগাই ৰাজপাটৰ অযোগ্য কৰিবলৈ ধৰিলে। এই দৰেই ভালেমান যোগ্যবান কোৱঁৰক অযোগ্য কৰা হল, বাকী বলগৈ কেৱল গদাপাণি কোৱঁৰ। এওঁ তুঙ্গখঙ্গীয়া ফৈদৰ গোবৰ ৰজাৰ পুত্ৰ, নাম লাজ্জি-গদাপাণি। গদাপাণি কোৱঁৰ বৰ বাহুবলী পুৰুষ আছিল। তেওঁক দুই-চাৰি জনে বলে নোৱাৰে; গতিকে, তেওঁক ধৰি আনিবলৈ ৰজাই সৰহকৈ এজাক ৰণুৱা মানুহ পাচিলে। গদাপাণিয়ে তথাপি ভয় কৰা নাছিল। তেওঁ অকলেই সেই ৰণুৱাজাকৰ লগত যুঁজি গা সৰুৱাবলৈ সাজু হল। কিন্তু, বুদ্ধিমতী জয়মতী কুৱঁৰীয়ে সেইটো যুগুত যেন নেদেখিলে। তেওঁ কোৱঁৰক পলাই সাৰিবলৈ হে বুদ্ধি দিলে। কিন্তু, মহা অভিমানী বীৰ গদাপাণিয়ে চেনেহৰ ভাৰ্য্যাৰ সেই সজ পৰামৰ্শ দলিয়াই পেলালে; তেওঁ যুঁজিবলৈ হে সাজু হল। পিচে, কুৱঁৰীয়ে তেওঁক নানা তৰহেৰে বুজাবলৈ ধৰিলে। অৱশেষত প্ৰিয়তমা ভাৰ্য্যাৰ কাকুতি-মিনতি এৰাব নোৱাৰি, অগত্যা নগাপৰ্বতৰ ফালে অঁতৰি যাবলৈ গদাপাণি মান্তি হল। ৰজাৰ মানুহ আহি পোৱাৰ আগেয়েই তেওঁ মৰমৰ ভাৰ্য্যা আৰু চেনেহৰ পুত্ৰ দুটক এৰি বিদাদ মনেৰে খৰৰপৰা বাজ হল।

গদাপাণি কোৱঁৰ নিযুগীয়াকৈ সাৰি যোৱাৰ বাতৰি পাই লৰা-

ৰজা ভয়ত বিহ্বল হল। তেওঁ ভাবিলে যে, এতিয়া হে তেওঁলৈ টান পৰিব। কাৰণ, গদাপাণি সাধাৰণ বীৰ নহয়। তেওঁ কোনোবা মন্ত্ৰীপক্ষৰে সৈতে যোগ হৈ সোনকালে আপদ ঘটাব। এই ভাবি লৰা-ৰজাই গদাপাণিৰ বিচাৰ বেটিকৈ লবলৈ ধৰিলে। কিন্তু, কতো একো সন্ধান পোৱা নগল। অৱশেষত তেওঁ ভাবি চালে যে, জয়মতী কুৰ'বীয়ে অৱশ্যে স্বামীৰ সন্ধান জানে। তেওঁৰ-পৰা যেনে-তেনে উপায়েৰে সেই সন্ধান উলিয়াব লাগে। এই ভাবি, লৰা-ৰজাই নানা ভাউতিৰে জয়মতী কুৰ'বীক সোধালে, কিন্তু তাৰ একো গুণ নখৰিল, জয়মতীয়ে স্বামীৰ সন্ধান নিদিলে। তাৰ পাচত, ৰজাই তেওঁক ৰাজ-সভাত উপস্থিত কৰাই নানা উৰহৰ ভয় দেখুৱাই সুধিলে; তথাপি জয়মতী অলপো নটলিল, তেওঁ স্বামীৰ সন্ধান নিদিওঁ বুলি নিৰ্ভয় মনেৰে সমিধান দিলে। শেহান্তৰত ৰজাই নিৰুপায় হৈ আত্মা দিলে যে, জয়মতীক বান্ধি শাস্তি কৰি যেনে-তেনে উপায়েৰে তেওঁৰপৰা গদাপাণিৰ সন্ধান উলিয়াবই লাগিব।

ৰজাৰ আত্মা মতে জয়মতী কুৰ'বীক জেৰজা পথাৰলৈ নিয়া হল। তাতে চাওদাঙে তেওঁক খটাত বান্ধি নানা শাস্তি দিবলৈ ধৰিলে। নিতৌ ন-ন শাস্তি দি সোধা হয়, কিন্তু জয়মতীয়ে ভুলতো স্বামীৰ সন্ধান নিদিয়। এদিন-দুদিনকৈ একেৰাহে চৈধ্য দিন তেওঁ শাস্তি ভুঞ্জিছে, সেই শাস্তি দেখি সকলোৱে বিস্ময় মানিছে, তথাপি জয়মতীয়ে কেৰেপকে কৰা নাই, তেওঁ প্ৰাণ থাকেমনে স্বামীৰ সন্ধান নিদিয়। অনেকে সহিধ নোৱাৰি বুজনি দিয়েই যে, তেওঁ

স্বামীৰ কথা কৈ দি বন্ধা পৰক, কিন্তু জয়মতীয়ে তেনে উপদেশলৈ
কটাহিকে নকৰে । শেহত ছদ্মবেশ ধৰি গদাপাণি নিজে ওচৰ
চাপিলাহি । কোৱঁৰে ছেগ বুজি ওচৰ চাপি কেইবাবাৰো তেওঁৰ
সন্ধান দিবলৈ কুৰুঁৰীক অনুবোধ কৰিলেগৈ, কিন্তু জয়মতীয়ে সেই

জয়সাগৰ-দৌল ।

কালে আওকাণ কৰি একোকে নকলে । তাৰ পাচত, সুৰি সুৰি
ওচৰ চাপোঁতে জয়মতীয়ে কোৱঁৰক চিনি পালে । তেতিয়া হে
তেওঁ শোকত বিহ্বলা হল । তেওঁ ভাবিলে যে, যাৰ নিমিত্তে
তেওঁ অত শাস্তি, অত লাঞ্ছনা, অত সম্ভাপ সহিছে, সেই স্বামীয়েই

এতিয়া নিজে ধৰাদি সকলো নাশ কৰে । ইয়াকে গুণি 'কুৰু'ৰীয়ে টানিমানি ধৈৰ্য্য ধৰি, কোৱঁৰক সন্ধেতত কাতৰ ভাৱে জনালে যে, তেওঁ যেন সোনকালে আঁতৰি যায় । মৰমৰ ভাৰ্য্যাৰ অতি কাতৰ ভাৱৰ সন্ধেতত ৰব নোৱাৰি গদাপাণি অগত্যা তাৰপৰা আঁতৰ হল । শেহান্তত, ১৬০১ শঁকৰ ১৩ চ'তত মহাসত্ৰী জয়মতীয়ে স্বামী-গুৰুৰ চৰণ চিন্তি, সেই শাস্তিৰ ঠাইতে তনু ত্যাগ কৰি শাস্তিধামলৈ প্ৰয়াণ কৰিলে । পৃথিৱীত আজি সত্ৰী জয়মতী নাই, কিন্তু তেওঁক শাস্তি দিয়া ঠাইত আজিও "জয়সাগৰ" আৰু "জয়-দোল" এই দুটি অভগন কীৰ্ত্তি-চিন্ জিলিকি আছে । আজিকালি বছৰি চ'তমাহৰ সেই তিথিত সেই পুণ্যসলিলা "জয়-সাগৰত" তীৰ্থলান কৰি "জয়মতী-তিথি" পালন কৰা হয় ।

পদাৰ্থৰ সিংহ —পত্নীৰ বিয়োগত গদাপাণিৰ মন উদাস হল । তেওঁ বিপদৰ ভয় পাহৰি যতে-ততে ফুৰিবলৈ ধৰিলে । সেই দৰে অনাই-বনাই ফুৰি ফুৰি শেহত তেওঁ গুৱাহাটীত ওলালগৈ । গুৱাহাটীত তেতিয়া বন্দৰ বৰফুকন আছিল । বন্দৰ বৰফুকন গদাপাণিৰ আপোন ভিনিহিয়েক । তেওঁ গদাপাণিক পাই সামৰি ধৰিলে । লৰা-ৰজাৰ আচৰণত বৰফুকন আগৰেপৰা বিতুষ্ট হৈ আছিল । ৰাজধানীতো সেই বাবে অশান্তি হৈছিল । গতিকে, সেই ছেগতে গদাপাণিক লৈ বন্দৰ বৰফুকন গড়গাৰ্জ-নগৰত উপস্থিত হলগৈ । বৰফুকনৰে সৈতে ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়া সকলো লগ লাগিল । সকলোৱে মিলি লৰা-ৰজাক ভাঙ্গি, ১৬৮১ খ্ৰীষ্টাব্দত গদাপাণি কোৱঁৰক ৰজা পাতিলে । ৰজা হোৱাৰ পাচত, গদাপাণিৰ

নাম আহোম মতে চুপাত্কা, আৰু হিন্দুমতে গদাধৰসিংহ হল, স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহ যেনে বাহুবলী, তেনে মনবলী পুৰুষ আছিল। তেওঁ লৰা-ৰজাৰ মিচিনা দুৰ্বলচিহীয়া নাছিল। তেওঁ ৰাজধন্য পালন কৰোঁতে কাৰো মুখলৈ নাচাইছিল, কাৰো মমতাত নটলিছিল, কাৰো কোনো কটাহি নকৰিছিল। এনে কি, তেওঁক ৰজা পাঠোঁতে সিবিলাক বিষয়ই সহায় কৰিছিল, সিবিলাকো ৰাজ-দ্রোহী বুলি দণ্ড বিহিবলৈ তেওঁ কাতৰ নহৈছিল। কাৰণ, লৰা-ৰজা ৰাজপাটত থাকোঁতেই আন এজনক ৰজা পাতিবলৈ কাৰবাৰ কৰি সিবিলাকে ৰাজদ্রোহ পাপ আচৰণ কৰিছিল। ইয়াত বাজেও গদাধৰসিংহ মহাৰাজে দেশহিতকৰ ভালেমান ডাঙ্গৰ কাম সাধন কৰিছিল। সেই গুণে তেওঁ এজন বলৱন্ত, আৰু নীতিমন্ত ৰজা বুলি প্ৰখ্যাত।

গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ বৰ ওখ-ডাঙ্গৰ, শকত-আৱত আৰু বাহুবলী পুৰুষ আছিল। সেই অনুসৰি, তেওঁৰ ভোজনো প্ৰচুৰ আছিল। দহ জন মানুহৰ আহাৰ তেওঁ অকলে খাইছিল। মহাৰাজ গদাধৰসিংহৰ আমোলত সিবিলাক ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ ঘটনা হৈছিল, তাৰ ভিতৰত মহলমানৰ ১৪শ, বা শেহ আক্ৰমণ, মিৰি-আক্ৰমণ, নগা-আক্ৰমণ এই বিলাকেই ঘাই।

মহলমানৰ শেহ আক্ৰমণ। - খ্ৰীঃ ১৬৮৩ চনত ৰজামাটিৰ নবাব মফলৰ্থাই অসম আকৌ আক্ৰমণ কৰে। তেওঁ আহি গুৱাহাটীৰ শুক্ৰেশ্বৰৰ ওচৰ পাওঁতেই তাতে সন্দিকৈ বৰফুকনে, আগচি ধৰিলে। তাৰ পাচত, তাৰ ওচৰত ইটালি

নামে ঠাইত দুয়ো পক্ষৰ মাজত এখন ডাঙৰ বণ লাগিল। বণত মহলমান ঘাটি পলাল। বৰফুকনে মহলমানক মনহা নৈ পাৰ কৰি খেদি থলৈগৈ, আৰু সেই নৈকে আগৰ দৰেই আহোম ৰাজ্যৰ পছিম সীমা পাতিলে। এয়ে অসমত মহলমানৰ শেহ আক্ৰমণ। ইয়াৰ পাচত আৰু সিবিলাকে আহোম ৰজাক জোকাবলৈ সাহ কৰা নাই। আৰু এয়ে অসমত মহলমানৰ ১৪শ. আক্ৰমণ। ইয়াকে “ইটাখলিৰ বণ” বোলা যায়। মহাৰাজ গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱেই অসমত মহলমান আক্ৰমণৰ অন্ত পেলায়।

মহাৰাজ গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত ভালেমান লাগতিয়াল আৰু প্ৰখ্যাত আলি, গড়, শিলৰ সাঁকো, দৌল, পুখুৰী আদি কৰোৱা হৈছিল। তাৰ ভিতৰত খোদৰ আলি, আঁকাৰ আলি, খঁৰা গড়, দিঁজৈৰ শিলৰ সাঁকো, বগী দৌল আৰু পুখুৰী, বিশ্বনাথ দৌল, উমানন্দ দৌল এই বিলাকেই ঘাই।

ব্ৰহ্মসিংহ—গদাধৰসিংহ স্বৰ্গী হোৱাত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ লাই গোহাঞিদেৱ ১৬৯৫ খ্ৰীষ্টাব্দত ৰজা হয়। ৰাজপাটত উঠি তেওঁ আহোম মতে চুখংকা আৰু হিন্দু মতে ৰুদ্ৰসিংহ নাম লয়। হিন্দু ধৰ্ম্মত তেওঁৰ বৰ মতি আছিল। তেওঁৰ দিনৰপৰাই হিন্দুধৰ্ম্মত আহোমৰ আসক্তি বাঢ়িল। ৰুদ্ৰসিংহ মহাৰাজে নিজে শান্তিপুৰৰ পৰা শুদ্ধ ভট্টাচাৰ্য্য গোসাঁই অনাই তেওঁত শৰণ লয়। তাৰ পাচত, তেওঁ অসম দেশৰ গোসাঁই আৰু মহন্তবিলাকক ঠায়ে ঠায়ে, থিতাপিকৈ পাতি সিবিলাকৰ জোৰিকাৰ উপায় কৰি দিয়ে। সেই সময়ৰপৰাই ৰাজকীয় বিষয়ত বামুণ আৰু কাকতীসকলৰ এক্টিয়াৰ

বাড়িবলৈ ধৰে । প্ৰজাৰ মাজত যাতে হিন্দুধৰ্ম্মৰ চৰ্চা বাঢ়ে, তাৰ নিমিত্তে ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে বৰ পুৰুষাৰ্থ কৰিছিল । অম্ভায়, অধৰম, ভণ্ডামি আদি দোষে যাতে প্ৰজাক চুবলৈ নাপায়, তেওঁ তাৰ সুদিহা কৰিছিল ।

ৰুদ্ৰসিংহ মহাৰজাই কোচবিহাৰৰপৰা ঘনশ্যাম নামে এজন বিচক্ষণীয়া খনিকৰ অনাই ভাল ইটাৰ পকীঘৰ, দৌল, শিলৰ সাঁকো আদি কৰাই ৰংপুৰ নগৰখন বিতোপনকৈ পাতিছিল । তাত বাজেও তেওঁ ভালেমান আলি, পুখুৰী আদি কৰাই যুগমীয়াকৈ কীৰ্ত্তিচিন্ বাখিছিল । তাৰ ভিতৰত ৰংপুৰৰ কাৰেংঘৰ, নামদাঙ্গৰ শিলৰ সাঁকো, জয়সাগৰ-পুখুৰী, জয়-দৌল এইবোৰেই ঘাই । তেওঁৰ মাতৃ সতী জয়মতীক লৰা-ৰজাই যি ঠাইত বন্ধাই শাস্তি দিয়াইছিল, সেই ঠাইকে সমাজ কৰি, ১৭০০ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ, “জয়-সাগৰ” নামে এটা প্ৰকাণ্ড পুখুৰী খনালে । আৰু, তাৰ পাৰতে তেওঁ জয়-দৌল নামে স্বৰ্গীয়া সতী মাতৃৰ কীৰ্ত্তিমন্দিৰ বন্ধাই দিলে । ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ আমোলত ভালেমান ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ ঘটনা হৈছিল । তাৰ ভিতৰত কছাৰি আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজ্য দখল, জয়ন্তীয়া বিদ্ৰোহ, বিশ্বনাথৰ দৰবাৰ এইবোৰেই ঘাই । পাচত কছাৰি আৰু জয়ন্তীয়া ৰজাৰ উৎপত্তিৰ কথা কওঁতে এই দুই বিষয়ে আকৌ বহলাই কোৱা হ'ব ।

শিৱসিংহ ।—ৰুদ্ৰসিংহৰ পাচত তেওঁৰ বৰপুত্ৰক শিৱসিংহ ৭১৪ খ্ৰীষ্টাব্দে ৰজা হয় । তেওঁৰ আহোম নাম চুতনক্ষা । পিতৃৰ আৰ্হিৰেই তেওঁৰো হিন্দুধৰ্ম্মত বৰ মতি আছিল । তেওঁ

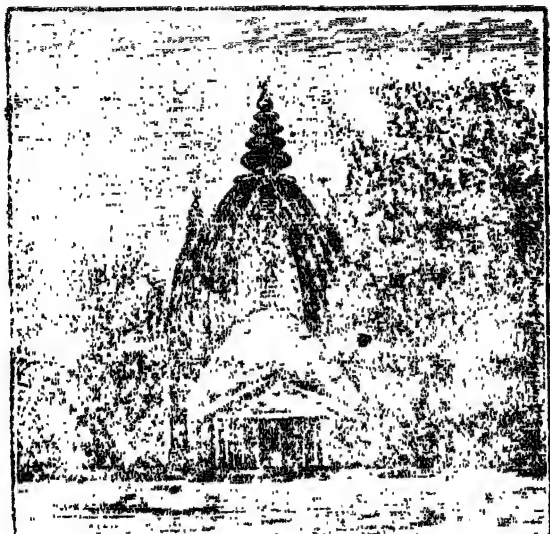
ৰাজপাটত উঠি শাস্তিপুৰৰপৰা কৃষ্ণবাম ছায়বাগীশ নামে এজন শুদ্ধ ভট্টাচাৰ্য্য গোসাঁই অনাই তেওঁত শৰণ লয়। এই জনা গোসাঁইক উজনিত আৰু কামৰূপত ভালেমান ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি দান কৰা হয়। গুৱাহাটীৰ নীলাচল পৰ্বতত তেওঁৰ সত্ৰ আছিল। সেই কাৰণে, তেওঁক “পৰ্বতীয়া গোসাঁই” বোলা হয়।

ফুলেশ্বৰী কুৰাঁৰী।—শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱে জ্যোতিষৰ গণনামতে তেওঁৰ ছত্ৰভঙ্গ-যুগ পৰাত আপোন ইচ্ছাৰে ৰাজপাট এৰি দিয়ে। তেওঁ ৰজা ভাগিলত তেওঁৰ ভাৰ্য্যা ফুলেশ্বৰী কুৰাঁৰী মহাৰাণী হয়। তেওঁৰ আন এটা নাম প্ৰমতেশ্বৰী। এই নামেই ৰজাকৰুপ আৰু সোণৰ মোহৰ মৰোৱা হৈছিল। তেওঁৰেই আহোমৰ প্ৰথম মহাৰাণী। মহাৰাণী ফুলেশ্বৰী কুৰাঁৰীৰ দিনত কামৰূপ আৰু বকটাত মাটি পায়লু হয়। তেতিয়াৰপৰাই মাটিৰ জমাবন্দী, আৰু “পেৰাৰ কাকত”ৰখাৰ নিয়ম চলে। সেই কাকতত বস্ত্ৰীত বাজে সকলোবিধ আবাদী আৰু নিক্ষৰ মাটিৰ বৰ্ণনা লিখি ৰখা হৈছিল।

মদান্ধিকা কুৰাঁৰী।—ফুলেশ্বৰী কুৰাঁৰী স্বৰ্গী হোৱাত, তেওঁৰ ভনীয়েক দ্ৰৌপদীক স্বৰ্গদেৱে শিৱসিংহই বিয়া কৰায়। তাৰ পাচত, তেওঁক মদান্ধিকা নাম দি আহোম ৰাজপাটত তুলি মহাৰাণী পতা হয়। বায়েকৰ আহিৰেই তেওঁৰ নামেও ৰূপ আৰু মোহৰ মৰোৱা হয়। তেওঁৰেই ১৭২০ খ্ৰীষ্টাব্দত “শিৱসাগৰ” পুখুৰী খনাই তাৰ পাৰত শিৱদৌল, দেবীদৌল, আৰু বিষ্ণুদৌল নামে তিনিটা বিতোপন দৌল সজায়। শিৱদৌলৰ নিচিনা শিলৰ পকী

গাঁঠনীৰে সিমান ওখ আৰু তেনে ধুনীয়া দৌল ভাৰতবৰ্ষৰ
আনঠাইত কতো দেখিবলৈ পোৱা নাযায়। এই দৌলে এতিয়াও
শিৱসাগৰৰ নাম জিলিকাই ৰাখিছে।

সৰ্বেশ্বৰী কুৰাণী।—মদাম্বিকা কুৰাণী স্বৰ্গ হোৱাত,

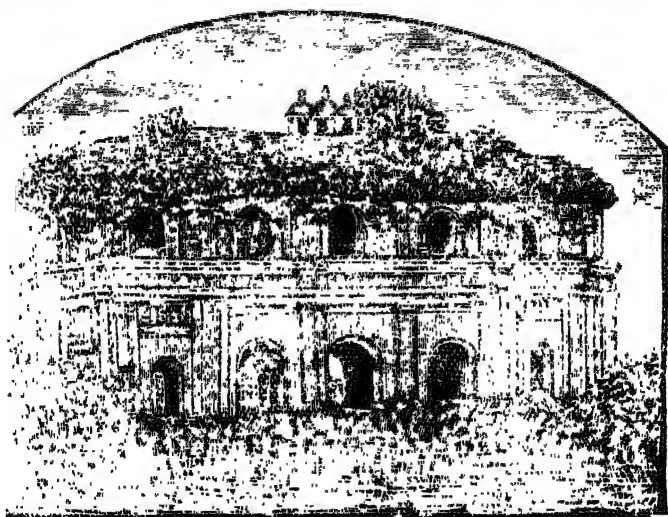

শিৱদৌল ।

স্বৰ্গদেৱে সলাল গোহাঞিৰ জীয়াৰী অনাদৰীক বিয়া কৰায়। তাৰ
পাচত, তেওঁক সৰ্বেশ্বৰী নাম দি মহাৰাণী পতা হয়। আগৰ
দুগৰাকী মহাৰাণীৰ আঁহিৰে তেওঁৰ নামেও ৰূপ আৰু মোহৰ
মৰোৱা হয়।

ৰাজেশ্বৰী সিংহ।—১৭৪৪ চনৰপৰা ১৭৬৯ চনলৈকে

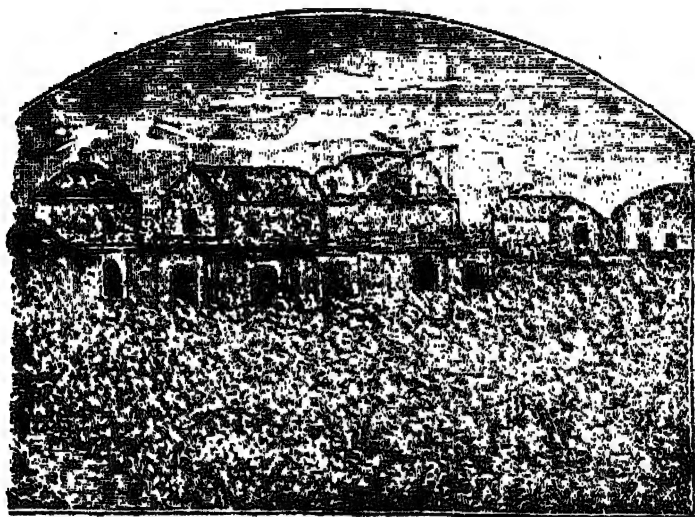
চুজন বজা হয়। এজন শ্ৰমতসিংহ, ইজন ৰাজেশ্বৰসিংহ। শ্ৰমত-
সিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত আহোমৰ দিনৰ গোঁৱৰ বঢ়োৱা কাম একো
হোৱা নাই, মাত্ৰ কিছুমান দৌল, মন্দিৰ আৰু পকীঘৰ সজোৱা
হৈছিল। তাৰ ভিতৰত ৰংপুৰ নগৰৰ “ৰংঘৰ” ঘাই। এই বিতোপন
পকীঘৰটো ১৭৪৬ খ্ৰীষ্টাব্দত সজোৱা হৈছিল। এই ঘৰৰ ওপৰ-

ৰংপুৰৰ ৰংঘৰ।

মহলাত বহি বজাই মহযুঁজ, হাতীযুঁজ, পখীযুঁজ, মালযুঁজ আদি
ৰং চাইছিল। পুৰণি ৰংপুৰ নগৰত এই ৰংঘৰ এতিয়াও জিলিকি
আছে। ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত গোটাচেৰেক ডাঙ্গৰ লেখত
লবলগীয়া ঘটনা হৈছিল। তাৰ ভিতৰত উল্কাৰ উৎপাত, মিকিৰ-

দমন, “লুতা-কটা বণ” এই কেইটা ঘাই। তাত বাজেও বাজেখৰ সিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত কিছুমান বিতোপন দৌল, মন্দিৰ, পকীঘৰ সজোৱা হৈছিল। সেইবোৰৰ কোঁঠিচিন্ এতিয়াও আছে। তাৰ ভিতৰত বংপুৰৰ “তলাতল-ঘৰ”, গুৱাহাটীৰ “নবগ্ৰহ মন্দিৰ”,

বংপুৰৰ তলাতল-ঘৰ।

‘বশিষ্ঠাশ্রম মন্দিৰ’ এইবোৰ লেখত লবলগীয়া। তলাতল-ঘৰৰ তলে তিনি মহলা, ওপৰে তিনি মহলা আৰু মাটিৰ সমানে এক মহলা। ই এটা বৰ আচৰিত ধৰণৰ সাতমহলীয়া পকীঘৰ। মাটিৰ তলৰ এটা মহলাৰপৰা তলে তলে এটা ডাঙ্গৰ নলা বা স্ককড়া দিখোঁ

নৈব ওলায়ছেগৈ । শত্ৰুৱে বেৰি ধৰিলে বজাই সেই 'জুৰুজাই' দি ওলাই গুচি যাবলৈ দিহা লগোৱা আছিল ।

মুৰ্ত্তি-কথা ।—খ্ৰীঃ ১৬৭৯ চনৰপৰা ১৭৬৯ চনলৈকে এই ৯০ বছৰৰ ভিতৰত আহোমৰ দিনৰ গোঁৱৰ বৰকৈ বাঢ়িছিল । তাৰ ঘাই ঘাই চিনৰ ভিতৰত এই কেইটা আটাইতকৈ ঘাই । যেনে,—মহাসতী জয়মতীৰ পুণ্যকীৰ্ত্তি, মহাৰাজ গদাধৰসিংহৰ বীৰত্ব, মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহৰ ৰাজনীতি, আহোম মহাৰাণীৰ মহত্ব, জয়সাগৰ, জয়দৌল, শিৱসাগৰ, শিৱদৌল, ৰংঘৰ, তলাতল ঘৰ, উমানন্দ-মন্দিৰ, বশিষ্ঠাশ্ৰমৰ মন্দিৰ, নবগ্ৰহমন্দিৰ ইত্যাদি । সেই কালৰ আদিছোৱাত মছলমানৰ অসম-আক্ৰমণৰ অন্ত পৰে ; তাৰ মাজছোৱাৰপৰা হিন্দুধৰ্ম্মত আহোমসকলৰ আসক্তি বাঢ়িবলৈ ধৰে ; আৰু শেহছোৱাত অসমীয়া সমাজে এটা ভাল গঢ় লৈ উঠে ।

৬। পাঠ ।

আহোমৰ দিনৰ অৱনতি ।

৮ মোৰ্চামৰীয়াৰ বিদ্ৰোহ ।

শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পাচৰপৰা আহোমৰ দিন পৰি আহিবলৈ ধৰে । কিন্তু, সেই পতন তেওঁৰ দিনৰপৰাই আৰম্ভ হয় । মহাৰাণী

ফুলেশ্বৰী কুৰুঁৰীয়ে ভাবিছিল যে, বজাৰ যি ধৰ্ম প্ৰজাৰে সেই ধৰ্ম হোৱা উচিত । বজাই গোঁসানী পূজা কৰে, গতিকে প্ৰজায়ে গোঁসানী মানিব লাগে । কিন্তু, মোৰামৰীয়া বৈষ্ণৱসকলে আকৌ গোঁসানী নামানে । সেই কথাত কুৰুঁৰী অসন্তুষ্ট হৈছিল । পিচে, তেওঁ এবাৰ দুৰ্গাপূজা পাতি তালৈ মোৰামৰীয়া মহন্তসকলক নিমন্ত্ৰণ কৰিলে । ৰাজ-আজ্ঞা অমান্য কৰিব নোৱাৰি বৈষ্ণৱসকল পূজালৈ আহিল । সেই ছেগতে ফুলেশ্বৰী কুৰুঁৰীয়ে গোঁসানী নমনা বৈষ্ণৱসকলক বৰ অত্যাচাৰ কৰায় । তেওঁৰ আজ্ঞা মতে পূজাৰি আৰু দেউৰাবিলাকে বৈষ্ণৱসকলৰ কপালত বলি-কটা ছাগলিৰ তেজৰ কোঁট দি, আৰু গোঁসানীৰ প্ৰসাদ কটুৱাই সিবিলাকক নগুৰশাস্তি কৰিলে । এই কথা মহন্তসকললৈ অতি অসহনীয় হল । সিবিলাকে ইয়াৰ প্ৰতিশোধ দিবলৈ মনে মনে সঙ্কল্প কৰিলে, আৰু তলে তলে তাৰ নিমিত্তে যোৰা কৰিবলৈ ধৰিলে । এয়ে মোৰামৰীয়া বিদ্ৰোহৰ সূত্ৰপাত ।

✓ মোৰামৰীয়াৰ ১ম, বিদ্ৰোহ।—এই বিদ্ৰোহৰ আয়োজন পকি উঠিছে, এনেতে ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ভায়েক লক্ষ্মীসিংহ কোৱঁৰ ৰাজপাটত উঠে । তেওঁ বৰ টিলা-বান্ধৰ ৰজা আছিল । এই জনা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱা এজন প্ৰতাপী বিষয়া আছিল । তেওঁ ৰজাক হাত কৰি লৈ ভালেমান শকত কাম কৰিছিল । এনে কি, ৰাজক্ষমতাৰে তেওঁ সেই কালৰ ভালেমান বুবঞ্জী গোটাই আনি পুৰি ছাই কৰিছিল । ইয়াৰ উদ্দেশ্য আছিল তেওঁৰ গাৰ কেৰোণ গুচোৱা । তেওঁ

এজন সৰুৰপৰা ডাঙ্গৰ হোৱা পুৰুষ । তেওঁ কাঁড়ীৰ কাকতৰপৰা নাম নকটোৱাকৈ আৰু চমুৱাৰ কাকতত নাম নলগোৱাকৈ বিষয়ালৈ উঠিছিল । সেই কথা জনাজাত হোৱাত বিষম পাই তেওঁ সেই আপাহতে বুৰঞ্জীবিলাক পুৰি অস্ত পেলাবলৈ ধৰিছিল । বজাক সন্তোষ দিবৰ মনেৰে কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাই মহন্তবিলাকক না তৰহৰ লাঞ্ছনা দিছিল । পাচলৈ সেই লাঞ্ছনা অসহনীয় হৈ উঠাত, মোৰ্ৰামৰীয়াবিলাকে দেখাদেখিকৈ বিদ্ৰোহ তুলিলে । বাঘৰ-মৰাণ নামে এজন মৰাণ, আৰু নাহৰ-খোৰা নামে এজন মটক এই দুই সেনাপতিৰ তলে মোৰ্ৰামৰীয়াবিলাকে ১৭৬৯ খ্ৰীষ্টাব্দত বজাৰ নগৰ আক্ৰমণ কৰিলেগৈ । বৰবৰুৱাই জোৰ্ৱায়েক ডেকা-কুকনক এজাক ৰণুৱা দি মোৰ্ৰামৰীয়াৰ বিদ্ৰোহ দমাবলৈ পঠিয়ালে । ছয়ো দলৰ মাজত তয়াময়া ৰণ লাগিল । সেই ৰণত বিদ্ৰোহী দলৰ ফলোৱা হৈ বাঘৰ মৰাণৰ বৈগীয়েক ৰাধাকক্লিণীয়েও ধেনু-কাঁড় লৈ ৰণ কৰিছিল । তেওঁ ৰণত গা বাঁচোৱাত বৰ পাকৈত আছিল, গতিকে তেওঁৰ গাত কোনেও হিলৈৰ গুলি লগাব নোৱাৰিছিল । সেই আপাহতে কোনোবাই এনে জনৰ তুলি দিলে যে, ৰাধাকক্লিণীয়ে আঁচল পাতি গুলি ধৰে ! তেওঁ মানহী নহয়, সাক্ষাৎ ৰণচণ্ডীয়ে ৰণ দিছেহি ! এই কথা প্ৰচাৰ হোৱা মাত্ৰে 'বজাৰ' সেনা চিটিকি পলাবলৈ ধৰিলে । মোৰ্ৰামৰীয়া নগৰ সোমাঙ-সোমাঙ হ'লহি । এনেতে কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাই এজাক তেজী ৰণুৱা লৈ নিজে ৰণ দিলেহি । কিন্তু, উত্ৰাহল মোৰ্ৰামৰীয়াৰ আগত বজাঘৰীয়া ৰণুৱা ঠাৱৰিব নোৱাৰি পলাবলৈ ধৰিলে । বৰ-

বৰুৱা বন্দী হল। বগত জিকি মোৱাঁমৰীয়া নগৰ সোমাল। তাৰ পাচত, সিহঁতে লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱক বন্দী কৰি, নাহৰ-খোৱা মটকৰ পুতেক বমাকান্তক বজা পাতিলে। বজা হৈ বমাকান্তই আহোমৰ আঁচুকীয়া মোহৰৰ সলনি তেওঁৰ নামে ন-চুকীয়া মোহৰ মৰালে। মোৱাঁমৰীয়াবিলাকে কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাক নটচা বাঁহত পিং দি বধি, বাঘৰ মৰাণক বৰবৰুৱা পাতিলে। অসমদেশৰ উজনি খণ্ডত “আহোমৰ দিন” গুচি মোৱাঁমৰীয়া, মটক আৰু মৰাণৰ দিন হল! কিন্তু সেই দিন সবছ দিনলৈ নিটিকিল। পাচলৈ মোৱাঁমৰীয়া মটকৰ উৎপাত অসহনীয় হোৱাত ঘনশ্যাম বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই বিষয়া সকলেৰে লগ-লাগি সিহঁতক বগত ঘটাই বশ কৰিলে, আৰু স্বৰ্গদেৱক মুক্ত কৰি দেশত আকৌ শান্তি থাপিলে। এয়ে মোৱাঁমৰীয়াৰ প্ৰথম বিদ্ৰোহ।

মোৱাঁমৰীয়াৰ ২য়, বিদ্ৰোহ।—ঘনশ্যাম বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়া বৰ জ্ঞানী লোক আছিল। ৰাজনীতি তেওঁ ভালকৈ বুজিছিল। তেওঁ মোৱাঁমৰীয়াবিলাকক অকল যে বগত জিনিয়েই বশ কৰিছিল এনে নহয়, তেওঁ সেই উদ্ভাৱন মানুহবিলাকক বুজাই-বৰাই শাস্ত কৰিছিল। কিন্তু, তেওঁৰ সেই সজ বুদ্ধি বেচি দিনলৈ নৰজিল। স্বৰ্গদেৱ লক্ষ্মীসিংহৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক গোৱীনাথসিংহ ১৭৮০ খ্ৰীষ্টাব্দত বজা হয়। তেওঁ বজা হৈয়ে মোৱাঁমৰীয়াবিলাকক আকৌ অত্যাচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। মোৱাঁমৰীয়া বুলিলেই তেওঁ অলপ দোষত গুৰু দণ্ড

দি সিবিলাকৰ প্ৰতি নিষ্ঠুৰ ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে । এনে অন্ধ্যায় আচৰণ সহিব নোৱাৰি নিটাল মৰা মোৰামৰীয়া আকৌ জিকিৰি উঠিল । সিবিলাকে আকৌ বিদ্ৰোহ তুলি পোনেই বজাৰ শিঙ্গৰি-ঘৰত জুই লগাই দিলে । এই ঘটনাই নগৰত আকৌ তোলপাৰ লগালে । কিন্তু, এই বিদ্ৰোহ পকি উঠিবলৈ নো পাওঁতেই ঘনশ্যাম বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই আকৌ মোৰামৰীয়াবিলাকক বুজাই-ববাই শাস্ত কৰিলে । এয়ে মোৰামৰীয়াৰ দ্বিতীয় বিদ্ৰোহ ।

মোৰামৰীয়াৰ তৃত্ব, বিদ্ৰোহ ।—দ্বিতীয়বাৰৰ বিদ্ৰোহ অলপ চোঁচা পৰিছিল বুলিও, সি তেনেই লুমাবলৈ নাপালে । এনেতে, ঘনশ্যাম ডাঙ্গৰীয়াৰ মৃত্যু হোৱাত, পুতেক পূৰ্ণানন্দ গোহাঞিদেৱে বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াৰ বাব পায় । সেই ছেগতে মোৰামৰীয়াবিলাক আকৌ মূৰ দাঙ্গি উঠিল । সিবিলাকে গোৱীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ নিষ্ঠুৰ আচৰণৰ কথা পাহৰা নাছিল, ঘনশ্যাম ডাঙ্গৰীয়াৰ মুখলৈ চাই হে নিটাল মাৰি বৈছিল । গতিকে, ডাঙ্গৰীয়া ঢুকালত মোৰামৰীয়াবিলাক আকৌ উত্ৰাহল হৈ উঠিল । সিবিলাকে এইবাৰ বিষম আক্ৰোশেৰে বজাৰ নগৰ আক্ৰমণ কৰিলেহি । পিতৃৰ আৰ্হিৰেই পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াও এজন বিচক্ষণীয়া পুৰুষ আছিল । বিদ্ৰোহীবিলাকে হঠাতে আহি বেৰি ধৰাত তেওঁ বিবুদ্ধি নহল । ডাঙ্গৰীয়াই স্বৰ্গদেৱক গোপনে গুৱাহাটীলৈ পাৰ কৰি, নিজে অকলে নগৰ ৰখীয়া হৈ থাকিল । ইফালে বাহিৰত মোৰামৰীয়াবিলাক ৰণত জিকিল বুলি চাৰিওফালে বাতৰি বিয়পি পৰিল । মোৰামৰীয়াই ভৰতসিংহ

নামে এজন মটকক বজা পাতি লৈ, আকৌ আগৰ দৰে “আহোমৰ দিন” শুচাই “মটকৰ দিন” ঘোষণা কৰিলে। এনে ছেগতে আগৰ তলতীয়া কছাৰি বজা, জয়ন্তা বজা আৰু দৰঙ্গী বজা ইবিলাকো মূৰ দাজি উঠিল। এই দৰে কেইবা ফালৰপৰা কেইবাটাও হেঁচা একে সময়তে পৰাত পূৰ্ণানন্দ ডাঙ্গৰীয়াৰ বিষম আপদ মিলিল। তথাপি, সিমানতো ডাঙ্গৰীয়া বিতত নহল। এনে অৱস্থাতো তেওঁ সিংহৰ দৰে অকলে একেৰাহে হবচৰ কাল নগৰ বন্ধা কৰি আছিল। এনেতে, সিকালে স্বৰ্গদেৱে গুৱাহাটীৰপৰা বিকা মজুমদাৰক কটকী পঠিয়াই “ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ” ওচৰত সহায় খুজিলে। তেতিয়া লৰ্ড কৰ্ণওয়ালিচ ভাৰতবৰ্ষৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল আছিল। পিচে, আহোমৰ কটকীৰ প্ৰাৰ্থনা মতে কেপ্টেইন ওৱেলচ্ চাহাবক এটা বুটিচ্ ফৌজ দি আহোম বজাক সহায় কৰিবলৈ পঠিওৱা হয়। তেওঁ আহি গুৱাহাটী পালেই প্ৰথমে কছাৰী, জয়ন্তা আৰু দৰঙ্গী বজাক দমাই আকৌ আহোম বজাৰ তলতীয়া কৰিলে; তাৰ পাচত বুটিচ্ সেনাপতিয়ে স্বৰ্গদেৱক লগত লৈ উজাই নগৰ সোমালেহি। তেতিয়ালৈকে পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই শত্ৰুক ভিতৰ সোমাব নিদিয়াকৈ নগৰ বন্ধা কৰি আছিল। বুটিচ্ ফৌজ গৈ পোৱা মাত্ৰকে মোৱাঁমৰীয়া-বিলাকে সিবিলাকক বেৰি ধৰিলেহি। বাহিৰত বুটিচৰ ফৌজে বণ-দিওঁতে গড়ৰ ভিতৰৰপৰা আহোম ফৌজে সহায় কৰিবলৈ ধৰিলে। এই দৰে কিছুপৰ বণ লগাব পাচত, মোৱাঁমৰীয়াবিলাকে ঠাৱৰিব নোৱাৰি পলাবলৈ ধৰিলে। খ্ৰীঃ ১৭৯৩ চনত গোবিনাথসিংহ

স্বৰ্গদেৱে আকৌ নগৰ চমজি ললে। কেপ্টেইন ওৱেলচ্ বঙ্গদেশলৈ উলটি গলগৈ। এয়ে মোৰাঁমবীয়াৰ তৃতীয় বা শেষ বিদ্ৰোহ।

মুঠ-কথা।—খ্রীঃ ১৭৬৯ চনৰপৰা ১৭৯৩ চনলৈকে এই ২৪ বছৰৰ ভিতৰত “আহোমৰ দিন” বিষমকৈ পৰে। ভিতৰুৱা উৎপাতেই তাৰ কাৰণ। তাৰ ভিতৰত মোৰাঁমবীয়াৰ বিদ্ৰোহেই ঘাই। এই বিদ্ৰোহ তিনিবাৰ উঠিছিল। তাৰ উৎপাতত আহোম ৰাজ্যত তোলপাৰ লাগি উঠিছিল। আৰু, তাৰ ফলত অসমৰ উজনি খণ্ডত মহা আকাল লাগিছিল। সেই অকালত এটেমী চাউলৰ বেচ ১ এটকা হৈছিল। এনে আপদৰ কালত ছেগ বুজি ঠায়ে-ঠায়ে ভালেমান সৰু-সৰু শাসনকৰ্ত্তায়ে মূৰ দাজি উঠিছিল। যেতিয়া আকৌ স্তুদিন আহিল, তেতিয়া সেইবিলাকক “নপতা-ফুকন” বুলি ইতিকিং কৰা হৈছিল।

—○—

৭। পাট।

—:~:—

আহোমৰ দিনৰ সাংহণি।

—*—

মানব দিন।

মোৰাঁমবীয়াৰ বিদ্ৰোহ মাৰ যোৱাৰ পাচত, ৰংপুৰৰপৰা যোৰহাটলৈ ৰাজধানী তুলি নিয়া হয়। তাৰ এবছৰৰ পাচতে

স্বৰ্গদেৱ গৌৰীনাথসিংহ স্বৰ্গী হ'ল। তেওঁৰ পাচত, ১৭৯৫ খ্ৰীষ্টাব্দত, ৰুদ্ৰসিংহ মহাৰজাৰ ভায়েক নামৰুপীয়া ৰজা লেচাই গোহাঞিদেৱৰ নাতিৰ-নাতি কিণাৰাম গোহাঞিদেৱক ৰজা পতা হয়। ৰজা হোৱাৰ পাচত, তেওঁ কমলেশ্বৰসিংহ নাম লয়। তেওঁৰ দিনত নগৰ শান্ত আছিল যদিও, ভিতৰি ৰাজ্যত শ্বখ-শান্তি নাছিল। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়া আৰু কলিয়া-ভোমোৰা বৰফুকনৰ বলত মাথোন তেওঁ নিৰাপদে ১৬ বছৰ ৰাজপাট খাইছিল। তেওঁ স্বৰ্গীহোৱাত, তেওঁৰ ভায়েক চন্দ্ৰকান্তসিংহক ৰজা পতা হয়। ৰাজপাটত উঠোঁতে তেওঁৰ বয়স মুঠেই ১২ বছৰ হৈছিল। সেই কাৰণে, তেওঁ নামত হে ৰজা আছিল, ৰাজ্য চলাইছিল পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই।

লৰাকালত চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে সাধাৰণ লৰা-ছোৱালীৰ লগত উমলিয়েই দিন নিয়াইছিল। সেই ছেগতে গোটাদিয়েক সামান্য মানুহৰ লৰাই স্বৰ্গদেৱৰ বৰকৈ আঁঠে পাই উঠিছিল। তাৰ ভিতৰত ভুত নামেৰে কুকুৰাচোৱা বৰা এজনৰ পুতেক শতৰাম ঘাই। শতৰামে ৰজাৰ লাই পাই ভেম্ ধৰি উঠিলে। পাচলৈ সি কাকো গণিতাকে নকৰা হল। আন কি, ৰাজ্যৰ 'ধৰণী যেন পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াৰে সৈতেও সি কেৰ পতা হল। এই কথা অসহনীয় হোৱাত ডাঙ্গৰীয়াই তাৰ উচিত বিধান কৰিবলৈ মন দিলে। তাৰ গম্ পাই ইফালে শতৰামেও আগৰ লগৰীয়া ভালেমান ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াৰ লৰাৰে সৈতে গোট খাই ডাঙ্গৰীয়াৰ অপকাৰ কৰিবলৈ আলচ পাতিিলে। আন কি,

সেই বিষয়ত গুৱাহাটীৰপৰা বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনেও তলৈ তলৈ শতৰামক উদগাই টিপ দিছিল। কাৰণ, পূৰ্ণানন্দ ডাঙ্গৰীয়াৰে সৈতে বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনৰ পেটে পেটে ভাল নাছিল। পিচে, যথাসময়ত বৰমুৰীয়া বিষয়াসকলেৰে সৈতে তিনিওজনা ডাঙ্গৰীয়া চৰাত বহিল। তিনিওজনা ডাঙ্গৰীয়া একেলগে চৰাত বহিলে বজাকো ভাঙ্গিব পাৰে। সেই কাৰণে, স্বৰ্গদেৱ চৰালৈ নোলাল। বিচাৰত শতৰামক নগৰৰ বাজকৈ আঁতৰাই বন্দী কৰিবলৈ স্থিৰ হল। শতৰামৰ লগত ভালেমান ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াৰ লৰাও যোগ আছিল। সেই কাৰণে, সেই কথা লৈ উজনি অসমত তোলপাৰ লাগি পৰিছিল। ইয়াকে “কুকুৰাচোৱা ভুতৰ পুতেকৰ খবৰ” বোলে।

“কুকুৰাচোৱা ভুতৰ পুতেকৰ খবৰ” যেতিয়া গুৱাহাটী পালেগৈ, তেতিয়া বদনচন্দ্ৰ বৰফুকন ভয়ত অস্থিৰ হৈ পৰিল। কাৰণ, সেই সময়ত তেওঁ কামৰূপীয়া শ্ৰেজাৰ ওপৰত বৰ অত্যাচাৰ কৰিছিল; আৰু নগৰত ডাঙ্গৰীয়াই তাৰ সন্তোদ পাই আছিল। তাতে শতৰামৰ লগত বৰফুকন ভিতৰি যোগ থকা কথাও ওলাই পৰিল। এনেতে, পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই নগৰৰ ভিতৰৰ উৎপাত গুচাই লৈ কামৰূপৰ ফালে মন দিলে। বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনক খৰি আনিবৰ নিমিত্তে মহেশ্বৰ পৰ্বতীয়া ফুকনক গুৱাহাটীলৈ পঠিওৱা হল। কিন্তু, এই কথাৰ সন্তোদ বদনচন্দ্ৰই আগধৰিয়েই পালে। বৰফুকনৰ জীয়েক পিজৌ গাভৰু বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াৰ বোৱাৰায়েক। তেওঁৰ দেউতাকৰ বিৰুদ্ধে নগৰত যি আয়োজন হৈছিল, তাৰ বিষয়ে তেওঁ গোপনে

গুৱাহাটীলৈ লিখি পঠিয়ালে। সেই কাৰণে, মহেশ্বৰ ফুকন গৈ গুৱাহাটী নোঁ পাওঁতেই বদনচন্দ্ৰ বৰফুকন পলাই কলিকতালৈ গুচি গল। তাৰ পাচত, তেওঁৰ ঠাইত যনশ্যামক বৰফুকন পতা হল।

মানৱ ১ম, আক্ৰমণ।—বদনচন্দ্ৰ কলিকতাত গৈ বহি থকা নাছিল। তেওঁ সহায় বিচাৰি সেই কালৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল লৰ্ড মেয়োৰ কাষ চাপিলগৈ। কিন্তু, বদনচন্দ্ৰক সহায় কৰিবলৈ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল চাহাব মান্তি নহল। গতিকে, তেওঁ হতাশ হৈ উলটিবলৈ খৰিছিল। এনেতে, বৰ্মা দেশৰ ৰজাৰ এজেন্ট এজনৰে সৈতে তেওঁৰ সাক্ষাৎ হয়। এজেন্টৰ আগত তেওঁ সকলো কথা বিবৰি কলে। তাৰ পাচত, সেই এজেন্ট জনে বদনচন্দ্ৰক তেওঁৰ লগতে লৈ গৈ বৰ্মা ৰজাৰ ওচৰত ভেঁটালৈগৈ। এজেন্টৰ কথা মতে বদনচন্দ্ৰক সহায় কৰিবলৈ ৰজা মান্তি হল। সেই মতে বদনচন্দ্ৰই ছহেজাৰ মান-সেনা লগত লৈ, মণিপুৰে দি শ্বুৰি, নামৰূপত সোমাই, ১৮১৬ খ্ৰীষ্টাব্দত আহোমৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলেহি। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াৰ সেই সময়ত টান নৰিয়া। তথাপি, নৰিয়া-গাৰেই ডাঙ্গৰীয়াই এজাক বগুৱা পঠিয়াই ঘিলাধাৰী নামে ঠাইতে বদনচন্দ্ৰক ভেটা দি ৰখালে। কিন্তু, ৰণত ৰজাঘৰীয়া সেনা খাটিল। সেই ছেগতে মান-সেনাৰে সৈতে বদনচন্দ্ৰ নগৰ সোমালহি। ডাঙ্গৰীয়াই নৰিয়া-গাৰেই আকৌ ভালকৈ ৰণ দিবলৈ ষোষা কৰিছিল, এনেতে নৰিয়া টান হোৱাত তেখেত চুকাল। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়া চুকালত ৰজাৰ ফলীয়া সকলো মানুহ হতাশ হল। তাৰ পাচত,

ডাঙ্গৰীয়াৰ পুতেক ৰুচিনাথ গোহাঞিদেৱে দেউতাকৰ বিষয়-বাব লৈ লৰা-লৰিকৈ আকৌ বগৰ দিহা কৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু, ইতিমধ্যে মানহঁতে নগৰৰ ভিতৰ সোমাই ভালকৈ খোপনি পিটি লোৱাত তেওঁৰ সকলো যত্ন বিফল হল। ৰুচিনাথ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়া নিকপায় হৈ আঁতৰি গুৱাহাটী পালেগৈ। তাৰ পাচত, চন্দ্ৰকান্তসিংহ শৰণাগত হোৱাত, তেওঁকে ৰজা ৰাখি বদনচন্দ্ৰই “মন্ত্ৰীমুকন” নাম লৈ ৰাজ্য চলাবলৈ স্থিৰ কৰিলে। এই দৰে, বদনচন্দ্ৰৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি হোৱাত, তেওঁ তুঙ্গখুঙ্গীয়া কৈদৰ বগা কোৱঁৰৰ আইদেও এগৰাকীক বন্দী ৰজাত বিয়া দিবলৈ পঠিয়াই সেই ৰজাৰে সৈতে মিতিৰ পাতিলে। তাৰ পাচত, তেওঁ ভালেমান ধন-বস্তু দি মানহঁতক সন্তুষ্টকৈ বিদায় দিলে। এয়ে অসমত মানৰ প্ৰথম আক্ৰমণ।

মানৰ হস্ত, আক্ৰমণ।—মান উলটি যোৱাৰ পাচত, বদনচন্দ্ৰ বৰফুকন আহোম ৰাজ্যৰ আচল গৰাকী হৈ বহিল। চন্দ্ৰকান্তসিংহ নামত মাথোন ৰজা, কিন্তু ৰজাৰ ক্ষমতা বদনচন্দ্ৰই হে চলায়। পিচে, ক্ষমতা বঢ়াৰ লগে লগে তেওঁৰ অত্যাচাৰো বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ অত্যাচাৰত প্ৰজাৰ শাস্তি নোহোৱা হল। শেহান্তৰত সেই অত্যাচাৰ অসহনীয় হোৱাত, আন-আন ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াসকলে মিলি বদনচন্দ্ৰক ছলেৰে বধ কৰালে। তাৰ পাচত, ৰাজমাণ্ডে দেউতাই ৰুচিনাথ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াক নগৰলৈ মাতি পঠিয়ায়। কিন্তু, ডাঙ্গৰীয়াই চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ওপৰত সন্দেহ কৰি ভুতালিকৈ আহিবলৈ আগ

নাবাটিলে। তাৰ পাচত, তেওঁ ইফালৰ আলেশ-লেখ বুজি লৈ, বাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ বংশৰ পুৰন্দৰসিংহ কোৱঁৰক লগত লৈ, সতৰ্কভাৱে পুনঃ নগৰলৈ আহিল। সিবিলাক নগৰ সোমালত চন্দ্ৰকান্তসিংহ ভয়ত পলাই বংপুৰলৈ গুচি গল। তেওঁৰ ঠাইত ১৮১৭ খ্ৰীষ্টাব্দত পুৰন্দৰসিংহ কোৱঁৰক বজা পতা হল। তাৰ পাচত, চন্দ্ৰকান্তসিংহই আকৌ বজা হবৰ মনেৰে বিদ্ৰোহ ঘটায় বুলি, তেওঁৰ কাণ এখনত সুণ্ণ লগাই তেওঁক বজাৰ অযোগ্য কৰোৱা হল। এই কথাত তেওঁ বৰ বেজাৰ পালে। সেই বেজাৰতে চন্দ্ৰকান্তসিংহই গোপনে কটকী দুজন পঠিয়াই বৰ্ম্মা বজাত তেওঁৰ দুৰ্গতিৰ কথা জনাই সহায় খুজিলে। এই বাতৰি পাই বৰ্ম্মা বজা খংত জ্বলি উঠিল। তেওঁ ততালিকে ৩০,০০০ ডেৰকুৰি হাজাৰ সেনাৰে সৈতে আলুংমিজি নামে এজন সেনাপতিক আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। ১৮১৯ খ্ৰীষ্টাব্দত মান-সেনাপতি আহোম ৰাজ্যত সোমালহি, আৰু নাজিবাৰ ওচৰতে আহোম ৰজাৰ ৰণুৱাৰ লগত তেওঁৰ এখন ৰণ লাগিল। কিন্তু, ৰজাৰ ৰণুৱাই ঠাৱৰি বোৱাৰি বাট এৰি দিলে,—মান-সেনাপতি নগৰ সোমালহি। কচিনাথ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱক লগত লৈ আকৌ গুৱাহাটীলৈ গুচি গল। ইফালে মানে নগৰ দখল কৰি লৈ, অসমীয়া প্ৰজাৰ ওপৰত নানা তৰহৰ অত্যাচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পাচত, আলুংমিজি সেনাপতিয়ে চন্দ্ৰকান্তসিংহক আকৌ বৰ্ম্মাৰজাৰ তলতীয়াকৈ আহোমৰাজ্যত ৰজা পাতিলে। আৰু, তেওঁৰ লগত অনা সৈন্যৰ এভাগ আহোম ৰাজ্যত

বখীয়া থৈ, বাকীবিলাকৰে সৈতে তেওঁ নিজ দেশলৈ উলটি গল।
এয়ে অসমত মানব দ্বিতীয় আক্ৰমণ।

মানব ৩য়, আক্ৰমণ।—অসম আক্ৰমণত দুবাৰকৈ
জিকি মানহঁতৰ নটা লাগিল। তাতে আহোম ৰাজ্যৰ ভিতৰুৱা
দুৰৱস্থা দেখি গৈ সিহঁতৰ মন আক বাঢ়িল। তাৰ উপৰি, অসম
দেশৰ বহুমূলীয়া বস্তু-বেহানি আদি দেখি গৈ সিহঁতৰ বৰকৈ লোভ
লাগিল। সেই কাৰণে, মানে এইবাৰ আপোন মনেৰে অসমদেশ
আক্ৰমণ কৰিবলৈ আগ বাঢ়িলে। এনে সময়তে ইফালে চন্দ্ৰকান্ত-
সিংহ স্বৰ্গদেৱেও আগলৈ মান আহিব নোৱাৰা কৰিবৰ মনেৰে
উজনিৰ জয়পুৰত এটা গড় মৰাবলৈ স্থিৰ কৰিলে। পতাল-
বৰবৰুৱাৰ গাত সেই কামৰ ভাৰ পৰিল। গড় মৰাওঁতে
বৰবৰুৱাৰ লগত মানদেশী বন্ধুৱা মানুহো কিছুমান আছিল।
সেই বন্ধুৱাবিলাকে গড় মৰাৰ আচল উদ্দেশ্য বুজিব পাৰিলে। সেই
কাৰণে, সিহঁতে বৰবৰুৱাক তাতে বধ কৰি নিজ দেশলৈ পলাই
গুচি গল। তাৰ পাচত, সিহঁতে বৰ্মা ৰজাৰ আগত ইফালৰ সকলো
কথা বিবৰি কলেগৈ। বৰ্মাৰ ৰজা খঙত জ্বলি উঠিল। তেওঁ
ততালিকে অসম দেশ আকৌ আক্ৰমণ কৰিবলৈ আজ্ঞা দিলে।
সেই মতে, ভালেমান সৈন্য লগত লৈ মিজিমাছা তিলোৱা নামেৰে
এজন মান-সেনাপতিয়ে অসমলৈ যাত্ৰা কৰিলে। মান অহা শুনি
চন্দ্ৰকান্তসিংহ পলাই গুৱাহাটী পালেগৈ। গতিকে, মানে কোনো-
হকা-বধা নোপোৱাকৈয়ে আহোম ৰজাৰ নগৰ দখল কৰিলেহি।
তাৰ পাচত, মিজিমাছা তিলোৱাই নিজৰ ৰজাৰ জেঠেহীয়েক, বগা-

কোৱঁৰুৰ পুতেক, যোগেশ্বৰ কোৱঁৰক বৰ্ম্মা ৰজাৰ তলীয়াকৈ ৰজা পাতি লৈ নিজে ৰাজ্য চলাবলৈ ধৰিলে । এয়ে অসমত মানৰ তৃতীয় আক্ৰমণ ।

মহগড়ৰ ৰণ ।—এইবাৰ আহোম কোৱঁৰক নামত মাথোন ৰজা পতা হল । আচলতে ৰজাৰ ক্ষমতা মান-সেনাপতিয়ে হে চলাইছিল । এই ভাৱেই বছৰদিয়েক পাৰ হল । পিচে, পৰৰ ৰাজ্য পৰে চলোৱাত প্ৰজাৰ দুখ-দুৰ্গতি বাঢ়িবলৈ ধৰিলে । পাচলৈ ৰজাঘৰত সহায় কৰক ছাৰি প্ৰজা নিজে তৰিব নোৱাৰাত পৰিল । মিঙ্গিমাহা তিলোৱাৰ লগত যি দহ হাজাৰ মান-সেনা ৰাখিছিল, সিহঁতক পুহিবলৈ উপায় নোহোৱা হল । গতিকে, সেনাপতিৰ সন্ধেত পাই সিহঁতে নিজে লুটপাট কৰি খাবলৈ ধৰিলে । সেই উদ্দেশ্যে মান-সেনাবিলাক দুভাগ হল । এভাগে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে আৰু ইভাগে দক্ষিণ পাৰে অসমীয়া প্ৰজাক লুটি খাবলৈ ধৰিলে । যি কালেই মানসেনা যায়, সেইকালেই গাওঁ-ভুঁই উছন যোৱাৰ নিচিনা হয় । প্ৰজাৰ দুৰ্গতি দেখিব নোৱাৰি চন্দ্ৰকান্ত-সিংহ, পুবন্দৰসিংহ আৰু কচিনাথ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰোয়াই বেজিনী, ভোটান আৰু ইকাল-সিকালৰপৰা গোটাই লৈ এজাক বাৰবৰীয়া ৰণুৱাৰে সৈতে, ১৮২১ খ্ৰীষ্টাব্দত মহগড় নামে ঠাইত মানক আক্ৰমণ কৰিলেগৈ । চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে মনৰ বেজাৰত প্ৰাণটাকি যুঁজিবলৈ ধৰিলে । পাচলৈ মান-সেনাপতি তিলোৱা বিবুদ্ধি হৈছিলগৈ । এনেতে, বৰ্ম্মাদেশৰপৰা ভালেমান সৈন্যৰে সৈতে মিঙ্গিমাহা বন্দুলা নামেৰে আন এজন

মান-সেনাপতিয়ে যোগ দিলেছি । গতিকে, বণভূ মান জিকিল । চন্দ্ৰকান্তসিংহ হুঁইকি পৰিল । ইয়াকে “মহগড়ৰ বণ” বোলে ।

“মহগড়ৰ বণ”ত মান জিকিল হয়, কিন্তু চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ হাতত সিহঁতে ভালকৈয়ে এসেকা পালে । সেই খজতে সিহঁত মতলীয়া হৈ উঠিল । সিহঁত নেগুৰত গছকা সাপৰ দৰে হল । সিহঁতে নিৰ্জুঁ অসমীয়া প্ৰজাৰ ওপৰত তাৰ হোৰ তুলিবলৈ ধৰিলে । সিহঁতৰ উৎপাত আৰু অত্যাচাৰৰ কথা কবলৈ কথা নোলায় । নিঠুৰ গানহঁতে সৰু সৰু লৰা-ছোৱালীক কশ্মুটিয়াই গছৰ গুটা পাৰি খাইছিল । পাৰগুহঁতে গৰ্ভাৱতী নাৰীৰ গৰ্ভ ছিৰি ৰং চাইছিল । কিমান লৰা-ছোৱালীক পিচলৈ হাত জঁপাই শলা মাৰি থৈ এৰি গৈছিল । কুমলীয়া বাঁহগাজেৰে মৰিয়াই তাৰ স্তন লগাই কিমানক সেলাত ভুঞ্জাইছিল । লৰা, ছোৱালী, মুনিহ, তিৰোতা ভালেমান মানুহ গোটাই একেটা খৰৰ ভিতৰত স্তমুৰাই লৈ তাত জুই লগাই দি ৰং চাইছিল । বাঁহৰ ছাং পাতি তাৰ ওপৰত কেঁচুৱা লৰা-মাইকী, বুঢ়া, বুঢ়ী, লৰা, ছোৱালী জাকৰুৱাকৈ তুলি তলত ধোঁৱা দি শাস্তি দি বধিছিল । এনে আৰু বিবিধ অত্যাচাৰৰ কথা কবলৈ গলে হিয়া বদৰে । মানৰ এনে অসহনীয় উৎপাতৰ লগতে ছেগ ধৰি অসমৰ, দাঁতি-কাষৰীয়া পৰ্বতীয়া জাতিৰ মানুহেও অসমীয়া প্ৰজাৰ ওপৰত ডকাইতি কৰিবলৈ ধৰিলে । আন কি, পেটৰ পোৰণিত পৰি অসমীয়া, মানুহেও মানৰ বেশ ধৰি গাৰ্ভে-ভুঁইয়ে ডকাইতি কৰিবলৈ বাকী এৰা নাছিল । এনে মহা আপদত অসমীয়া প্ৰজাৰ মাজত হাহাকাৰ

লাগি উঠিল। চাৰিওফালে “মানৰ দিন” বুলি বিপদৰ ঢৌ বিয়াপি পৰিল।

অসম দেশত মানৰ এদনীয়া এক্টিয়াৰ চলিল। চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে আকৌ বজা হবৰ আশা কৰি মানৰ শৰণাগত হৈছিলগৈ। কিন্তু, তেওঁৰ সেই আশা নফলিয়ালে। মান-সেনাপতিয়ে তেওঁক ক্ষমা নকৰি, বংপুৰতে বন্দী কৰাই থলে। ইয়াৰ পাচত, মানৰ মন দোপত্‌দোপে বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। অসমৰ লগত চামিল কৰি লবৰ মনেৰে মান-সেনাপতিয়ে কাছাৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলেগৈ। কাছাৰৰ ৰজা চৰজিতসিংহই ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ ওচৰত সহায় ভিক্ষা কৰিলেগৈ। সেইমতে, কাছাৰ আক্ৰমণ নকৰিবলৈ মান-সেনাপতিক ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে অনুৰোধ কৰিলে। কিন্তু, মানে তালৈ যে কটাৰ্হি নকৰিলেই, চাহপুৰ নামে ব্ৰিটিছৰ দখলৰ ঠাই এডোখৰ বলেৰে দখল কৰিলেগৈ। সেই কথাত অপমান পাই লৰ্ড আমহাৰ্ট্‌ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেলে মানৰ লগত ৰণ দিবলৈ হিঁৰ কৰিলে। সেই অনুসৰি, ১৮২৪ খ্ৰীষ্টাব্দত, স্কট আৰু মেক্‌মৰিণ্ চাহাবে দুদল ব্ৰিটিছ সৈন্য লৈ ঢুফালৰপৰা মানক বেৰি ধৰিলেগৈ। চাহপুৰত মানৰ লগত ব্ৰিটিছৰ এখন ৰণ লাগিল। সেই ৰণত মানহঁতে ঠাৱৰিব নোৱাৰি উজাই পলাবলৈ ধৰিলে, আৰু ব্ৰিটিছে পিচে-পিচে খেদি আনিলে। সেই ছেগতে, অসমীয়া প্ৰজাবিলাকেও ইফালৰপৰা হাটবৰ নামে ঠাইত মানহঁতক আগচি ধৰিলেগৈ। ইয়াতে আকৌ এখন ৰণ লাগিল। ৰণত মান উঠিব নোৱাৰাকৈ পৰিল; শেহান্তৰত সিহঁতৰ দুভাগ ৰণত পৰিল, এভাগ উদ্ধাতু খাই পাৰ হওঁতে

ব্রহ্মপুত্ৰত বুৰি মৰিল, এভাগে গলাই কাট মাৰিলে। মান-সেনাপতিয়ে অগত্যা সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰিলে। ইকালে ব্ৰিটিছৰো খাৰ-বাকৰ আদি অন্ত পৰি অহা দেখি, স্কট চাহাবে সেই প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিলে। ১৮২৫ খ্ৰীষ্টাব্দত সেই সন্ধি মতে এই স্থিৰ হল যে, ইয়াৰ পাচত আৰু মানে অসমত কোনো উৎপাত লগাব নোৱাৰিব। শিবিলাক মান অসমত বৈ যাব, শিবিলাকে শাস্ত্ৰভাৱে বসতি কৰি থাকিব। অসম দেশত ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ সম্পূৰ্ণ এক্সিয়াৰ চলিব। চন্দ্ৰকান্তসিংহ আৰু পুৰন্দৰসিংহ চুয়োজনা স্বৰ্গদেৱে ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰপৰা পেনচন্ পাব। এইদৰেই “মানব দিনৰ” উৎপাতে ৬০০ বছৰীয়া “আহোমৰ দিনৰ” সামৰণি পেলালে।

কিন্তু, লৰ্ড আমহাৰ্ট সিমানতে সন্তুষ্ট নহল। তেওঁ চাৰ আৰ্চিবল কেন্বেল চাহাবক ভালেমান ব্ৰিটিছ সৈন্য দি বৰ্মাদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। চাৰ আৰ্চিবলে পোনেই ডনাবু নামে বৰ্মা দেশৰ এখন ঠাই দখল কৰেগৈ। তাতে অসমলৈ অহা মিজিমাছা তিলোৱা বণত পৰিল। তাৰ পাচত, ব্ৰিটিছ কোঁজ ক্ৰমাৎ বৰ্মা দেশৰ ভিতৰলৈ আগ বাঢ়িল। পিচে, সিমানতে বৰ্মা-ৰজাই ভয় খাই সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰাত, চাৰ আৰ্চিবলে সেই প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিলে। ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰীত ইয়াণ্ডাবু নামে ঠাইত ব্ৰিটিছ আৰু বৰ্মা ৰজাৰ মাজত সন্ধি কৰা হল। সেই সন্ধিমতে ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্ট বৰ্মা ৰজাৰপৰা আৰাকান, মাৰ্টাবান আৰু টেনাচিৰিম এই কেইখন ৰাজ্য লাভ কৰিলে।

সেই একৈ সময়তে আহোম ৰজাৰ হাতৰপৰাও অসম দেশ ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ হাতলৈ লাচতে পাৰ হ'ল। ইয়াকে “ইয়াণ্ডাবু সন্ধি” বোলে।

মুঠ-কথা।—আগৰ দিনত বৰ্মাদেশৰ মানুহক মান খোলা হৈছিল। সেই মানে অসম দেশ তিনিবাৰ আক্ৰমণ কৰেহি। সেই আক্ৰমণতে অসম দেশ জুকলা হয়। সেই সময়ত অসমীয়া প্ৰজাৰ দুখ-দুৰ্গতিৰ সীমা নাছিল। পাচলৈ “মানৰ দিন” বুলি অসম দেশত অত্যাচাৰৰ ঢৌ উঠিছিল। সেই “মানৰ দিনেই” “আহোমৰ দিনৰ” সামৰণি পেলায়। শেহান্তৰত ব্ৰিটিছ ৰাজৰ আগমনে অসমক মানৰ উৎপাতৰপৰা ৰক্ষা কৰিলে। ১৮২৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰ সন্ধিমতে আহোম ৰজাক ব্ৰিটিছ ৰাজৰ পেঞ্চনভোগী কৰা হয়। ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ইয়াণ্ডাবু সন্ধি হয়। সেই সন্ধিমতে বৰ্মা ৰজাৰপৰা আৰাকান, মাৰ্গাবান আৰু টেনাচেৰিম এই কেইখন ৰাজ্য ব্ৰিটিছৰাজে লাভ কৰে। আৰু, সেই হেগতে অসম দেশো ব্ৰিটিছৰ হাতলৈ পাৰ হয়।

আহোমৰ শাসন-বিধি।

আহোমৰ শাসন-বিধি সুকোয়া আছিল। সেই শাসন-বিধি বৃটিচৰ শাসন-বিধিৰ লগত ভালেমান মিলে। বিশেষকৈ, ইংলণ্ডৰ আগৰ “ফিউডেল চিষ্টেম”ৰ লগত ই ভালেমকৈ মিলে। সেই বিধিমতে আহোম ৰজাৰ ক্ষমতা অসীম বুলিও, তেওঁ বুঢ়াগোহাঞি, বৰগোহাঞি আৰু বৰপাত্ৰ-গোহাঞি এই তিনিজনৰ ঘাই মন্ত্ৰীৰ মন্ত্ৰণাৰ তল। এই তিনিজনৰ মন্ত্ৰীয়ে একেমত হৈ ৰজাৰ আজ্ঞা আৰু পাতিব পাৰিছিল। ইবিলাক তিনিজনক ডাঙ্গৰীয়া বোলা হৈছিল। ইবিলাকত বাজে আনে “ডাঙ্গৰীয়া” খিতাপ নাপাইছিল। ইবিলাকৰ নামনাচতে এজন বৰবৰুৱা আৰু এজন বৰফুকন। ইবিলাক দুজনৰ নামনাচত তিনিজন দাঁতিয়লীয়া গোহাঞি, বাৰজন ৰাজখোৱা আৰু ভালেমান ফুকন, বৰুৱা আদি বিষয়া আছিল। এই ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়া সকলৰ মাজত দুখন মেল বা ৰাজসভা আছিল;—এখন ডাঙ্গৰীয়া-মেল আৰু ইখন বিষয়া-মেল। ডাঙ্গৰীয়া-মেলত কেৱল ৰজা আৰু ডাঙ্গৰীয়া তিনিজনৰ দুৰ্জৰা বহে। বৃটিচৰ হাউচ্ অৱলৰ্ডচ্ নামে “পাৰ্লামেণ্ট” ৰাজসভাবে সৈতে এই মেলক ৰিজাব পাৰি। বিষয়া-মেলত ৰজা, ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়া সকলো বহে। কিন্তু, এই মেলত ৰজাই সততে যোগ নিদিয়, বিশেষ লাগতিয়াল কথাত হে বহেহি। এই মেল

বুটিচৰ “হাউচ্ অৱ কমন্স” নামে পাৰ্লামেণ্টে ৰাজসভাৰ লগত মিলে। বৰবৰুৱা স্মাৰ্-সোম্বৰ ঘাই বিষয়া আছিল। তেওঁৰ বিষয়-বাব আৰু মেল এতিয়াৰ হাইকোৰ্টৰে সৈতে মিলে। বৰফুকন গুৱাহাটীত ৰজাৰ প্ৰতিনিধি শাসনকৰ্ত্তা। আদিতে বৰফুকন কলিয়াবৰত হে পতা হৈছিল। এই জনা ঘাই বিষয়াক বুটিচৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল বা লাট চাহাবৰে সৈতে ৰিজাব পাৰি। দাঁতিয়লীয়া গোহাঞি আৰু ৰাজখোৱা সকলো সৰুবিধৰ প্ৰতিনিধি-শাসনকৰ্ত্তা আছিল। ইবিলাকক বুটিচৰ পলিটিকাল এজেন্টি সকলৰে সৈতে ৰিজাব পৰা যায়। কিন্তু, ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়া সকলোৱেই সেনাপতি বাব পাইছিল; সিবিলাকৰ বণলৈকো ঘাব লগীয়া বাব আছিল।

আহোম ৰজাৰ তলে ভালেমান সৰু সৰু ৰজা আছিল। ইবিলাকৰ এভাগ আহোমৰাজৰ কবতলীয়া আৰু এভাগ মিত্ৰ ৰজা আছিল। সেই কাৰণে, আহোম ৰজাক আগৰ মোগল আৰু এতিয়াৰ বুটিচ-সম্ৰাটৰ সৈতে ৰিজাব পাৰি। আন স্বাধীন ৰজাৰে সৈতে বণ লাগিলে সেই তলতীয়া ৰজাসকলে আহোম ৰজাক বণুৱা দি সহায় কৰিব লাগিছিল। মুঠৰ ওপৰত, আহোম-ৰাজ বৃহৎ বুটিচ-ৰাজৰ এটি সৰু আৰ্হি আছিল।

আহোমসকল বণ-বিদ্যাত বৰ পৈণত আছিল। আহোমৰ লাহিত বৰফুকন আৰু গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ নিচিনা বীৰ পৃথিৱীত সবহ ওপজা নাই। মূলগাতকৰ নিচিনা আহোম ৰমণীসকলেও বণক্ষেত্ৰত গৈ বণ দিছিল। আহোম ৰজাৰ

ৰণুৱাই পোনতে বৰছা, বাক, তবোৱাল, যাঠি, কাঁড়-
ধেমু, কাৰ্ফাই-ধেমু, নাটক দা এইবোৰ অন্তৰ্বে ৰণ
কৰিছিল। তাৰ পাচত, সিবিলাকে ৰণত হিলৈ আৰু বৰতোপ
ব্যৱহাৰ কৰিছিল। সেই কালত অসমীয়া হিলৈ কেইবা
বিধবো আছিল। তাৰ ভিতৰত কামায়ণ, জমুৰ,
পাথৰকলাই, গঠিয়া, পহলজি, কেচাই, টোৱা, থোকাহিলৈ
এই কেইবিধ ঘাই। আহোম ৰজাৰ ৰণ তৰে-পানীয়ে
উভয়েদি হৈছিল। ৰণৰ সময়ত চোৱাৰী কটকীয়ে ঘোঁৰাৰ
ডাকেৰে ৰজাক দাঁড়ৰ বাতৰি দাঁড়ে দাঁড়ে জনোৱাৰ
নিয়ম আছিল। যি ৰণুৱাই ৰণত শিঠি দেখুৱায়, অৰ্থাৎ পলায়,
তাক ধৰাই আনি সকলো ৰণুৱাৰ আগত কঁড়িয়াই বা গুলিয়াই
মৰা হয়। আজিকাল ব্ৰিটিছ সেনাকো তেনে অপৰাধত
‘কোৰ্টমাৰ্চিয়াল’ কৰি তেনে দৰেই বধ কৰা হয়।

আহোম ৰজাৰ দিনত অলেখ বিতোপন পকী ঘৰ-দুৱাৰ
সজোৱা হৈছিল। ‘সাগৰ’ নাম দি ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ পুখুৰী খনোৱা
হৈছিল। যুগমীয়া শিলৰ সাঁকো আৰু ওখ-ডাঙ্গৰ ৰাজবাট
বন্ধোৱা হৈছিল। প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড ৰাজগড় নৰোৱা হৈছিল।
খাৰ-বাৰুদ, হিলৈ-বৰতোপৰ যোগান হৈছিল। পৰিপাটিকৈ
বুৰঞ্জী লিখা হৈছিল। আহোম ৰাজ্যৰ দৰে ভাৰতবৰ্ষৰ আন
কোনো ঠাইত স্বাভাৱিক হ্ৰদৰ নিচিনা ডাঙ্গৰ পুখুৰী দেখিবলৈ
নাই। এই পুখুৰীবোৰৰ এটা প্ৰধান বিশেষত্ব এই যে, তাৰ
পানী সৰ্বভিকাল একে দৰেই নিকা থাকে। পুৰণি ৰংপুৰ নগৰৰ

তলাতল ঘৰ পৃথিবীৰ ভিতৰত এটা আচৰিত বস্তুৰ লেখত লব পাৰি ; ইয়াৰ মাটিৰ তলৰ তৃতীয় তলাৰপৰা যি স্ক্ৰুঙ্গা-বাট দিখোঁ আৰু গড়গাওঁ নগৰত ওলাইছিলগৈ, সি ইংলণ্ডৰ টেমচ্ নৈৰ তলৰ স্ক্ৰুঙ্গা-বাটতকৈও অধিক বিস্ময়জনক আছিল। সেইবোৰৰ এতিয়া যি চিন্-মোকাম্ বৈছে, সি আহোমৰাজৰ সভ্যতাৰ এতিয়াও কটুকটীয়া চিনাকি দিব লাগিছে।

মুঠ-কথা।—আগৰ দিনত অসমদেশ গোটেই ভাৰতবৰ্ষৰ এখন সৰু আৰ্হি আছিল। ইয়াত ভালেমান সৰু সৰু ৰজাই ৰাজত্ব কৰিছিল। সেইবিলাকৰ ওপৰত আহোম ৰজাৰ এক্তিয়াৰ চলিছিল। সেই কাৰণে, আহোমৰাজ অসমৰ সম্ৰাট আছিল। আহোমৰ শাসন-প্ৰণালী, ৰাজকীয় কাৰ্য্যবিধি আৰু যুগমীয়া কাককাৰ্য্যাদি অতি ওখ খাপৰ আছিল।

৯। পাঠ।

—:—

ছুটীয়া ৰজাৰ কথা।

• লক্ষীমপুৰ জিলাৰ উত্তৰ-পূব চুকত সোণগিৰি নামে এখন সৰু ৰাজ্য আছিল। তাহানিৰ বিদৰ্ভা নগৰ তাৰে ৰাজধানী। এতিয়া তাৰ নাম শদিয়া হৈছে। সোণগিৰিৰ আদিবাসীবিলাককে ছুটীয়া বোলে। সেই ছুটীয়া বংশৰ বোৰবল নামে এটা নিচেই টোকোনা মানুহ আছিল।* তাৰ বৰ দুখ। ভাত-কপোৰৰ নাটনিঙ সি

এদিনো স্নুখেৰে দিন নিয়াব নোৱাৰিছিল। সেই কাৰণে তাৰ পৰিয়ালত স্নুখ-শাস্তি নাছিল। তাৰ বেজাৰতে বীৰবলৰ ৰাতিও টোপনি নাহে। পিচে, এদিন সি এটা সমাজিক দেখিলে। সেই সমাজিক মতে এজোপা গছৰ তলত সি ভালেমান ধন-সোণ পালে। তাৰ লগতে সি এখন ঢাল, এখন তৰোৱাল আৰু এটা সোণৰ মেকুৰিও পালে। সেই সম্পত্তি পোৱাৰ পাচত বীৰবলৰ দুখ গুটি স্নুখ হবলৈ ধৰিলে। তাৰ বলতে তেওঁ ছুটীয়া বংশৰ ভিতৰত এজন আঢ়ৈবস্ত লোক হৈ উঠিল। সেই দেখি, সেই সম্পত্তি কুবেৰে দিয়া সম্পত্তি বুলি কোৱা হৈছিল।

বীৰবলৰ সন্তান বুলিবলৈ এটি লৰা আছিল। লৰাটি বৰ ৰূপহ। তাৰ স্বভাৱ-চৰিত্ৰও বৰ ভাল। সেই দেখি, ৰূপে-গুণে ৰজিতা খুৱাই লৰাৰ নাম গোঁৰনাৰায়ণ ৰখা হয়। গোঁৰনাৰায়ণ ৰূপ-গুণত যেনেকৈ জিলিকিছিল, বুদ্ধি-পৰিশ্ৰমৰ বলতো তেওঁ তেনেকৈ উধাব পাৰিছিল। পিতাক চুকুৱাৰ পাচত, তেওঁ সেই “কুবেৰে দিয়া সম্পত্তি”ৰ গৰাকী হল। কিন্তু, সেই বুলি গোঁৰনাৰায়ণ উধত্ নহল। তেওঁ ভাবি-চিন্তি বীৰে-শাঁতে সেই সম্পত্তিৰ সজ ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। তেনেকুৱা চলনৰ গুণতে তেওঁ ছুটীয়াৰ মাজত এজন অতি গণ্য-মান্য লোক হৈ উঠিল। আন কি, ছুটীয়াবিলাকে পাচলৈ তেওঁক ৰজা বুলি মানিবলৈ ধৰিলে। ১২২৩ খ্ৰীষ্টাব্দত সঁচাৰ্চিকৈয়ে ৰজা হৈ গোঁৰনাৰায়ণে ছুটীয়া ৰাজ্যত বত্তুপুৰ নামে এখন ৰাজধানী পাতিিলে। তাৰ পাচত, তেওঁ বত্তুধ্বজপাল নাম লৈ মহা স্নুখে ৰাজপাট খাবলৈ ধৰিলে।

বল্লভধ্বজৰ পাচত, ১২৬২ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁৰ পুতেক বিজয়-ধ্বজপাল বজা হয়। এই জনা ছুটীয়া বজাই কমতাপুৰৰ নীলধ্বজ বজাৰ জীয়েকক বিয়া কৰাই খেন বংগী বজাৰে সৈতে মিতিৰ পাতিছিল। বিজয়ধ্বজৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৩০৩ চনৰপৰা ১৪৫৩ চনলৈকে এই ডেৰ-শ বছৰৰ ভিতৰত সাত জন বজা হয়। তাৰ পাচত, ধৰ্ম্মধ্বজপাল ছুটীয়া ৰাজপাটত উঠে। তেওঁ এজন বৰ জ্ঞানী আৰু ধাৰ্ম্মিক বজা আছিল। তেওঁৰ দিনত ছুটীয়া ৰাজ্যত চাৰিওফালে সুখ-শান্তি বাঢ়িছিল, আৰু প্ৰজা বৰ সুখেৰে আছিল।

ধৰ্ম্মধ্বজৰ ৰাজকাৰ্য্যত খ্যাতি আছিল যদিও, মনত শাস্তি নাছিল। কাৰণ, তেওঁৰ সন্তান নাছিল। বুঢ়া কাললৈকে তেওঁৰ লৰা-ছোৱালী নহল, সেই কাৰণে তেওঁৰ মনত বেজাৰ। পিচে, অনেক পূজা-সেৱা, যাগ-যজ্ঞ আদিৰে সৈতে বহু সাধনা কৰাৰ পাচত, তেওঁৰ এটি কন্যা লাভ হয়। বহু সাধনাৰ বলত লাভ হোৱাৰ কাৰণে, ছোৱালীটিৰ নাম সাধনী ৰখা হয়।

সাধনী বৰ ৰূপহী আৰু গুণৱতী ছোৱালী আছিল। তেওঁ পিতৃ-মাতৃ আৰু গুৰুজনক বৰ ভক্তি কৰিছিল। গৃহ-নীতিৰ লগে লগে তেওঁ ৰাজ-নীতিও শিকিছিল। বয়সৰ লগে লগে সাধনীৰ ৰূপ-গুণৰ জেউতি চৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ ৰূপ আৰু গুণৰ কথা দেশে-বিদেশে বিয়পি পৰিল। পিচে, সাধনী যুৱতী হুলত পিতাকে তেওঁৰ সয়ম্বৰ পাতিলে। সয়ম্বৰৰ এই পণ আছিল যে, যোৱে একেপাত কাঁড়েৰে পাল-শ-দিয়া মৈদামৰ ওপৰত খৰতকীয়াতৈ লৰি ফুৰা কেঁকেটুৱা এটা শালি মাটিত পেলাবহি, তেওঁকে সাধনীয়ে

স্বামী বৰণ কৰিব। নানা ঠাইৰপৰা অনেক বজা, বাজকাঁৱৰ, বিষয়া, বোৰ আদি সন্মত উপস্থিত হ'লহি; কিন্তু কেৱে কৃতকাৰ্য্য হ'ব নোৱাৰিলে। শেহান্তৰত নিতাই নামে টোকোনা ছুটীয়া ল'ৰা এটাই সন্মতৰ পৰামতে কেৰু টুৱাটো একেপাত কাঁড়েৰে শালি মাটিত পেলালে। সকলোৱে দেখি বিস্ময় মানিলে। সকলোৱে মুখে মুখে কবলৈ ধৰিলে যে, ধৰ্ম্মধ্বজ বজাৰ পৰা অতলৈ গ'ল। সাধনী হেন বজাৰ জোয়াৰীয়ে টোকোনা ছুটীয়া ল'ৰাক কেতিয়াও স্বামী বৰণ নকৰে। ধৰ্ম্মধ্বজ বজাও সেই আশঙ্কাত বিমোহ হ'ল। কিন্তু, সাধনীয়ে তেনেবোৰ ভাব মনলৈকে নানিলে। পিতৃৰ প্ৰতিজ্ঞা কেনেকৈ ৰক্ষা পৰিব, তেওঁ তালৈহে চালে। তেওঁ হৰিষ চিতেৰে সেই ছুটীয়া ল'ৰাক বৰ-মালা পিন্ধাই স্বামী বৰণ কৰিলে। সাধনীৰ এনে অসাধাৰণ পিতৃভক্তি দেখি সকলোৱে ধম্বা ধম্বা কৰিবলৈ ধৰিলে। ধৰ্ম্মধ্বজ বজাও জোয়েকৰ পিতৃভক্তিত মোহিত হ'ল। তেওঁ সেই সন্মত-সভাতে নিজে নিজৰ মূৰৰপৰা মুকুট খহাই জোৱাঁয়েকৰ মূৰত পিন্ধাই দিলে। আৰু, সেই বিৰাট সভাৰ আগত তেওঁ ঘোষণা কৰিলে যে, সেই দিনাৰপৰা তেওঁ বজা ভাগিল, ছুটীয়াৰ ৰাজপাটত তেওঁৰ জোৱাঁয়েক সাধনীৰ স্বামীৰহে অধিকাৰ হ'ল। তাৰ পাচত, সেই ছুটীয়া ল'ৰা নীতিপাল নামে . ছুটীয়া ৰাজ্যৰ বজা হ'ল।

বজা হৈ নীতিপালে আগৰ সমনীয়া সামান্য মানুহবিলাকক . ৰজাঘৰীয়া বিষয়া পাতিবলৈ ধৰিলে। আৰু, সিহঁতৰ সঙ্গত পৰি তেওঁ নানা অনীতি-অধৰম কৰিবলৈ ধৰিলে। পাচলৈ তেওঁৰ

সেই অচৰণত প্ৰজাৰ হাহাকাৰ লাগি উঠিল। সাধনী ৰাণীয়ে বহু প্ৰযত্নেও নীতিপালক সজ বাটলৈ আনিব নোৱাৰিলে। পিচে, ৰজাৰ অন্তায় অচৰণত যে ছুটীয়া ৰাজ্যৰ চুবুৰীয়া হৈছে, এই কথা আহোম ৰজাৰ কাণত পৰিলগৈ। তেতিয়া আহোম ৰাজপাটত স্বৰ্গনাৰায়ণ ৰজা আছিল। সেই ছেগতে স্বৰ্গদেৱে ১৫০০ খ্ৰীষ্টাব্দত কনচেং বৰপাত্ৰগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াক সৈন্ত-সামন্তৰে সৈতে পঠিয়াই ছুটীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰালে। ছয়োপক্ষৰ মাজত তয়াময়া বণ লাগিল। শেহত নীতিপাল বণত পৰিল। সাধনী ৰাণীয়ে শত্ৰুৰ হাতত বন্দী হোৱাৰ আশঙ্কাত আপোনা-আপুনি দেহত্যাগ কৰিলে। ইমানতে ছুটীয়াৰ দিন অন্ত পৰিল। ছুটীয়া ৰাজ্য আহোম ৰাজ্যৰ লগত চামিল হল।

মুঠ-কথা।—ছুটীয়া জাতি লক্ষীমপুৰ জিলাৰ আদিবাসী মানুহ। ইবিলাকৰ মুকীয়া ভাষা আছিল। সেই ভাষাক এতিয়া দেউৰী ভাষা বোলে। সাধনী ৰাণী এগৰাকী আদৰ্শ সতী আছিল। তেওঁৰ বংশজা এতিয়াও বৈ-বৈ আছে। বোৰল ছুটীয়া ৰজাৰ আদিপুৰুষ। নীতিপাল ছুটীয়াৰ শেহ ৰজা। ছুটীয়া তিনিবিধ;—আহোম-ছুটীয়া, হিন্দু-ছুটীয়া আৰু মিৰি-ছুটীয়া। ছুটীয়া ৰাজ্য আহোম ৰজাই দখল কৰাৰ পাচত, সেই জাতি সোঁমাৰ আৰু স্বৰ্গ-পীঠত সিঁচৰিত হৈ পৰিল। তাৰে ঘাই ঠাল এটা কলিয়াবৰৰ পোনু খৰি উত্তৰ পাৰে সেই কালৰ আহোম শাসনকৰ্তা সলাল গোহাঞিৰ অধীনত খিতাপ কৰোৱা হয়। সেই ছুটীয়া ঠালৰ নাম অনুসৰি এতিয়াৰ তেজপুৰৰ অন্তৰ্গত ছুটিয়া মোজাৰ নাম হৈছে।

কছাৰি ৰজাৰ কথা ।

কছাৰি জাতি অসম উপত্যকাৰ আদিবাসী মানুহ । ইবিলাকক বদো বংশী বোলে । পাচলৈ ইবিলাকক মেছ নামেও জনা যায় । কছাৰিৰ দোৱান আছে, কিন্তু সাহিত্য নাই । সেই কাৰণে, সিবিলাকৰ লিখা বুৰঞ্জীও নাই ।

আদিতে কছাৰি ৰাজ্য ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰে দিখৌ নৈৰপৰা কলং নৈলৈকে আছিল । ১৩০০ খ্ৰীষ্টাব্দত ধনশিৰী উপত্যকাত কছাৰিৰ ক্ষমতা বৰকৈ বাঢ়িছিল । ১৪০০ খ্ৰীষ্টাব্দত দিখৌ নৈৰ পূব পাৰৰ কছাৰি ৰাজ্য আহোম-ৰজাই কাঢ়ি লয় । তাৰপৰা, ১৫০০ খ্ৰীষ্টাব্দত আহোম-ৰাজে কছাৰি ৰাজ্য ক্ৰমাৎ ঠেলি নি ধনশিৰী নৈৰ সীমা পোৱালৈগৈ । সিমানতে কছাৰিয়ে আহোমক উভতি ধৰিলে । সেই আপাহতে, ১৫২৬ আৰু ১৫৩১ খ্ৰীষ্টাব্দত দুখন বৰ ডাঙ্গৰ কছাৰি-ৰণ লাগিছিল । তেতিয়া খুন্থৰা নামে এজন কছাৰি ৰজা আছিল । কছাৰি ৰজা ৰণত হাৰি হুঁহকি ডিমাপুৰ পালৈগৈ ; আৰু আহোম ৰাজ্য তালৈকে বহলোৱা হল । তাৰ পাচত, ১৫৩৬ খ্ৰীষ্টাব্দত কছাৰি ৰাজ্য আহোম-ৰাজে আকৌ আক্ৰমণ কৰে । তেতিয়া কছাৰি ৰজা ডেটুং আছিল । তেওঁ ৰণত ঘাটি মায়বং নামে ঠাইলৈ পলাই গল । ডিমাপুৰ নগৰ

আহোম ৰাজ্যৰ চামিল হল। ডিমাপুৰ এখন বিতোপন নগৰ আছিল। ধনশিৰী নৈৰ পাৰত সেই নগৰৰ পকী ঘৰ-দুৱাৰৰ চিন্

ডিমাপুৰ নগৰৰ ভগ্নাৱশেষ।

এতিয়াও আছে। সেই চিনে এতিয়াও কছাৰি ৰজাৰ গৌৰৱৰ চিনাকি দিছে। সেই নগৰৰ সমুখতে এতিয়া ডিমাপুৰ থানা বহিছে।

মায়বজত গৈয়ো কছাৰিবিলাক শাস্তি নোপোৱা হল। তাত সিবিলাক ঘনে ঘনে কোচ ৰজাৰ আক্ৰমণত পৰে। তাত্তে,

১৬০০ খ্ৰীষ্টাব্দত কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ ভায়েক বিখ্যাণ্ট চিলা-
ৰায়ে কছাৰি ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেগৈ। তেতিয়া শত্ৰুদমন কছাৰি
ৰজা আছিল। তেওঁ কোচ ৰজাৰ তলতীয়া হবলৈ মান্তি হৈ
চিলাৰায়ৰ আক্ৰমণৰপৰা সাৰিল। তাৰ পাচত, জয়ন্তীয়াৰ ৰজাৰে
সৈতে শত্ৰুদমনৰ বিবাদ চলিবলৈ ধৰে। সেই সংসৰ্গতে ১৬৩০
খ্ৰীষ্টাব্দত আহোম ৰজাৰে সৈতে বহাত তেওঁৰ বণ লাগে। সেই
বণত কছাৰি ৰজাৰ জয় হয়। শত্ৰুদমনৰ পাচত, দদায়েক ভীম-
দৰ্প ৰজা হল। তেওঁ ৰজা হৈয়ে ধনশিৰীৰ সীমাত আহোম ৰাজ্য
আক্ৰমণ কৰিছিলগৈ; কিন্তু বণ চলি থাকোঁতেই তেওঁৰ মৃত্যু হল।
তাৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক ইন্দ্ৰবল্লভক আহোমৰাজে ৰজা পাতি
তেওঁৰে সৈতে মিত্ৰি কৰিলে। সেই দিন ধৰি, খ্ৰীঃ ১৬৩৭ চনৰ-
পৰা ১৬৭২ চনলৈকে ৩৫ বছৰ কাল, আহোম আৰু কছাৰিৰ মাজত
মিলা-প্ৰীতিৰে সৈতে পাৰ হয়।

তাৰ পাচত, তিনি জন কছাৰি ৰজাই ৩০ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ
পাচত, ১৭০২ খ্ৰীষ্টাব্দত ভান্দ্ৰধ্বজ নামে এজন ৰজা হয়। তেওঁ
কছাৰি ৰাজপাটত উঠিয়েই আহোমৰ অধীনতা অস্বীকাৰ কৰিলে।
সেই কথাত কুপিত হৈ, আহোম মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে
কছাৰি ৰাজ্য আকোঁ আক্ৰমণ কৰালে। ভান্দ্ৰধ্বজে ঠাৱৰিব
নোৱাৰি জয়ন্তীয়াৰ ৰজা ৰামসিংহৰ আশ্ৰয় ললেগৈ। সেই
আপাহতে জয়ন্তীয়াৰ ৰজাৰে সৈতেও আহোম ৰজাৰ এখন বণ
লাগিল। বণত ৰামসিংহ হাবিল; আৰু ১৭০৮ খ্ৰীষ্টাব্দত জয়ন্তীয়া
ৰাজ্য আহোম ৰাজ্যৰ লগত চামিল হল।

ভাৰতবৰ্ষৰ পাচত সাত জন কছাৰি বজাই চাৰি কুৰি বছৰ
 ৰাজত্ব কৰে। ইবিলাকৰ ভিতৰত সন্ধিকাবী আৰু কৃষ্ণচন্দ্ৰ এই
 দুজন প্ৰখ্যাত। সিবিলাকে আহোম ৰজাৰ লগত মিলিব নোৱা-
 বাৰ গতিকে, অকালতে ৰাজপাটৰপৰা নামিব লগাত পৰে।
 শেহান্তৰত গোবিন্দচন্দ্ৰ নামে এজন কছাৰি ৰজা প্ৰখ্যাত হৈ উঠে।
 তেওঁৰেই কছাৰিৰ শেহ ৰজা। তেওঁ ৰজা হৈয়ে কহিধন নামে
 তেওঁৰ বিষয়া এজনৰ বিদ্ৰোহত পৰে। গোবিন্দচন্দ্ৰই বহু
 প্ৰবন্ধেৰে বিদ্ৰোহ দমাই কহিধনক বধ কৰিলে। কিন্তু, সিমানতো
 তেওঁ নিৰাপদ নহল; কহিধনৰ পুতেক তুলাৰাম সেনাপতিয়ে
 আকৌ বিদ্ৰোহ তুলিবলৈ ধৰিলে। এনেতে, মণিপুৰৰ ৰজা
 মাজিতসিংহৰ আক্ৰমণে পৰিলহি। গোবিন্দচন্দ্ৰ নিকপায় হৈ
 ব্ৰিটিচ ৰাজৰ শৰণাগত হলগৈ। ব্ৰিটিচ গৱৰ্ণমেণ্টে সেইমতে
 তেওঁক আপদৰপৰা বন্ধা কৰিলে। কিন্তু, গোবিন্দচন্দ্ৰ আৰু
 সৰহ দিন নাবাঁচিল। তেওঁ অপুত্ৰক হৈ মৃত্যু হোৱাত, ১৮৩২
 খ্ৰীষ্টাব্দত কছাৰি ৰাজ্য ব্ৰিটিচৰ খাচ দখললৈ নিয়া হয়। এতিয়াৰ
 কাছাৰ জিলাই কছাৰি ৰজাৰ শেহ ৰাজধানী আছিল।

তুলাৰাম সেনাপতি এজন বৰ চোকা বুদ্ধিৰ বীৰপুৰুষ আছিল।
 তেওঁ গোবিন্দচন্দ্ৰ ৰজাৰ দিনত কেইবাবাৰো বিদ্ৰোহ ঘটাই কছাৰি
 ৰাজ্যৰ এভাগ তেওঁৰপৰা কাঢ়ি নৈছিল। সেই ভাগ ৰাজ্যৰে
 তেওঁ এজন স্বতন্ত্ৰৰীয়া অধিপতি হৈ উঠিছিল। গোবিন্দচন্দ্ৰ
 অপুত্ৰক হৈ মৃত্যু হোৱাত, তুলাৰাম সেনাপতিয়ে কছাৰি ৰাজ-
 পাটলৈ বৈজ্ঞা মেলিছিল। কিন্তু, তেওঁ কছাৰি ৰাজবংশী নহয়

কাৰণে, ব্ৰিটিছ ৰাজে তেওঁৰ দাবী গ্ৰাহ্য নকৰিলে। তথাপি, তেওঁ আগেয়ে ভোগ কৰা ৰাজ্যতে তেওঁক জমিদাৰ পতা হল। সেই বাবে তেওঁ ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টক বছৰি ৪২০ টকা কৰ শোধাইছিল।

মুঠ-কথা।—কছাৰি জাতি ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ আদি-বাসী মানুহ। ইবিলাকৰ দোৱান আছিল, কিন্তু সাহিত্য নাই। আহোম ৰজাৰ লগত কছাৰি ৰজাৰ ভালেমান বণ লাগিছিল। সেইবোৰ আজিকালিও “কছাৰি-বণ” নামে অসমীয়া মানুহৰ মুখত পটন্তৰ হৈছে। কছাৰি ৰাজ্য আদিতে দিখৌ নৈৰ পূবভাগত আছিল। তাৰপৰা আহোম ৰজাই ঠেলি নি নি খনশিৰীৰ দক্ষিণে ডিমাপুৰ পোৱালৈগৈ; তাৰ পাচত, মায়বং নামে ঠাইত ঠেলি থলৈগৈ। এতিয়া সেই ঠাই চুৰমা উপত্যকাৰ ভিতৰ। আক, এতিয়াৰ কাছাৰ জিলাই আগৰ কছাৰি ৰাজধানী আছিল। খুন্খৰাৰ-পৰা গোবিন্দচন্দ্ৰলৈকে কুৰিজনমান কছাৰি ৰজা হৈছিল। কছাৰিৰ মুঠ ৰাজভোগৰ কাল ৩০০ তিনি-শ বছৰ। কছাৰি ৰাজ-বংশৰ আজিকালি চিন্ মৰি আহিছে। হিন্দুৰ সংসৰ্গত বিবিলাক এতিয়া আগলাবলৈ উঠিছে, তাৰ এভাগে বৰকোচ নাম লৈছে। বিবিলাক হিন্দুৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰত শৈশৱত হৈ উঠিছে, সিবিলাক বৰকোচ নামে অভিহিত হৈছে। কছাৰিৰ এটা ঠাল সোণোৱাল। সিবিলাকৰ অৱস্থা আনবিলাকতকৈ টনকিয়াল।

কোচ বজাৰ কথা ।

কোচ আৰু কছাৰিৰ আঁতিগুৰি একেটা । দুয়ো একেটা বদৌ বংশৰপৰা ওলোৱা দুটা ঠাল বা ফৈদ । ৰাজভোগত কোচ-তকৈ কছাৰি আগ । কছাৰি বজাই যেতিয়া উজনিৰ ৰাজ্য আহোম ৰজাক এৰি দি মাজ অসমত ৰাজ্য পাতেগৈ, তেতিয়া নামনি অসমত কোচ ৰজাই নতুনকৈ ৰাজ্য পাতিছিল মাথোন । আগধৰি হিন্দু হোৱাৰ কাৰণে, হিন্দু সমাজত কোচ ফৈদে কছাৰি-তকৈ আগশাৰীত ঠাই পাইছে ।

আদিতে নামনি কামৰূপত হাজো নামে এজন কোচ ফৈদী শাসনকৰ্ত্তা আছিল । তেওঁৰ পুতেক নাছিল, হীৰা আৰু জীৰা নামে দুজনী জীয়েক মাথোন আছিল । তেওঁ জীয়েকহঁতলৈ হৰিয়া মেছ নামে এটা মানুহ চপাই লয় । সেই হৰিয়া মেছৰ-পৰাই হীৰা আৰু জীৰাৰ ক্ৰমে বিশু আৰু শিশু নামে দুটি পুত্ৰ লাভ হয় । ১৪৮৫ খ্ৰীষ্টাব্দত হাজো চুকালত তেওঁৰ ৰাজ্যত বিশু ৰজা আৰু শিশু যুৱৰাজ হল । তাৰ পাচত, বিশুৱে বিশ্বসিংহ আৰু শিশুৱে শিৱসিংহ নাম লয় । বিশ্বসিংহ এজন বৰ প্ৰতাপী ৰজা আছিল । তেওঁ ৪৯ বছৰ ৰজা হৈ কোচ ৰাজ্য ভালেমানলৈকে বঢ়ালে । তেওঁৰ ১৮ গৰাকী কুঁৱৰীৰপৰা ১৮ জন পুত্ৰ হৈছিল । তাৰ ভিতৰত নবসিংহ, মালদেৱ, শুক্লধ্বজ আৰু গোহাঁইকমলা এই কেইজন ঘাই ।

বিশ্বসিংহৰ পাচত, তেওঁ দি যোৱা দিহামতে, ১৫৩৪ খ্ৰীষ্টাব্দত মালদেৱ, ৰজা হয়। মালদেৱে, ৰজা হোৱাৰ পাচত, নৰনাৰায়ণ নাম লয়। আৰু, তেওঁ গুৰুধ্বজক চিলাৰায় নাম দি যুৱৰাজ পাতে। এই কথাত বেজাৰ পাই, ককায়েক নৰসিংহই ৰাজ্যত বিদ্ৰোহ তুলিছিল। কিন্তু, তেওঁ উদ্দেশ্য সিদ্ধি কৰিব নোৱাৰি দেশ এৰি বিদেশলৈ পলাব লগা হল। তাৰ পাচত, নৰনাৰায়ণে বৰ স্বখ্যাতিৰে সৈতে ৰাজ্য চলাবলৈ ধৰিলে। তেওঁ ৰজা হৈয়ে আহোম ৰাজ্য দুবাৰ আক্ৰমণ কৰাইছিল। তাৰ কথা “বুৰঞ্জীবোধ”ৰ মাজছোৱাত, তৃতীয় পাঠত বহলাই কোৱা হৈছে।

চিলাৰায় এজন আচল বীৰ পুৰুষ আছিল। ৰণ-বিত্তাত তেওঁ বৰ পৈণত আছিল। কোচ ৰজাই আহোম ৰজাৰে সৈতে মিত্ৰৰ পতাৰ পাচত, তেওঁ অসমৰ চাৰিওফালে দেশ জয় কৰিবলৈ ধৰিলে। বহুৰচেৰেকৰ ভিতৰতে তেওঁ কছাৰি ৰজা, জয়ন্তীয়াৰ ৰজা, মণিপুৰৰ ৰজা, ত্ৰিপুৰাৰ ৰজা, ডিমূৰীয়াৰ ৰজা এইবিলাকক এজন-এজনকৈ ৰণত হৰুৱাই কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ তলতীয়া কৰিলে। তাৰ পাচত, তেওঁ শ্ৰীহট্ট ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেগৈ। কিন্তু, সেই সময়ত, শ্ৰীহট্টৰ ৰজা বৰ পৰাক্ৰমী আছিল। গতিকে, তেওঁ চিলাৰায়ৰে সৈতে তয়াময়াকৈ ৰণ পাতিলে। অৱশেষত চিলাৰায় ৰণত জিকিলগৈ যদিও, সেই ৰণত তেওঁৰ ভালেমান পৈণত ৰণুৱা নিপাত হল। তথাপি, বাকী ৰণুৱাৰে সৈতেই মনৰ বলত তাৰপৰা বাজে বাজে গৈ, চিলাৰায়ে বিধম বিক্ৰমেৰে গৌৰদেৱ আক্ৰমণ কৰিলেগৈ। এইবাৰ কিন্তু তেওঁৰ প্ৰতাপ নৱজিল।

গৌৰ দেশৰ বজাই উলটি ধৰাত ছয়ো পক্ষৰ মাজত কোৱন্তৰ বণ লাগিল । বণত চিলাৰায়ৰ বণুৱা সমূলকৈ নিপাত হোৱাৰ পাচত, তেওঁ শত্ৰুৰ হাতত বন্দী হল ।

সেই সময়তে, ১৫৫৩ খ্ৰীষ্টাব্দত বঙ্গদেশৰ সেনাপতি কালাপাহাৰে অসম দেশ আক্ৰমণ কৰেহি । কালাপাহাৰ আগৈয়ে বামুণ আছিল ; পাচত তেওঁ মহলমান হয় । তেওঁ অসম সোমোৱেই পোনেই কামাখ্যা পীঠ আক্ৰমণ কৰিলেগৈ । তেতিয়া চিলাৰায় বিদেশত বন্দী । ইফালে ৰাজ্যত ভাল বণুৱাও নাই । গতিকে, কালাপাহাৰে কামাখ্যা মন্দিৰ হেলাৰঙ্গে ভাঙ্গি নানা উৎপাত কৰি উলটি গুটি গল । এয়ে অসমত মহলমানৰ সপ্তম আক্ৰমণ । তাৰ পাচত, চিলাৰায় গৌৰ দেশৰপৰা মুকলি হৈ আহিলত, মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে কামাখ্যাৰ ভগা মন্দিৰ আকৌ ভালকৈ সজাই দিলে ।

ইয়াৰ পাচত, চিলাৰায় দিল্লীলৈ যায় । তাত আকবৰ সম্ৰাটৰে সৈতে আলচ পাতি তেওঁ মোগলৰ সহায়েৰে আকৌ গৌৰ দেশ আক্ৰমণ কৰিলেগৈ । এইবাৰ গৌৰৰ বজা বণত ঘাটিল । চিলাৰায়ে গৌৰ দেশ সমানে ভগাই, এভাগ মোগল সম্ৰাটক দি, ইভাগ কোচ ৰাজ্যৰ লগত চামিল কৰিলে । তাৰ পাচত, স্বদেশলৈ উলটি আহোঁতে বাটতে চিলাৰায় নৰিয়া পৰি চুকাল ।

মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ বৰ ধাৰ্মিক আৰু বিদ্বান ৰজা আছিল । তেওঁৰ আয়োলত পণ্ডিতমণ্ডলীৰ বৰ আদৰ বাঢ়িছিল । শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱ, অনন্ত কন্দলি এই সকল তেওঁৰ দিনৰ পণ্ডিত আছিল ।

তেওঁ আট্ট কুৰি বছৰ বৰ লুখ্যাতিৰে ৰাজপাট খাই, ১৫৮৪ খ্ৰীষ্টাব্দত বৰ্গী হ'ল।

মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে মৰণৰ সময়ত পুতেক লক্ষ্মীনাৰায়ণ, আৰু ভতিজাক বম্বুৰায়ৰ মাজত তেওঁৰ ৰাজ্য ভগাই দি যায়। বম্বুৰায় যুৱৰাজ চিলাৰায়ৰ পুতেক। নৰনাৰায়ণৰ পাচত, তেওঁৰ দিহা মতেই শোণকোষৰ পূব ভাগত বম্বুৰায় আৰু পশ্চিম ভাগত লক্ষ্মীনাৰায়ণ ৰজা হ'ল। লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ ৰাজ্যত এতিয়াৰ কোচ-বিহাৰ, দিনাজপুৰ, জলপাইগুৰি আৰু ভাটী-বংপুৰ জিলা পৰিছিল; বম্বুৰায়ৰ ৰাজ্যত এতিয়াৰ গুৱাহাটী, কামৰূপ আৰু মজলৈদে মহকুমা পৰিছিল। এই দৰেই বছৰেচেকে দুয়ো দুখন স্বকীয় ৰাজ্যত ৰজা হৈ আছিল। কিন্তু, পাচলৈ দুয়ো দুইকো হিংসা কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ ফলত দুইৰো ভিতৰত কন্দল লাগি উঠিল। সেই কন্দল লাগি থাকোঁতেই বম্বুৰায় চুকাল, আৰু তেওঁৰ ৰাজ্যত তেওঁৰ পুতেক পৰীক্ষিতনাৰায়ণ ৰজা হ'ল। পৰীক্ষিত ৰজা হৈয়ে দদায়েক লক্ষ্মীনাৰায়ণ ৰজাক আক্ৰমণ কৰিলেগৈ। লক্ষ্মীনাৰায়ণে ঠাৱৰি নোৱাৰি ঢাকাৰ নবাবৰ আশ্ৰয় ললেগৈ। এই কথাত ভয় খাই পৰীক্ষিতনাৰায়ণেও নবাবৰ কাষ চাপিলেগৈ; নবাবে আগধৰি লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ পক্ষ লোৱাত, পৰীক্ষিতে তাৰপৰা জাহাজীৰ বাদচাহৰ ওচৰলৈ আগ বাঢ়িল; কিন্তু দিল্লী নো পাওঁতেই বাটতে তেওঁ চুকাল। সেই ছেগতে, ইকালে ১৬১৩ খ্ৰীষ্টাব্দত নবাবে পৰীক্ষিতৰ ৰাজ্য দখল কৰি বহিলেহি। এয়ে অসমত মহলমানৰ চৰ, আক্ৰমণ।

মহলমানে ৰাজ্য কাঢ়ি লোৱাত পৰীক্ষিতৰ ভায়েক বলিত-
নাৰায়ণে আহোম ৰজাৰ আশ্ৰয় ললেহি। আহোম ৰজাৰ
সেনাপতিয়ে মহলমানক খেদি বলিতনাৰায়ণক ককায়েকৰ ৰাজ্য
ৰজা পাতিলে। এই কথা শুনি দিল্লীত জাহাঙ্গীৰ বাদচাহ খঙত জ্বলি
উঠিল। তেওঁ ততালিকে সত্ৰাজিত আৰু আবাবাকৰ নামে দুজন
সেনাপতিক সসৈন্তে পঠিয়াই আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰালে।
১৬২৭ খ্ৰীষ্টাব্দত কলিয়াবৰতে আহোম আৰু মহলমানৰ মাজত ৰণ
লাগিল। ৰণত আহোম জিকিল, আৰু মহলমান উলটি পলাল।
এয়ে অসমত মহলমানৰ ৯ম, আক্ৰমণ।

এই পৰাজয়ৰ বাতৰি পাই জাহাঙ্গীৰ বাদচাহ খঙত চতুৰ্ভুগে
জ্বলি উঠিল। তেওঁ আকবুৰ চালাম নামে এজন সেনাপতিক ভালেমান
কাজুৱা সেনা দি আকৌ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে।
প্ৰথমতে তেওঁ বলিতনাৰায়ণৰ হাতত কেইবাবাৰো ঘাটিছিল। পিচে,
এনে সময়েতে ৰঙ্গমাটিৰ নবাবেও বলিতনাৰায়ণক আন হাতে
আক্ৰমণ কৰিলেগৈ, আৰু শ্ৰীঘাটৰ ওচৰতে এখন ৰণ লাগি উঠিল।
গতিকে, একে সময়তে দুখন ৰণত পৰি ঠাৱৰিব নোৱাৰি বলিত-
নাৰায়ণ লিঙ্গৰিলৈ পলাই গল। আৰু, পলৰীয়া অৱস্থাত তাতে
তেওঁ ঢুকাল। তেওঁৰ লগতে কোচৰ ৰাজস্বও অন্ত পৰিল।
মহলমানে আহোমৰ পাণ্ডু আৰু শ্ৰীঘাটৰ দুৰ্গ হাত কৰি, কোচ ৰাজ্য
দখল কৰিলে। এয়ে অসমত মহলমানৰ ১০ম, আক্ৰমণ।

মহলমানে কোচ ৰাজ্য দখল কৰি, পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ পুতেক
বিজিতনাৰায়ণক দদায়েক বলিতনাৰায়ণৰ ৰাজ্যত জমিদাৰ পাতিলে।

বিজিতনাৰায়ণে বেজিনী নামে ঠাইত ৰাজধানী পাতি মহলমানৰ তলে জমিদাৰী ভোগ কৰিবলৈ ধৰিলে। পাচলৈ তেওঁৰ বংশৰ জমিদাৰ সকলক বেজিনী কৈদ বোলা হয়। আগেয়ে এই জমিদাৰীৰ বাবে মোগল সম্ৰাটক বছৰি ২০০০ টকা ৰাজহ শোধাব লগা হৈছিল; ব্ৰিটিচৰ আমোলত সেই ৰাজহ ২১৫০ টকা ধাৰ্য্য হয়। এতিয়া এই জমিদাৰী গৱৰ্ণমেণ্টৰ “কোর্ট অৱ ওৱাৰ্ড”ৰ তত্ত্বাৱধানত চলিছে।

মহলমানে গুৱালপাৰত বেজিনী কৈদক জমিদাৰ পতাৰ পাচত, আহোম ৰজাই দৰঙ্গী কৈদক এতিয়াৰ মঙ্গলদৈ মহকুমাত জমিদাৰ পাতে। এই কৈদৰ আদি জমিদাৰ মহেন্দ্ৰনাৰায়ণ। তেওঁ বলিত-নাৰায়ণৰ পুতেক। দৰঙ্গী কৈদৰ জমিদাৰসকলে আহোম ৰজাৰপৰা “ৰজা” খিতাপ পাইছিল। পাচলৈ গৃহকন্দল লাগি সিবিলাক জুৰুলা হবলৈ ধৰিলে। শেহান্তৰত, সিবিলাক জমিদাৰী চলাবলৈকো অপাৰগ হৈ পৰিল। গতিকে, আহোম ৰজাই সিবিলাকক প্ৰবৰ্ত্তিবৰ জোখাৰে মাথোন নিক্কৰ মাটি ভোগ কৰিবলৈ দি, দৰং ৰাজ্য আহোমৰ খাচ্ দখলৰ ভিতৰ কৰিলে। ব্ৰিটিচ্ আমোলৰপৰা দৰঙ্গী কৈদৰ বংশধৰে সেই মাটি নিষ্পথেৰাজকৈ ভোগ কৰিবলৈ পাইছে।

মুঠ কথা।—কোচ জাতি বদোবংশী মানুহ। সিবিলাক অসমৰ আদিবাসী লোক। আদিতে সিবিলাক মেছবংশী আছিল। মেছ কছাৰিৰে এটা ঠাল মাথোন। কোচ ৰজাৰ আদিপুৰুষৰ নাম হাজো। সিবিলাকৰ বংশৰ মূলপুৰুষ হৰিয়া মেছ। কোচৰ প্ৰথম ৰজা বিশ্বসিংহ। তেওঁৰ পুতেক মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ।

নৰনাৰায়ণৰ দিনতে কোচৰ গৌৰৱ বৰকৈ বাঢ়িছিল। নৰনাৰায়ণ এজন পণ্ডিত-ৰজা আছিল। শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱ, অনন্ত কন্দলি এই সকল তেওঁৰ দিনতে জিলিকি উঠিছিল। কোচ ৰাজবংশীৰ ভিতৰত চিলাৰায় এজন মহাবীৰ আছিল। তেওঁ মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ভায়েক। তেওঁ নৰনাৰায়ণৰ ঘাই সেনাপতি আছিল। কোচ ৰাজবংশ শেহতঁ দৰঙ্গী আৰু বেজিনী এই দুটা কৈদত ভাগ হৈ মাৰ যায়। বেজিনী কৈদৰ জমিদাৰী এতিয়াও আছে। দৰঙ্গী কৈদে জমিদাৰী হেকৰাই এতিয়া জুকলা হৈ পৰিছে। এই দুয়ো কৈদৰ আঁতিগুৰি একেজন,—মহাবীৰ চিলাৰায়। চিলাৰায়ৰ পুতেক বখুৰায়। বখুৰায়ৰ পুতেক পৰীক্ষিত আৰু বলিতনাৰায়ণ। পৰীক্ষিতৰ পুতেক বিজিতনাৰায়ণৰপৰা বেজিনী কৈদ, আৰু বলিতনাৰায়ণৰ পুতেক মহেন্দ্ৰনাৰায়ণৰপৰা দৰঙ্গী কৈদৰ উৎপত্তি।

১২। পাভ।

সক-সক ৰজাৰ কথা।

অসমৰ বুৰঞ্জীৰ মাজছোৱাত আহোম, চুটীয়া, কছাৰি আৰু কোচ ৰজাত ৰাজেও কিছুমান সক-সক ৰজা বা ৰাজখোৱা আছিল। সিবিলাকৰ বহুল বিৱৰণ ডাঙ্গৰখন “অসমৰ বুৰঞ্জী”ত বহলাই-

কোৱা হৈছে । এই চমু “বুবঞ্জীবোধ”ত সিবিলাকৰ বিষয়ে চমুকৈ উল্লিখিত হ'ব মাথোন ।

আৰিমন্ত বজাৰ বংশ লোপ পোৱাৰ লগে লগে অসমৰ নিজাপি লোক এদলে ঠায়ে ঠায়ে সক-সক ৰাজ্য পাতিছিল । সিবিলাক ৰজা নহলেও ৰাজখোৱা আছিল । সিবিলাকৰে এদলক “বাৰভূঞা” নামে জনা যায় । ভূঞাৰ অৰ্থ ভূই বা ভূমিৰ অধিকাৰী । সেই সূত্ৰতে সিবিলাকক সক-সক ভূপতিও বুলিব পাৰি । সিবিলাকৰ বাৰ জন বাৰ ঠাইত প্ৰখ্যাত হৈ উঠিছিল ; সেই কাৰণে সিবিলাকক “বাৰভূঞা” বোলা যায় । বাৰঘৰ কায়স্থ ভূঞাত বাজেও দুঘৰ বামুণ ভূঞা আছিল । ছুটীয়া আৰু কোচ ৰজাৰ আমোলত বাৰ-ভূঞাৰ প্ৰভাপ বৰকৈ চৰিছিল । বিশেষকৈ ভূঞাবিলাক কোচৰ চিৰবৈৰী আছিল । কিন্তু, আহোম ৰজাৰ ওচৰত সিবিলাকৰ সেই বল নৰজিল ; শেহান্তৰত ভূঞাবিলাকে আহোম ৰজাৰ তলতীয়া কৰ্মচাৰীৰূপে দেশ জয় কৰি ফুৰিছিল ।

খাচী আৰু জয়ন্তীয়া পাহাৰকে আগেয়ে জয়ন্তীয়া ৰাজ্য বোলা হৈছিল । সেই ৰাজ্যৰ অধিপতিক জয়ন্তীয়া ৰজা বুলিছিল । ইবিলাকৰ লুকীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য আছিল । সেয়ে খাচী সাহিত্য । সি এতিয়া ওখ খাপৰ পঢ়াশালিৰ পাঠ্য হৈছে । কিন্তু, সিবিলাকৰ বুৰঞ্জী লিখাৰ বীতি নাছিল । সেই কাৰণে, জয়ন্তীয়া ৰজাৰ বিষয়ে মানুহৰ মুখে শুনা কথাত বাজে আন তথ্য পাবলৈ নাই । আহোম আৰু কোচ ৰজাৰ সম্পৰ্কত মাথোন জয়ন্তীয়া ৰজাৰ বিষয়ে অলপ বহুল আভাস পোৱা যায় । জয়ন্তীয়া

বজা ভালেমানৰ নাম পোৱা যায়; তাৰ ভিতৰত ধনমানিক, যশমানিক, বামসিংহ এই কেইজন ঘাই। বামসিংহ জয়ন্তীয়াৰ শেষ বজা। তেওঁৰ দিনতে, ১৭০৮ খ্ৰীষ্টাব্দত জয়ন্তীয়া ৰাজ্য আহোম ৰাজ্যৰ লগত চামিল কৰা হয়।

খ্ৰীষ্ট এখন পুৰণি দেশ। ইয়াৰ আদি নাম গোৰ বা গোৰ। আদিতে এই দেশ কামৰূপ ৰাজ্যৰ ভিতৰত আছিল। পাচত খ্ৰীষ্টৰ উত্তৰ ভাগ বঙ্গদেশৰ সেনবংশী ৰজাই দখল কৰে, আৰু দক্ষিণ ভাগ ত্ৰিপুৰা ৰাজ্যৰ লগত চামিল হয়। খ্ৰীষ্টৰ ৰজাৰ বিষয়ে লিখা বুৰঞ্জী নাই। আহোম আৰু মোগল সত্ৰাট আৰু ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ সম্পৰ্কত হে সিবিলাকৰ বিষয়ে অলপ জনা যায়। খ্ৰীষ্ট ৰাজ্য অসম উপত্যকাতকৈ ডেৰ-শ বছৰৰ আগেয়েই, ১৬৭৫ খ্ৰীঃ চনতে ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ তললৈ যায়। তাৰ আগতে দুশ বছৰমান খ্ৰীষ্ট মোগল সত্ৰাটৰ দখলত আছিল।

মণিপুৰ এখন অতি পুৰণি ৰাজ্য। ইয়াৰ নাম মহাভাৰততো পোৱা যায়। কিন্তু, মণিপুৰীয়া ৰজাৰ স্মৃতিয়া বুৰঞ্জী নাই। সেই কাৰণে, আহোম ৰজা আৰু ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ বুৰঞ্জীত হে সিবিলাকৰ বিষয়ে উল্লিখিত হৈছে। মণিপুৰৰ আগৰ ৰজাবিলাকৰ নাম পাবলৈকো নাই। ১৭৫০ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা মাথোন জনদিয়েক ৰজাৰ বিষয়ে অলপ-অচৰপ জনা যায়। সিবিলাকৰ ভিতৰত জয়সিংহ, চৌৰজিতসিংহ, মাৰ্জিতসিংহ, গম্ভীৰসিংহ, চন্দ্ৰকান্তসিংহ, শ্ৰৱচন্দ্ৰসিংহ এই কেইজন ঘাই। ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা মণিপুৰ ব্ৰিটিছৰ মিত্ৰ ৰাজ্যৰ লেখত পৰে। তেতিয়াৰেপৰা মণিপুৰত

বুটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টৰ এজন ‘পলিটিকেল এজেন্ট’ বা ৰাজপ্ৰতিনিধি থকাৰ নিয়ম চলে। ১৮৯১ খ্ৰীষ্টাব্দত মণিপুৰত এটা তয়কৰ বিদ্ৰোহ হৈছিল। সেই আপাহতে, অসমৰ চাক কমিচনাৰ মিঃ কুইণ্টন, বুটিচ্ পলিটিকেল এজেন্ট মিঃ গ্ৰীমউড্ প্ৰভৃতি পাঁচজন বুটিচ্ ৰাজকৰ্মচাৰীক মণিপুৰীবিলাকে ঠেকত পেলাই লৈ বধ কৰে। সেই অপৰাধত স্মৰচন্দ্ৰসিংহক ভাজি নাৰালক ৰাজকোৱঁৰ চূড়াচন্দ্ৰ-সিংহক বজা পতা হয়; যুৱৰাজ কুলচন্দ্ৰক দেশান্তৰ কৰা হয়; সেনাপতি টিকেন্দ্ৰজিত আৰু টঙ্গাল-জেনেৰেলক কাঁটা দিয়া হয়। চূড়াচন্দ্ৰসিংহই এতিয়া বুটিচ্ ৰজাৰপৰা মহাৰাজ খিতাপ পাইছে।

মুঠ-কথা।—“বাৰভূঞা” নামে বাৰজন ৰাজখোৱা আছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে সিবিলাকৰ ক্ষমতা প্ৰবল আছিল। দক্ষিণ পাৰেও বাৰজন ভূঞাৰ বসতি আছিল, কিন্তু সিবিলাকে উত্তৰপৰীয়া ভূঞাসকলৰ দৰে ৰাজকীয় ক্ষমতা চলাব পৰা নাছিল। ভূঞা আটাইবিলাকেই কায়স্থ, মাথোন ওপৰফি দুঘৰ বামুণ ভূঞাৰ বসতি কামৰূপত থকা জনা যায়। ভূঞা-বিলাক কোচৰ জাতবৈৰী আছিল। শদিয়া অঞ্চলত খাম্ৰী ৰজাৰ প্ৰভুত্ব চলিছিল। ডিব্ৰুগড় মটকৰ ৰাজধানী আছিল। জয়ন্তীয়া, জীহট্ট, মণিপুৰ এই কেইখন সক-সক ৰাজ্যতো সুকীয়া ৰজা আছিল। শেহান্তৰত অসমৰ সক-সক ৰজা আটাইবিলাক আহোম ৰাজৰ শৰণীয়া হয়গৈ। মণিপুৰীয়া ৰজা এতিয়াও আছে। তেওঁ এতিয়া বুটিচ্-ৰাজৰ তলতীয়া।

শেহছোৱা ।

১। পাভ ।

কোম্পানীৰ দিন ।

“আহোমৰ দিন”ৰ পাচত, অসমত “কোম্পানীৰ দিন” আৰম্ভ হয়। ১৮২৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰ সন্ধিমতে অসম দেশ আহোমৰ হাতৰপৰা “ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী”ৰ হাতলৈ যায়। আহোম ৰজা আৰু তেওঁৰ ঘাই ঘাই মন্ত্ৰী-বিষয়াসকলে কোম্পানীৰপৰা প্ৰেৰণ পোৱাৰ নিয়ম হয়।

পোনতে অসমদেশ বঙ্গদেশৰ লগত চামিল হয়; তাৰ পাচত ইয়াক উত্তৰ-পূব বঙ্গদেশৰ কমিচনাৰ অধীনত ৰখা হয়। তেতিয়া ডেভিড্ স্কট চাহাব সেই বিভাগৰ কমিচনাৰ আছিল। “কোম্পানীৰ দিন” আৰম্ভ হওঁতে অতি উজনি অসমত মটকৰ ৰাজ্য বৰসেনাপতিক আৰু খামতীৰ ৰাজ্য শদিয়াখোৱা খামতী গোহাঞিৰ জিন্মাত ৰখা হয়। তাৰ বাবে বৰসেনাপতিয়ে ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টক বছৰি ১২,০০০ টকা শোধাবলৈ স্থিৰ হৈছিল; কিন্তু সেই কৰ অতিপাত যেন বোধ হোৱাত, পাচত তাক ১০০০ টকালৈ কমাই দিয়া হয়। শদিয়াখোৱা গোহাঞিয়ে কৰ দিব নালাগিছিল;

মহাৰাণী ভিক্টোৰিয়া।

কিন্তু তেওঁ তেওঁৰ ৰাজধানীত ২০০ জন চিপাহীৰে সৈতে ইষ্ট-ইণ্ডিয়া-কোম্পানীৰ এজন ব্ৰিটিছ পলিটিকাল এজেন্ট পুছিবলৈ গাত লয়। এতিয়াৰ ডিব্ৰুগড়ত তেতিয়া মটক ৰাজ্যৰ ৰাজধানী আছিল। আৰু, এতিয়াৰ শদিয়াই খামতীৰ ৰাজধানী আছিল।

বঙ্গদেশৰ অকল এজন কমিচনাৰৰ দ্বাৰাই অসমদেশকো শাসন কৰোৱাটো টান যেন বোধ হল। সেই কাৰণে, তেওঁৰ তলত আৰু

হুজন সহকাৰী কমিচনাৰ নিযুক্ত কৰা গল। ইবিলাক হুজনক জুনিয়াৰ আৰু চিনিয়াৰ কমিচনাৰ বোলা হৈছিল। এজনৰ গাত নামনি অসম আৰু ইজনৰ গাত উজনি অসমৰ শাসনৰ ভাৰ দিয়া হয়। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে ভৈৰবী আৰু দক্ষিণ পাৰে ধনশিৰী নৈকে মাজসীমা পাতি উজনি আৰু নামনি নামে খাচ্ অসম দেশ হুভাগ কৰা হয়।

১৮৩১ খ্ৰীষ্টাব্দত ডেভিড্ স্কট্ চাহাব ঢুকালত, তেওঁৰ ঠাইত মিঃ টি, চি, বৰাৰ্টচন কমিচনাৰ হয়। তেওঁৰ আমোলত উজনি অসমৰ নামনি ভাগত আহোম স্বৰ্গদেৱ পুৰন্দৰসিংহক আকৌ বজা পতা হৈছিল। ১৮৩২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ সন্ধি মতে, উজনি অসমৰ সেই ছোৱা পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱক বছৰি ৫০,০০০ টকা কৰ শোধাই ভোগ কৰিবলৈ দিয়া হয়। তাৰ পাচত, সেই কৰ শোধাবলৈ তেওঁ অপাৰগ হোৱাত, সেই ছোৱা ৰাজ্যও কোম্পানীৰ খাচ্ দখলৰ ভিতৰ কৰা হয়।

১৮৩৪ খ্ৰীষ্টাব্দত মিঃ বৰাৰ্টচনৰ ঠাইত জেনেৰেল জেনকিন্স কমিচনাৰ হয়। তেওঁ আহিয়েই ব্ৰিটিচ্ খাচ দখলৰ অসম খণ্ড দৰং, নগাওঁ, কামৰূপ আৰু গুৱালপাৰ এই চাৰিখন জিলাত ভাগ কৰে। জেনেৰেল জেনকিন্সৰ আমোলতে অসমৰ বাকী কৰতলীয়া ৰাজ্য-বিলাকো এখন-এখনকৈ ব্ৰিটিচৰ খাচ্ দখললৈ যায়। ১৮৩৬ খ্ৰীষ্টাব্দত কাছাৰ জিলা ব্ৰিটিচ্ ৰাজ্যৰ ভিতৰ কৰি তাত এজন ডেপুটী কমিচনাৰ পতা হয়। ১৮৩৮ খ্ৰীষ্টাব্দত পুৰন্দৰ সিংহ স্বৰ্গদেৱে নিৰ্দ্ধাৰিত কৰ শোধাবলৈ অপাৰগ হোৱাত, তেওঁ ভোগ

কৰা উজনি অসম খণ্ড ব্ৰিটিছ খাচ দখলৰ ৰাজ্যত চাৰিল কৰা হয়। তেতিয়াৰপৰা আহোম ৰজা আৰু আহোম ৰাজপুৰুষ-সকলক ব্ৰিটিছ-ৰাজৰ পেঞ্চনভোগী কৰা হয়। সেই কালত আহোম পেঞ্চন মাহে ১২, ০০০ টকা আছিল। তাৰ পাচত, ১৮৪২ খ্ৰীষ্টাব্দত শদিয়াখোৱা গোহাঞিক পেঞ্চন দি, খামতী ৰাজ্য খণ্ড ব্ৰিটিছ খাচ দখলৰ লগ লগোৱা হয়। ১৮৪৩ খ্ৰীষ্টাব্দত বৰসেনাপতিৰ পৰিয়ালক বছৰি ৭০০০ টকাকৈ পঁচা দিয়াৰ নিয়ম বান্ধি মটকৰ ৰাজ্য ব্ৰিটিছ খাচ দখলৰ ভিতৰ কৰা হয়। অৱশেষত, ১৮৫৪ খ্ৰীষ্টাব্দত কছাৰি ৰাজ্যৰ তুলাৰাম সেনাপতিক ভোগ কৰিবলৈ দিয়া ৰাজ্যও ব্ৰিটিছ খাচ দখললৈ নি, গোটেই অসম দেশত ব্ৰিটিছৰ এদনীয়া দখল স্থাপন কৰা হয়। তেতিয়াৰ পৰা গোটেই অসমত “কোম্পানীৰ দিন” হল।

সদৌ অসম দেশ ব্ৰিটিছ খাচ দখলত পৰাৰ বছৰচেৰেকৰ পাচতে এটা ভয়ানক ৰাজবিপ্লৱ ঘটিবলৈ ধৰিছিল। ১৮৫৭ খ্ৰীষ্টাব্দত ডিব্ৰুগড়ত থকা ব্ৰিটিছৰেজিমেন্টৰ চিপাহীবিলাক অকস্মাতে জিকাৰি উঠে। তাৰ পাচত, সিহঁতে ব্ৰিটিছৰ তলতীয়া নামৰূপীয়া ৰজাৰ লগত যোগ দিবলৈ ওলায়। ইয়াৰ সন্তোষ লোৱাত জনা গল যে, সেই সময়ত চিপাহীহঁতে চাহাবাদৰপৰা এখন গুপ্ত পত্ৰ পাইছিল। তাত নামৰূপীয়া ৰজাৰ দেৱান মণিৰাম বৰুৱাৰ নামো উল্লেখ কৰা হৈছিল। সেই সময়ত মণিৰাম দেৱান কলিকতাত আছিলগৈ। সিবিলাকৰ ওপৰত সন্দেহ হোৱাৰ উপৰিও, সিবিলাক বিদ্ৰোহ ঘটোৱাৰ কাৰণত থকাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। সেই

কাৰণে, ইকালে নামকপীয়া বজাক বন্ধী কৰাই, সিকালৰপৰা মণিবাম দেৱানক ধৰাই আনি যোৰহাটত ফাঁচী দিয়া হয়। মণিবাম বৰুৱা এজন প্ৰতাপী লোক আছিল। তেওঁৱেই “দন্ত” উপাধি অসমত উলিয়ায়হি। মণিবাম বৰুৱা দেৱান কায়স্থ আছিল; সেই আপাহতে আজিকালি অসমত কায়স্থ আৰু কলিতাৰ এভাগে দন্ত উপাধি লিখে। মণিবাম দেৱানৰ ফাঁচী অসমত এটা বৰ ডাঙ্গৰ ঘটনা।

জেনেৰেল জেনকিন্সৰ পাচত, ১৮৬১ খ্ৰীষ্টাব্দত কৰ্ণেল হপকিন্সন উত্তৰ-পূব-বঙ্গ আৰু অসমৰ কমিচনাৰ হয়। তেওঁৰ আমোলতে, ১৮৬৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ভোটান ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰা হয়। ভূটীয়া ৰজা বণত ষাটিলত দেৱানগিৰি নামে ভোটান ৰাজ্যৰ নামনি ভাগ ব্ৰিটিছ ৰাজ্যৰ চামিল কৰা হয়। এই বণৰ প্ৰসঙ্গতে অসমত ১৮৬৬ খ্ৰীষ্টাব্দত পোন-প্ৰথমে টেলিগ্ৰাফৰ স্থাপ্তি হয়। কৰ্ণেল হপকিন্সনৰ আমোলতে, ১৮৭১ খ্ৰীষ্টাব্দত বঙ্গদেশৰ লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ চাৰ জৰ্জ ৰেবেল চাহাব বাহাদুৰে অসমৰ পঢ়াশালি আৰু আদালতৰপৰা বঙ্গালী ভাষা উঠাই দি, তাৰ ঠাইত অসমীয়া ভাষা চলাবলৈ নিয়ম কৰে।

• **মুঠ-কথা।**—আগেয়ে অসমত ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্ট “ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী”ৰ তলে চলিছিল। সেই কাৰণে, ভেটিয়া অসমত ব্ৰিটিছৰ শাসনকাল “কোম্পানীৰ দিন” বোলা হৈছিল। ব্ৰিটিছে পোনতে নামনি অসম খণ্ডেই নিজৰ খাচ দখললৈ নিছিল। উজনি অসমৰ নিচেই উজনিভাগ মটক আৰু খামতীক ভগাই দিয়া হৈছিল;

তাৰ নামনি ভাগ আহোমক এৰি দিয়া হৈছিল। পিচে, জেনেৰেল জেনকিন্সৰ আমোলত সেই আটাইবিলাক ৰাজ্য বৃটিচৰ খাচ-দখললৈ নিয়া হল। ১৮৫৭ খ্ৰীষ্টাব্দত তাৰতবৰ্ষত যি ভয়ানক চিপাহী-বিদ্ৰোহ হয়, সেই সূত্ৰতে অসমতো এটা বিদ্ৰোহ ঘটিবলৈ থৰিছিল। পিচে, তাৰ মূলত মণিৰাম দেৱানক ধৰা পেলাই কাঁচী দিয়াত সেই বিদ্ৰোহ জঁয় পৰিল। ইয়াৰ তিনি বছৰ পাচত, ১৮৬০ খ্ৰীষ্টাব্দত অসমত চলি থকা আকুখেতি ৰহিত হয়। তেতিয়াৰপৰা প্ৰজাই এই খেতি কৰিব নোৱাৰা হল। আক, তেতিয়াৰপৰা এই খেতি বৃটিচ গৱৰ্ণমেণ্টৰ এটা হাতৰ কাৰবাৰ হল। ইয়াৰপৰা গৱৰ্ণমেণ্টৰ বিস্তৰ লাভ হয়। “মণিৰাম দেৱানৰ কাঁচী” আৰু “আকু-খেতি ৰহিত” এই দুটা অসমত প্ৰধান ঘটনা। গঞা মানুহে এই দুটা ঘটনাৰ কাল চলিত শব্দ আৰু চনৰ আৰম্ভণৰ নিচিনাকৈ লেখত ধৰে।

২। পাঠ।

টীক কমিটনাৰৰ গৱৰ্ণমেণ্ট ।

১৮৭৪ খ্ৰীষ্টাব্দত অসম প্ৰদেশ বঙ্গদেশৰপৰা বেলেগ হয়। তেতিয়াৰপৰা অসমত এজন টীক কমিটনাৰৰ সুকীয়া গৱৰ্ণমেণ্ট চলে। কৰ্ণেল কিটিং অসমৰ পোন-প্ৰথম টীক কমিটনাৰ। সেই একে সময়তে কাছাৰ আৰু ছিলট জিলাকো খাচ-অসমৰ সগত

চামিল কৰা হয়। আৰু, তেতিয়াৰপৰাই অসম উপত্যকা আৰু চুৰমা উপত্যকা নামে অসম প্ৰদেশ দুভাগ হয়। পাচত, দুই বিভাগত দুজন কমিচনাৰ বখাৰ নিয়ম চলিছে। লক্ষ্মীমপুৰ, শিৱসাগৰ, নগাওঁ, দৰং, কামৰূপ আৰু গুৱাহাটীৰ এই দুখন জিলাৰে সৈতে অসম উপত্যকা; কাছাৰ আৰু ছিলট এই দুখন জিলাৰে সৈতে চুৰমা উপত্যকা পতা হয়। ইয়াত বাজেঙ নগাপৰ্বত, গাৱোপৰ্বত আৰু খাটী-জয়ন্তীয়া পৰ্বত এই তিনিখন জিলাৰে সৈতে এটা পৰ্বতীয়া বিভাগ পতা হয়। পৰ্বতীয়া বিভাগত কমিচনাৰ নাছিল; এই বিভাগ পোনহতীয়াকৈ চীফ্ কমিচনাৰৰ তলত আছিল। কৰ্ণেল কিটিং যোৱাৰ পাচত, ১৮৭৮ খ্ৰীষ্টাব্দত চাৰ এচ, চি, বেইলী চাহাব অসমৰ চীফ্ কমিচনাৰ হয়হি। কিন্তু, তেওঁৰ শাসনকাল পূৰা হবলৈ নো পাওঁতেই তেওঁ অসমৰপৰা বাৰ লগা হয়। ১৮৮১ খ্ৰীষ্টাব্দত মিষ্টাৰ ইলিয়ট (পাচত চাৰ চাৰ্লচ্ ইলিয়ট) অসমৰ চীফ্ কমিচনাৰ হৈ আহে। তেওঁ এজন বৰ মৰমিয়াল আৰু শিক্ষানুৰাগী পুৰুষ আছিল। তেওঁৰ আমোলতে অসমীয়া ছাত্ৰই প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হলেই মাহে ২০ টকাকৈ বৃত্তি লৈ কলিকতাৰ কলেজত পঢ়িবলৈ যাব পৰা হয়। ইলিয়ট চাহাবৰ পাচত, ১৮৮৭ খ্ৰীষ্টাব্দত মিঃ ডি, ফিট্জ্ পেট্ৰিক চাহাব চীফ্ কমিচনাৰ হৈ আহে। কিন্তু, দুবছৰ নো হওঁতেই তেওঁ অসমৰপৰা পদত্যাগ কৰি যোৱা হয়।

মিঃ ফিট্জ্ পেট্ৰিকৰ পাচত, ১৮৮৯ খ্ৰীষ্টাব্দত অনবেবল মিঃ জে. ডি, কুইণ্টন চাহাব অসমৰ চীফ্ কমিচনাৰ হয়হি। তেওঁৰ

শাসনৰ প্ৰথম বছৰতে ১৮৯০ খ্ৰীষ্টাব্দত মণিপুৰত এটা বৰ ডাঙ্গৰ বিদ্ৰোহ উপস্থিত হয়। সেই বিদ্ৰোহ দমাবলৈ বাওঁতেই তেওঁক আৰু তেওঁৰ লগৰীয়া আৰু চাৰিজন ইউৰোপীয়ান ৰাজকৰ্মচাৰীক মণিপুৰীবিলাকে ছলকৈ বধ কৰে। এই বিষয়ে ওপৰত উল্লিখিত হৈছে।

মিঃ কুইণ্টন মণিপুৰত কটা যোৱাৰ পাচত, ১৮৯১ খ্ৰীষ্টাব্দত মিঃ ডবলিউ, ই, ওৱাৰ্ড চাহাব (পাচত চাৰ উইলিয়াম ওৱাৰ্ড) অসমৰ টীক্ কমিচনাৰ হৈ আহে। তেওঁ ইয়াৰ আগেয়েও ইয়ালৈ দুবাৰ অস্থায়ী ভাৱে টীক্ কমিচনাৰ হৈ আহিছিল। তাৰো আগেয়ে তেওঁ অসম উপত্যকাত পাঁচ বছৰ জজ্ আৰু কমিচনাৰৰ পদত নিগাজীকৈ আছিল। তেওঁৰ দিনত অসমৰ মাটিৰ নতুন শ্ৰেণী-বিভাগ কৰি ৰাজহৰ নিৰিখ দুগুনকৈ বঢ়োৱাৰ প্ৰস্তাৱ উঠে। সেই কথাত প্ৰজাবিলাকে বৰকৈ আপত্তি কৰাত, ভাৰত-গৱৰ্ণমেণ্টে তাতকৈ কম নিৰিখত ৰাজহ নিৰ্দ্ধাৰিত কৰি দিয়ে।

১৮৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দত চাৰ উইলিয়াম ওৱাৰ্ড চাহাবে পেন্‌চন্‌ লৈ যোৱাত, অনবেবল মিঃ এইচ, জে, কটন চাহাব (পাচত চাৰ হেন্ৰী কটন) অসমৰ টীক্ কমিচনাৰ হৈ আহে। তেওঁৰ দিনত ১৮৯৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১২ জুনত এটা বৰ ডাঙ্গৰ ভূ-ইকঁপ আহিছিল। সেই ভূ-ইকঁপত অসমৰ ৰাজধানী শ্বিলং আৰু ভৈয়ামৰ তালেমান নগৰ আৰু গাওঁ-ভূঁই উছন যোৱাৰ নিচিনা হৈছিল। তেওঁৰ দিনতে, ১৮৯৮ খ্ৰীষ্টাব্দত লুচাই পাহাৰৰ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ ভাগ একেলগ কৰি অসমৰ লগত চামিল কৰা হয়। তেওঁৰ আমোলতে,

১৮৯৯ খ্রীষ্টাব্দত ভাৰতবৰ্ষৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল লৰ্ড কৰ্জ্জন চাহাবে অসম পৰিত্ৰমণ কৰি যায়হি। আৰু তেওঁৰ শাসনৰ কালতে, ১৯০০ খ্রীষ্টাব্দত বিলাতত মহাৰাণী ভাৰতেশ্বৰী জিক্কাৰীয়া স্বৰ্গী হয়। মিঃ কটনৰ যত্নতে গুৱাহাটীত বিত্তীয় শ্ৰেণীৰ কলেজ এটি দ্বিতীয়বাৰ প্ৰতিষ্ঠিত হয়। সেই সময়তে ডিব্ৰুগড়ত “বেবী হোৱাইট মেডিকেল স্কুল” নামে ডাক্তৰী

মহাৰাজ ভাৰতেশ্বৰ সপ্তম এডোৱাৰ্ড ।

এটিও বিদ্যালয় স্থাপিত হয়। গুৱাহাটীৰ কলেজটিৰ নাম কটন চাহাবৰ নামেই “কটন কলেজ” হৈছে।

চাৰ হেনৰী কটনৰ পাচত, ১৯০২ খ্রীষ্টাব্দত অনৰেবল মিঃ ফুলাৰ চাহাব (পাচত চাৰ বেঙ্কিন্ড ফুলাৰ) অসমৰ চীফ কমিচনাৰ হয়হি। এই জনা বৰ উদাৰচিতীয়া আৰু প্ৰজাবদ্ধ

শাসনকৰ্তা আছিল। ফুলাৰ চাহাৰ বাহাদুৰে তেওঁৰ শাসনকালত
প্ৰজ্ঞাহিতকৰ কাৰ্য্য ভালমান কৰিলে। তাৰ ভিতৰত গাওঁবুঢ়াক
বঁটা দিয়াৰ নিয়ম, মোজাদাৰী প্ৰথা আৰু প্ৰচলন, শিক্ষা-বিভাগৰ
সংস্কাৰ, অসমীয়া সাহিত্য কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত পাঠ্য কৰা,
কটন কলেজটি প্ৰথম শ্ৰেণীলৈ তোলা, মাটিৰ কুৰি বছৰীয়া বন্দবস্তো,
আহোম ছাত্ৰক বিনামাচুলে স্কুল-কলেজত পঢ়িবলৈ সুবিধা দিয়া,
চৰকাৰী চাকৰীত অসমীয়াক আগ-বাছনি দিয়া এই বিলাকেই ঘাই।

মুঠ-কথা।—কৰ্ণেল কিটিং অসমৰ প্ৰথম চীফ্ কমি-
চনাৰ। চাৰ বেংকিন্ড ফুলাৰ এই ছোৱা। শাসনৰ শেহৰ চীফ্
কমিচনাৰ। ১৮৯৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১২ জুনত এটা বৰ ডাঙ্গৰ ভূঁই-
কঁপৰ উৎপাত হৈছিল। ১৮৯০ চনত মণিপুৰত এটা বিঘম বিদ্ৰোহ
হয়। সেই বিদ্ৰোহ দমাবলৈ যাওঁতেই চীফ্ কমিচনাৰ মিঃ কুইণ্টন
কটা যায়। ১৮৯৯ খ্ৰীষ্টাব্দত ভাৰতবৰ্ষৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল
লৰ্ড কৰ্জ্জেন অসম-ভ্ৰমণলৈ আহিছিল। ১৯০০ খ্ৰীষ্টাব্দত ভাৰত-
বৰ্ষৰ সম্ৰাজ্ঞী ইংলণ্ডৰ পটেশ্বৰী মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়া স্বৰ্গী হয়।
মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়াই ৬০ তিনি কুৰি বছৰ ৰাজপাট থাইছিল।
তেওঁক উইনচ্ আৰু কুৰি এই দুটা শতিকাৰ মহাৰাণী বুলিব
পাৰি। মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়াৰ সমান প্ৰখ্যাতি আৰু পূজনীয়া
পটেশ্বৰী পৃথিবীত আজিলৈকে কেৱে হব পৰা নাই। হোজা
অশিক্ষিত গাৱলীয়া ভাৰতীয় প্ৰজাই আজিকোপতি ব্ৰিটিছ শাসন-
কাল মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়াৰ দিন বুলি বিশ্বাস কৰে। টানৰ সময়ত
সেইবিলাক প্ৰজাই আজিও “মহাৰাণীৰ দোহাই” দিয়ে।

৩। পাঠ।

—০—

লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰৰ গৱৰ্ণমেণ্ট।

অনৰেবল মিঃ জে, বি, ফুলাৰ চীফ্, কমিচনাৰ হৈ থাকোতেই পূৰ্ববঙ্গৰ কেইটামান কমিচনাৰী বিভাগ আৰু কেইখনমান জিলা অসমৰ লগত চামিল কৰি, “পূৰ্ববঙ্গ আৰু অসম” নামে এখন নতুন প্ৰদেশ গঠন কৰা হয়। ১৯০৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১৬ অক্টোবৰৰ পৰা অসমৰ চীফ্, কমিচনাৰৰ পদ উঠাই দি, নতুন প্ৰদেশৰ নিমিত্তে লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰৰ পদ সৃষ্টি কৰা হয়। মিঃ ফুলাৰ চাহাবেই সেই নতুন প্ৰদেশৰ প্ৰথম লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ। তাৰ পাচত তেওঁ কে, চি, এচ, আই, খিতাপ পায়; আৰু তেতিয়াৰ পৰা তেওঁক চাৰ বেৰ্মফিল্ড ফুলাৰ নামে জনা যায়। কিন্তু, এই পদত তেওঁ এবছৰমান থাকিয়েই ইন্তফা দি যাব লগাত পৰে।

চাৰ বেৰ্মফিল্ড ফুলাৰৰ পাচত, অনৰেবল মিঃ এল, হেয়াৰ (পাচত চাৰ লেক্সলেট্ হেয়াৰ) ১৯০৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১৯ আগষ্টৰপৰা পূৰ্ববঙ্গ আৰু অসম প্ৰদেশৰ লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ হয়। তেওঁৰ আমোলত বঙ্গদেশৰ “স্বদেশী আন্দোলন” আৰু বাঙ্গালোহী এ দলৰ উৎপাতত এই দেশতো শান্তি নোহোৱা হৈছিল। তেওঁৰ দিনতে বঙ্গিয়াৰপৰা টংলালৈকে বেলগুৱে লাইন বঢ়োৱা হয়, আৰু গুৱাহাটীৰ পাণ্ডুঘাটৰ ওচৰৰ আমিনগাওঁ ষ্টেচনৰপৰা বাজে বাজে কলিকতালৈ চমু ৰেল-বাট যুগুত হৈ উঠে।

চাৰ লেফলট হেয়াৰ চাহাব পেঞ্চনত যোৱাত, ১৯১১ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৩ আগষ্টত চাৰ চাৰ্লচ্ ফুৰ্ট বেলী "পূৰ্ববঙ্গ আৰু অসম"ৰ লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ হৈ আহে। ইয়াৰ আগেয়েও ১৯০৮ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ তিনি মাহৰ নিমিত্তে এই পদত অস্থায়ী ভাৱে আছিলহি, আৰু সেই ছেগতে এই পুথিৰ লেখকক সাহিত্যিক পেঞ্চন দি অসমীয়া সাহিত্যৰ গোৰু বঢ়ায়। পাচৰ বাবত তেওঁ নিগাজীকৈ লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ হৈ অহা চাৰি মাহমান হওঁতেই, ১৯১১ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১২ ডিচেম্বৰত দিল্লীত সম্ৰাট পঞ্চম জৰ্জৰ

সম্ৰাট পঞ্চম জৰ্জ।

অভিষেক দৰবাৰ হয়। তাৰতৰ্ঘত ৰুটিচ্-ৰাজৰ অভিষেক এয়ে প্ৰথম। . সেই প্ৰসংগতে, সম্ৰাটৰ আজ্ঞা অনুসৰি কলিকতাৰপৰা ৰাজধানী দিল্লীলৈ তুলি নিয়া হয়; পূৰ্ববঙ্গক আকৌ 'বঙ্গদেশৰ

লগ লগাই তাত এজন গৱৰ্ণৰ দিয়া হয় ; অসমক আকৌ শুল্কীয়া কৰি চীফ্ কমিচনাৰৰ শাসনৰ তলত থোৱা হয় ; বিহাৰ আৰু উৰিষ্যা নামে এখন নতুন প্ৰদেশ গঠন কৰি তাত নতুনকৈ এজন লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ পতা হয় ।

মুঠ কথা।—“পূৰ্ববঙ্গ আৰু অসম” প্ৰদেশ ছবছৰ মাথোন টিকিছিল । ইয়াৰ ভিতৰত তিনি জন লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ হয় ; তাৰে এজনেহে পূৰ্বাটক পাঁচ বছৰ বিষয়-বাব ভোগ কৰিবলৈ পায় । শেহৰ জন চাৰ চাৰ্লচ্ কুৰ্ৱাৰ্ট বেইলী চাহাব মুঠেই পাঁচ মাহ মান হে এই নতুন প্ৰদেশৰ শাসনকৰ্ত্তা আছিল । তাৰ ভিতৰতে তেওঁ ভালেমান দেশহিতকৰ অশুষ্ঠানত হাত দিছিল, আৰু দেশী সাহিত্যৰ উন্নতিবিধায়ক কাৰ্য্য কৰিছিল । তাৰ ফলস্বৰূপ অসমীয়া সাহিত্যৰ হিতাৰ্থে এই পুথিৰ লেখকক এটি বিশেষ সাহিত্যিক পেন্সন (“Special Literary Pension”) দিয়াটোও এটা লেখৰ কথা ।

৪। পাঠ ।

কাউন্সিলৰে সৈতে চীফ্ কমিচনাৰৰ
গৱৰ্ণমেণ্ট ।

পূৰ্ববঙ্গৰপৰা বিলগ হৈ অসম আকৌ আগৰ দৰে শুল্কীয়া প্ৰদেশ হল । অসমত আকৌ চীফ কমিচনাৰৰ শাসন চলিল । কিন্তু, এইবাৰ চীফ্ কমিচনাৰৰ লগত এখন মেজিষ্ট্ৰেটীত

কাউন্সিল বা আইনকাৰী মন্ত্ৰী-মেল দিয়া হল। এই কাউন্সিলত ১১ জন প্ৰজাই বাছি দিয়া আৰু ১৩ জন গৱৰ্ণমেণ্টৰ বাছনি মতে হোৱা “অনবেবল মেম্বৰ” ৰাজকাৰ্য্যৰ আলোচনাত যোগ থকাৰ নিয়ম হল। চীফ্ কমিচনাৰ চাহাব সেই কাউন্সিলৰ প্ৰেচিডেণ্ট বা মন্ত্ৰী-সভাৰ সভাপতি মনোনীত হল। অনবেবল চাৰ আৰ্চডেল আল চাহাব ১৯১২ খ্ৰীষ্টাব্দত ১ এপ্ৰিলৰপৰা এই নতুন গৱৰ্ণমেণ্টৰ পোন-প্ৰথম চীফ্ কমিচনাৰ হয়।

অনবেবল চাৰ আৰ্চডেল আল চাহাবে প্ৰজাৰ উপকাৰৰ নিমিত্তে ভালেমান মহৎ কাৰ্য্য কৰিছিল। তাৰ ভিতৰত, গাৱলীয়া স্বাস্থ্যৰ উন্নতি বিধান, গাৱলীয়া মেল বা পঞ্চায়ত স্থাপন, বেল আৰু বাট-ঘাটৰ উন্নতি বিধান, নগৰে-গাওঁৱে বিপুল খোৱাপানী যোগানৰ দিহাকৰণ, অসমৰ পুৰণি তথ্য উদ্ধাৰত উৎসাহ দান, আহোম সম্প্ৰদায়ৰ উন্নতিত বিশেষ সুবিধা দান, অসমত আইন-কলেজ স্থাপন, শ্বিলঙত ইণ্ডিয়ান আলহী আশ্ৰম স্থাপন, পেঞ্চিয়ৰ ইনষ্টিটিউট বা বলিয়া জন্তুৱে কামোৱাৰপৰা হোৱা ৰোগৰ চিকিৎসা-লয় স্থাপন, অসম লোকাল চেল্ফ গৱৰ্ণমেণ্ট আইন প্ৰচলন এইবিলাকেই ঘাই। ইয়াত ৰাজেও আৰু ভালেমান বিষয়ত অসমৰ উন্নতি সাধিবলৈ চাৰ আৰ্চডেলৰ সংকল্প আছিল। পিচে, তেওঁৰ শাসনৰ মাজৰপৰা ইউৰোপত মহাৰণ লাগি উঠে। সেই হেতুকে ৰাজ-ভঁড়ালত ধন-বস্তুৰ নাটনি পৰাত সেই সংকল্পৰ ভেঁৰে তেওঁ কাৰ্য্য কৰি উঠিবগৈ নোৱাৰিলে। তথাপি, পাৰ্থায়েনে প্ৰজাৰ উপকাৰ কৰিবলৈ তেওঁ যত্নৰ ক্ৰটি কৰা নাছিল। চাৰ

আৰ্চেডেল আল' এজন প্ৰজাবল্লক শাসনকৰ্তা আছিল। তেওঁৰ শাসনৰ কাল উকলি ঘোৱাৰ পাচতো তেওঁক আৰু এবছৰৰ সময় বঢ়াই দিয়া হৈছিল। তাৰ পাচত, ১৯১৮ চনৰ ৩১ মাৰ্চলৈকে পূৰ্বা হুছৰ তেওঁ অসম শাসন কৰি, অসমত অভগন সুনাম থৈ, ইয়াৰপৰা পেন্‌চনত মেলানি লৈ ঘৰলৈ গলগৈ। চাৰ আৰ্চেডেল আল' এজন অমায়িক ভদ্ৰলোক শাসনকৰ্তা আছিল।

চাৰ আৰ্চেডেল আল' ঘোৱাত, অনবেবল মিঃ এন, ডি, বিট্‌চন বেল অসমৰ চীফ্, কমিচনাৰ হয়। তেওঁ ইয়াৰ আগেয়েও অসমৰ এজন সূক্ষ্ম ৰাজকৰ্মচাৰী আছিল। তেওঁক তেওঁ অসম গৱৰ্ণমেণ্টৰ মাটিবিভাগৰ ডিৰেক্টৰ আছিল। তাৰ পাচত, তেওঁ পূৰ্ববঙ্গ আৰু অসম গৱৰ্ণমেণ্টৰ চীফ্ চেৰ্জেন্ট হৈছিল। তেওঁৰ চীফ্ কমিচনাৰীৰ কাল-পূৰ্বা হবলৈ নো পাওঁতে অসমৰ চীফ্ কমিচনাৰৰ ঠাইত গৱৰ্ণৰ হোৱাৰ নিয়ম প্ৰচলিত হয়।

মুঠ-কথা।—১৯১২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১ এপ্ৰিলৰপৰা অসমত দ্বিতীয়বাৰ চীফ্, কমিচনাৰৰ শাসন প্ৰচলিত হয়। ১৯১০ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২ জানুৱাৰীত পোন-প্ৰথম অসম-কাউন্সিল গঠিত হয়। এই কাউন্সিলৰ বৰ মানী আৰু কাজুৰা আছিল। চাৰ আৰ্চেডেল আল' এই নতুন গৱৰ্ণমেণ্টৰ প্ৰথম চীফ্, কমিচনাৰ। অনবেবল মিঃ বিট্‌চন বেল অসমৰ শেহ চীফ্, কমিচনাৰ।

৫। পাঠ ।

—:—

গৱৰ্ণৰ গৱৰ্ণমেণ্ট ।

খ্রীঃ ১৯২১ চনৰপৰা ভাৰতবৰ্ষৰ শাসনপ্ৰণালী ভালেমান লৰচৰ কৰা হয় । সেই মতে ভাৰতবৰ্ষৰ ডাক্তৰ আৰু লাগতিয়াল প্ৰদেশ আটাইবিলাকতে গৱৰ্ণৰ-শাসনকৰ্ত্তা হোৱাৰ নিয়ম চলে । শোভনতে কাব্ৰাৰ আৰু বোম্বাই প্ৰেচিডেন্সীত মাথোন দুজন গৱৰ্ণৰ দিয়াৰ নিয়ম চলিছিল ; তাৰ পাচত বোম্বাই, মাদ্ৰাজ আৰু বাঙ্গালা এই তিনি প্ৰেচিডেন্সী প্ৰদেশৰ শাসনকৰ্ত্তা তিনিজন গৱৰ্ণৰ আছিল ; নতুন নিয়ম অনুসৰি পঞ্জাব, যুক্তপ্ৰদেশ, মধ্যপ্ৰদেশ বিহাৰ-ব্ৰহ্মা আৰু অসম এই চাৰিখন প্ৰদেশৰ শাসনকৰ্ত্তা চাৰিজনো গৱৰ্ণৰ হল । সেই অনুক্ৰমে অসমৰ আগৰ শাসনকৰ্ত্তা চীক কমিচনাৰৰ ঠাইত এতিয়া গৱৰ্ণৰ হোৱাৰ নিয়ম চলিছে ।

শাসনকৰ্ত্তাৰ খিডাপ সলনিৰ লগে লগে কাউন্সিল বা ৰাজসভাৰ গঠনতো অলপ সালসলনি ঘটিল । আগৰ লেজিচলেটীভ কাউন্সিল বা ব্যৱস্থাপক সভাৰ, সদস্যৰ সংখ্যা ২৫ জনৰ ঠাইত এতিয়া ৫৩ জন হল ; আৰু গৱৰ্ণৰক সভাপতি পাতি দুজন সদস্যৰে সৈতে একজিঞ্জিউটীভ কাউন্সিল নামে এখন ওপৰকি ৰাজসভা গঠন কৰা হল । তাৰ উপৰি, দুজন মন্ত্ৰীৰ বিষয়-বাব নতুনকৈ সৃষ্টি কৰা হল । এই মন্ত্ৰী দুজন লেজিচলেটীভ কাউন্সিললৈ প্ৰজাই বাহি পঠিওৱা সদস্যগৰু বাহি লোৱা হয় ।

চাৰ উইলিয়াম চিনক্লেয়াৰ মাৰিচ্ অসমৰ পোন-প্ৰথম গৱৰ্ণৰ নিযুক্ত হয়। কিন্তু, এই বিষয়-বাব পোৱাৰ সময়তে চাৰ উইলিয়াম মাৰিচ্ তিনি মাহৰ ছুটাত বিলাতলৈ যায়। সেই কাৰণে, তেওঁৰ অনুপস্থিতিৰ কালত সেই সময়ৰ শাসনকৰ্ত্তা চাৰ নিকলাচ বিট্চৰ্ণ বেল চীফ কমিচনাৰ চাহাবেই খ্ৰীঃ ১৯২১ চনৰ ৩ জানুৱাৰীৰপৰা ২ মাৰ্চলৈকে অস্থায়ী ভাৱে অসমৰ গৱৰ্ণৰৰ গানীত বহিছিল।

চাৰ উইলিয়াম মাৰিচ্ যুক্তপ্ৰদেশৰ গৱৰ্ণৰ হৈ যোৱাত, ১৯২২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১০ অক্টোবৰ তাৰিখে চাৰ জন ~~স্বতন্ত্ৰ~~ কাৰ অসমৰ গৱৰ্ণৰৰ গানীত বহেহি। তেওঁৰ পাঁচ বছৰীয়া শাসন-ভোগ উকলি যোৱাত, অসমৰ গৱৰ্ণৰী পাটত খ্ৰীঃ ১৯২৭ চনৰ ২৮ ~~জানুৱাৰী~~ৰপৰা চাৰ লোৰী হেমণ্ড বহিছেহি।

মুঠ-কৰ্ম্ম।—এতিয়া শাসনৰ স্তৰিত দুজন মন্ত্ৰী ~~আছে~~ দুজন একজিকিউটিভ মেম্বৰ বাঢ়িল। গৱৰ্ণৰৰ দৰ্শনহা মাৰ্কে-৫৫০০ পাঁচ-হাজাৰ-পাঁচ-শ টকা। একজিকিউটিভ কাউন্সিলৰ মেম্বৰ দুজন আৰু মন্ত্ৰী দুজনৰ প্ৰত্যেকে মাৰ্কে ৩৫০০-তিনি-হাজাৰ পাঁচ-শ টকাকৈ দৰ্শনহা পায়।

